

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKÄIK

P. LUTTEIN

37-38

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KÜLAOTS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„**SÕDURI**“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

Üksiknumber 20 s.

S I S U S T I K:

Üldjooni Põhjasõja ajaloo Eestimaa alal.
Dr. phil. H. Sepp.

Vabadussõja juhtidele avati mälestussammas.
Kk.

Tartu tasus oma auvõla. *La.—*

Viini vabastamine. —a—

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 3 väiksemaile osadele. — Kareda üksikpataljoni osad tegevuses.

Veel Kehra lahingust. *Kpt. G. Simmo.*

Kaitseväge elu.

Üleriiklikud kaitseväge suvised spordivõistlused. —g—

Suurtükiväe tagavaraväe ohvitseride kordamisõppused IV suurtükiväe grupi juures.
A. T.

„Lennuk“ ja „Vambola“ lahkusid. *Kpt.-major R. Gildemann.*

Ekskursioon Narva. *Arcturus.*

„Punased“ kasarmud. *Essy.*

Tagavaraväe ohvitseride elust:

Tagavaraväe ohvitserkonna häälekandja küsimus. *Res.-ltm. V.*

Õine retk venelaste teoorias ja praktikas. —ms—

Sõjatehnika alalt:

Venelastelt tehtud viimased muudatused oma 1891.—1930. a. kal. 7,62 mm moderniseeritud vintpüssi juures. *O. K.*

Sõjaväelisi teateid välisriigist.

P.-Ameerika Ühendriikide sõjaväe katseid veekogude ületamiseks.

Õhumarssal Italo Balbo jutustab.

Sõdur rindelt jutustab:

Vabariigi esimeste päevade kangelasi. *Res.-lipn. E. Parts.*

Türgi sõda. *J. Jaik.*

Kodanik Rich. Johanna p. Nospel astub kaitseväeteenistusse. *Porta-Pila.*

Sõjakirjandust.

Bibliograafia.

Sport.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKÄIK

Nr. 37/38 — 23.09.33

Üldjooni Põhjasõja ajaloost Eestimaa alal.

*Dr. phil. H. Sepa loeng KSK lõpetanud ohvitseride ühingu
ajaloolisel ekskursioonil Narvas.*

Pind, kus täna seisame, on olnud korduvalt seotud Eesti ajaloo suursündmustega, eriti 16. sajandi teise poole algusest peale, kusjuures sellel piirkonnal on olnud eriti keskne tähtsus Vene-Liivimaaga ja n.-n. Põhjasõja aegu, mis korra nii otsustavalt ja vapustavalt on puudutanud meie maa saatust ja mitte ainult poliitilist vaid ka sotsiaal-majanduslikku, kuna ju Põhjasõda katkestas rootsiaegse sotsiaal-majanduslike reformide perioodi, annulleerides Lõuna-Eestile antud agraarreformid ja katkestades nende edaspidise arengu. Kuid meil pole siin täna põhjust läheneda sellelt seisukohalt Põhjasõja sündmustele, vaid sõjalis-politiliselt.

Sõjalis-politilisest seisukohast vaadelduna ei esine suur Põhjasõda meie ajaloos mingi täiesti iseseisva sündmuste kompleksina, ta on tingimata seoses sõdadega enne Põhjasõda, nii kaua kui on kestnud meie maa-alal ja mujal Ida-Transbaltikumis võitlus Lääne- ja Ida-Euroopa vahel. See võitlus on sageli toimunud seoses võitlusega Vene ja Soome, osalt ka Vene ja Leedu-Poola vahel. See seos nii põhja kui ka lõuna poole on ilmselt teatud aegadel mõjustanud ka üldist sõjalist poliitikat, lepingtonite sõlmimist, liitude loomist ja isoleerimise katseid nii ühe kui teise võitleva poole poolt; nii on otsinud n.-n. orduajal Vana-Liivimaa toetust Soome-Rootsilt ja Poola-Leedult, või jälle Soome-Rootsi Vana-Liivimaalt ja Leedu jälle Liivimaalt, kuna aga Vene on ajanud võimaluse korral isoleerimispoliitikat, et kergemini saavutada tagajärjesid läänevastases võitluses. Säärane tendents on näiteks ilmne Vene lääne poliitika 16. sajandil. — Jälgides Põhjasõda ja sellele eelnenud sõdasid, kus oli käimas võitlus lääne ja ida vahel, olid päevakorras teatud sõjalised probleemid, kas olid need siis maakaitse või võimu laiendamise probleemid.

Vaadeldes nüüd õige lühidalt neid probleeme, mis olid enne Põhjasõda Lääne- ja Ida-Euroopa vahelises Transbaltikumis ja mille lahendamise kerkis akuutselt uuesti päevakorda Põhjasõja aegu. Kuni 15. sajandi teise pooleni asetsesid Rootsi-Soome ja Vana-Liivimaa riikliku konföderatsiooni ida naabruses Novgorodi ja Pihkva linnriigid, kusjuures Novgorodi valdused

olid Rootsi-Soomele ja Novgorodi ning Pihkva maad Vana-Liivimaale naaberaladeks. Rootsi võim Soomes kiindus 12., eriti aga 13. sajandil. Kuid Rootsi-Soome piir Soomes Novgorodi linnriigi vastu jäi siis ja hiljemini ebamääraseks ja kaitse mõttes ebasoodsaks. See tingis sajanlite jooksul Rootsi-Soome idapiiri soodsama lahendamise püüde, kusjuures juba 13. sajandil Rootsi-Soome poolt tehti energilisi katseid nihutada idapiiri edasi loomulikkude tõketeni — Laadoga järveni ja Neeva jõe liinini. Seega kerkis päevakorda Soomes Laadoga järve äärsete maade ja Neeva jõe piirkonda ulatuvate Ingeri alade vallutamine, mis siis kuulusid Novgorodile. Katseid sellele jonele välja tungida tegi 13. sajandi lõpul Rootsi riigimarsk Tyrgils Knutsson, mis ajutiselt õnnestuski, kuid mis pea tollaegsete Rootsi-Soome segaste siseolukordade tõttu Novgorodi vastulöögi mõjul Novgorodi kasuks ümber otsustus ja Pähkinasaare rahuga 1323. a. jäi mitmeks sajandiks Rootsi-Soome kaitsepiir ebasoodsaks. Rootsi-Soome idapiiri edasinihutamine Neeva jõe liinini polnud seotud mitte ükski Rootsi-Soome soodsama kaitse vajadusega, vaid Neeva jõe liinil oli ka suur kaubanduslik tähtsus. Tee Soome lahte, Neeva jõge, Laadoga järve ja Olhova jõge kaudu Novgorodi oli silmapaistva Põhja-Vene kaubanduse linna tuiksooneks, sest seda kaudu toimus üsna oluliselt Põhja-Vene, osalt Kesk-Vene transiitkaubandus Hansaga, s. o. Lääne-Euroopaga. Kui Rootsi-Soome valdused oleksid tihedalt ulatunud Neeva jõe liinile ja sellest ülegi, oleks Novgorodi kaubandus sattunud sõltuvusse Rootsi-Soomest. Ka Vana-Liivimaa seisukohast omadid alad maa piirist ida pool tähtsuse ja seda juba õige vara, kui 13. sajandil peale Saksa võimu siin kiindumise Rooma kirik otsis edasitungi slaavi aladele. See tingis ekspansiooni tungi nii Pihkva maade kui ka Novgorodi alade suunas. 1330.—1340-date aastate lõpul õnnestuski, kuid ainult lühiajaliselt, Saksa võimul siin edasi tungida nii Ingeris vodalaste alal, kus moodustati eripiiskopkond ja ka Pihkva maal. Tagasilööks Aleksander Nevski juhatusel likvideeris peatselt need saavutused, tõrjudes idapiiri endistele aladele. Sõja-politiliselt omas Vana-Liivimaa idanaabruses maa kaitse mõttes suurema tähtsuse edasitung, Pihkva

maade kui Narva jõest läänepool asetsevat Novgorodi alade vallutamise. Kuna Novgorod asetseis eemal ja Novgorodi aladest Vana-Liivimaa naabruses asetseisid harvalt asustatud linnriigi alad ja kuna Novgorodi peaprobleemiks oli Neeva jõe kaubanduslikklemise liini kaitse, mis korduvalt nõudis linnriigilt kogu energia kulu- tuse vajadust, siis jäi Vana-Liivimaa keskaeg- seks põhiprobleemiks suhe Pihkvamaaga. Sel- lega on siis ka tingitud asjaolu, et siis Vana- Liivimaa ja ida vaheline sõjategevus oli kon- tsentreeritud piirkonda Pihkva järvest lõuna poole.

Hoopis uuel ja suuremal kujul kerkis Rootsi- Soomele ja Vana-Liivimaaale idaprobleemi lahendamine 15. sajandi teisest poolest alates, kui Moskva suurvürstid hävitasid Novgorodi linn- riigi iseseisvuse ja kui Pihkvamaa alistus Mosk- va suurvürsti asehalduri näpunäidetele. Nüüd oli Moskva suurvürsti võim asunud otsekohe Vana-Liivimaa ja Soome-Rootsi naabruses. Moskva agressiivsuse tõttu oli hädaoht endisest hoopis suurem, — tuli mõelda maa energilise- male kaitsele, kindlustuste liini täiendamisele.

Soomes oli jõutud veendele, et ei jätku mitte ainult Lõuna-Soome kindlustest, vaid et on vaja kaitsta ka Kesk-Soomet, ja seal alustatigi Erik Axelsson Totti poolt Kesk-Soomes kaitse täienda- mist Olavilinna-Savonlinna asutamisega. Selle vajalikkusele kui ka Viiburi kindluse paranda- misele osutas venelaste pealetung Soomele 1495—1497 ja korduvalt Rootsi-Vene sõda 1555—1556. Vahepeal arenes samas suunas ka Vana-Liivimaa ja Moskva vahekord. 1480. aastal olid vene väe laavinid kolme väena sisse tun- gides üle ujutanud Vana-Liivimaa keskosad ja alles venelaste teise sõja, Plettenbergi aegse, korral suutis Valter v. Plettenberg leida sood- sat maakaitse lahendamise viisi. Nüüd õnnest- us Vene pealetungi küll tagasi suruda, kuid uuesti kerkis see hoopis tõsisemalt päevakorda 16. sajandi teise poole alul Vene-Liivi sõja ajal 1558—1561 ja ka hiljem Rootsi-Soome võitluse aegu Venega 16. sajandi teisel poolel. Kuid Rootsi-Soome võimu tugevnemine ja segased ajad Venes mõjutasid sõjalis-politise konstella- tsiooni muutuse. Nüüd võis Rootsi-Soome jällegi asuda idaprobleemi aktiivsele lahendamisele. Pealegi olid Pontus de la Gardie võidud loonud soodsama baasi pealetungiks Venele Käkisalmi lääni, Narva ja Ingeri vallutamise tõttu. Vene tagasilöökk 1590 sundis rootslasi küll jälle taga- nema Lääne-Ingerist ja Täyssinä rahu — Käki- salmi läänist, kuid Karl IX ja Gustav Adolphi segamine Vene kodusõjasse segastel aegadel viis Rootsi idapiiri täiel rindel Laadoga järveni ja Neeva jõe liinini; Käkisalmla lään ja Ingeri läk- sid nüüd täielikult Rootsile. Vene tagasilöökk 17. sajandi keskel ei annud tulemusi.

Need probleemid jäid siiski endiselt päeva- korda ja pärandusid hilisemale ajale, kus nad täies ulatuses kerkisid esirinda suure Põhja- sõja ajal. Järelikult on suur Põhjasõda võitlu- ses idapoolses Transbaltikumis lülilis juba sajan- deid kestnud võitluses.

Koaleerudes Poola kuningaga August II 1699. a. ja Taani kuningaga Fredrik IV pidas tsaar Peeter kõigepealt silmas 17. sajandi alul Rootsile kaotatud Ingeri ja Soomes Käki- salmi lääni tagasivallutamist, kuna Liivi- ja Eestimaa pidid jääma Poolale,

kuuludes pärishäertsogiriigina kuningas August II ja tema järglastele.

Rootsi-Soome vastaseks sõjaks koaleerunud Taani, kuningas August ja tsaar Peeter kavat- sesid teostada võimalikult samaaegselt peale- tungi Rootsi aladele, igalüks oma huvi piirkon- nas, kusjuures kuningas August oleks peale tun- ginud Riiale ja Liivimaaale, tsaar — Ingerile, Taani — Schleswig-Holsteinile ja siis Lõuna- Rootsile, Skanes. Kuna kuningas Augusti saks- väed ja samuti taani omad algasid sõjategevust 1700. a. esimesel poolel, hilistus tsaar oodates sõjategevusega rahuni Türgiga, ja alles vabane- des Türgi vastasest sõjast, kuulutas Rootsi- le sõja 1700. a. teise poole alul. Sõjalised konstel- latsioonid olid aga siis tõepoolest muutunud tsaari kahjuks. Taani oli sunnitud Travenhali rahuga loobuma Rootsi vastasest sõjast ja ku- ningas August oli sunnitud, peale ebaõnnestunud pealetungi Riiale, tõmbama Riia piiravad väed Kuramaale talvekorterisse. Nüüd seisis tsaar ootamatult ja täiesti vastu tahtmist sõjalise väljaõppe ja kogemuste poolest nõrga, olgugi arvurikkama, väega tollaegse parima Euroopa sõjaväe vastu. Nagu teame, kartis tsaar ja seda täiesti põhjendatult. Tsaari sõjavägi, kes vaatamata suurtele pingutustele polnud saavu- tanud Narva ja Ivangorodi all mingisuguseid edusamme, pidi astuma 19./20. novembril Narva eelsetel kaitselinidel võitlusse Rootsi-Soome kvalifitseeritud välväega, kes hea väljaõppe ja kogemusrikka mineviku tõttu osutus kõlvuliku väejuhatuse käes lahingu ajal eriti teguvõim- saks. Tagajärjeks võis olla ainult hirmus ka- tastroof, seda enam, et seljatagune side oli hoopis nõrk, — ainult vilets pontoonsild Kampers- holmi juures ei suutnud võtta vastu paanilises hirmus Rootsi-Soome sõdurite relva eest põge- nevad vene väe laviini.

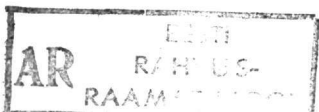
Lahingu ajal sündis see, mis paratamatult pidigi sündima. Sõjakogemusteta vene väe enamik muutus Rootsi pealetungi tõttu, eriti vene parema tiiva läbimurdmisel ja üleskoo- rimisel, täiesti peatult terroriseeritud massiks, mille juhtimiseks ülemusel puudusid võimalused, seda enam, et see oli koosseisus heterogeenne ja pealegi ei usaldanud venelased välismaalasi- ohvitseri.

Vene taganemise katastroofi sünnitajaks sai Narva jõgi. Vägev jõgi neelas ülal- ja allpool koske kohutava armuheitmatusega oma ohvreid.

Kahtlemata olid nüüd Narva eelsed väljad olnud suurima taktikalise võimise näitelavaks. Ida-Euroopa sõjaasjandus oli seekord alistunud Lääne-Euroopa omale enesetunde kohutava lan- gusega. Et Narva katastroofi üle elada, oli tar- vis Vene suure tsaari hiigla tahtejõudu ja ener- giat.

Peale õnnelikkude Narva lahingut tõmbusid Rootsi-Soome väed Narva alt Laiuse ümbrus- konda talvelaagrisse. Talv oli raske. Sõjaväes mõllasid nakkushaigused, nõudes ohvreid nii sõ- durite keskel kui ka talupojaskonnas, eriti mui- dugi seal, kuhu sõjavägi oli majutatud. Võib enesele ette kujutada seda hügieenilist viletsust ja arenematust, mis valitses tookordsetes oludes. Viletsad talumajad, mis asetseisid tol ajal küla- dena, mitte nii nagu nüüd üksiktaludena.

Laagrielu Laiuse piirkonnas polnud vegetee- riv ajaviitmine, vaid harjutused kestusid. Har- jutuste vastu tundis väga suurt huvi Karl ise.

Laiuse juures laagris kujuneski n.-n. kuulus Karli vägi, mis nii omapäraselt ja kuulsusrikkalt jätkas sõjategevust järgnevatel aastatel.

Kuid viibides Laiuse piirkonnas laagris, oli Rootsi sõjaväel täita teatud sõjalised ülesanded: asetsedes soodsal paigal, võidi tarbekorral valmis olla pealetungiks Peipsi järvest põhja ja lõuna poole venelaste vastu, kuid tarbekorral silmas pidada ka saksilasi, kes Kokenhuuseni suunalt häirisid Liivimaad. Muidugi tuli sõjavägede laagris viibimise ajal võimaldada väe enamikule puhkust sõjategevusest ja eksponeerida vaenuliste rüüstesalkade jne. tegevuse vastu vajalikke väeosi.

Vastaspoolel tehti hoolega ettevalmistusi eelseisvaks suveks. Birsenis (Leedus) toimus veebruarikuus 1701. a. tsaari ja mõne tema lähema kaastöölise kokkusaamine kuningas Augusti ja tema nõuandjatega, kohendati ja uuendati tsaari ja Augusti vahelist liitu ja lepiti kokku sõjategevuse kava suhtes sama aasta suveks. Tsaar, kes Narva all oli eelmisel aastal saanud lüüa, pidi kuningas Augusti abistama ette võtta 1701. a. suvel Riia-vastast peaoperatsiooni abivägedega ja peale selle veel suurema rahasummaga ning Riia-vastase operatsiooni aegu piirduma Soome-, Eesti- ja Liivimaa vastu ainult väiksemate vägedega. Alles peale Riia-vastase operatsiooni teostamise pidi August aitama tsaarile vallutada neid alasid, mis 1699. a. tsaari ja Augusti vahel sõlmitud leping tsaari huvides ette nägi. Riia-vastane operatsioon pidi teostatama alles 1701. a. hilissuvel.

Kuningas Augusti ja tsaari kavatsustest tõmbas aga kriipsu läbi Karli vägede edasimineku Laiuselt ja suundumine Väina jõe liinile ja selle forsseerimine juulikuul alul, millele järgnes Kuramaa okupeerimine ja Vene abivägede taganemine Šeremetjevi peavägede juurde Pihkva.

Seega oli ebaõnnestunud tsaari kui ka kuningas Augusti sõjategevuse kava teostamine. Kuid ühes sellega tähistasid ka 1701. a. sõjasündmused ja Karli edaspidine sõjategevus põhjalikku murdepunkti Põhjasõja edaspidises käigus, kuna nüüd Rootsi peavägi oli seotud sõjaga kuningas Augusti vastu, siirdus see järkjärgult Balti sõjategevuse alalt ikka kaugemale Poola aladele ja Eesti- ning Liivimaa muutus sõjategevuse kõrvalalaks. Hiljemini osutus küll vajalikuks peale Liivimaa ja Soome-Ingeri välväe eriline iseseisev vägi Kuramaal Adam Ludvig Leevenhaupti juhatusel.

Säärane konstellatsioon sõjaväljaladel oli aga saatuslik Eesti ja Põhja-Läti alale.

Lahkudes Laiuse laagrist Väina jõe liini vastu, oli Karl Eesti- ja Liivimaa kaitse jätnud sinsele garnisonile ja peamiselt Volmar Anton von Schlippenbachi juhatusel oleva väiksemarvulise välväe hooleks, mis koostus osalt vanematest Soome väeühikutest, kuid millesse pidid kuuluma ka kohalikud Eesti ja Läti alalt komplekteeritud väeühikud, n.-n. maamiilitsa rügemendid ja pataljoniid ja siin värbitud jala- ja ratsaväeosad.

Karl oli tulnud veendele kohalikkude maamiilitsa väeosade loomise vajadusest, tutvudes 1701. a. alul lähemalt sõjalise olukorraga Vene piiril. Kohalikke meestekontingente ei suudetud

muidugi mitte nii pea komplekteerida, varustada ja neile anda vajalikku väljaõpet. Vene peaväed olid peale Karli peavägede suundumist Kuramaale koondatud Pihkva ja Novgorodi piirkonda. Et Eesti- ja Liivimaa välvägi oli nõrgavõimeline, andis see Vene välväele vabama opereerimise võimaluse. Schlippenbach püüdis küll maakaitse ülesannetega kuidagi valmis saada, kattes teid, üelmineku kohti piiril ja moonalaagreid väiksemate välväe rühmadega, jättes enese juurde väiksemarvulise välväe. Viies peakorter Marienburgi Kirumpärase, õnnestus Schlippenbachi küll tagasi lüüa Pihkva suunalt korraga kolmes kohas ettevõetud venelaste pealetungi septembrikuul alul 1701, võites venelasi samal päeval Kasaritsa ja Rõuge juures, mistõttu suurem Vene vägi, mis Rāpinas oli sisse piiranud sealsed Rootsi väenatukesed, oli sunnitud taganema. Kuid saatuslikumaks sai Schlippenbachi välväele Šeremetjevi teine pealetung sama aasta lõpul. Schlippenbach sai Erastvere juures raskesti lüüa ja oli sunnitud taganema Sangastesse. Tulemuseks oli Võrumaa ja Lõuna-Tartumaa rüüstamine kuni Emajõeni. Veel saatuslikumaks osutus Schlippenbachi lüüasaamine järgmise aasta juulikuul Helme Hummuli juures, kus Schlippenbachi välvägi löödi täiesti puruks. Schlippenbach kogus nüüd laialipillatuid väeriismeid Viljandi juures, siirdudes sealt Pärnu, et hiljemini asuda jällegi peakorteriga Viljandisse kui teede suhtes keskesemasse ja vaenuliku tegevuse järelevalveks lähedamasse punkti. Järgneval aastal koondati sealt Schlippenbachi välvägi osalt moonastamise tõttu, kuid peamiselt sõjasündmuste mõjul Rakvere ümbruskonda.

Šeremetjev rüüstas peale Hummuli lahingut lõuna osa — Viljandit, Kagu-Pärnumaad ja asudes Tartu lähedusse Reolasse laagrisse, saatis kiires korras rüüstesalku Tartust põhja ja lõuna poole. Laastati põhjalikumalt Põhja-Tartumaa, peale Peipsiäärse ala, kuhu juurdepääs oli raskeandatud. Peale selle ala rüüstamise liikus Šeremetjevi peavägi Reola juurest laagrist Kirumpärase, suundudes sealt Mõniste mõisa alla ja sealt edasi Läti aladele, mis ka rüüstati. Marienburg aga vallutati.

Šeremetjevi õnnestunud operatsioonide tulemuseks oli siis Schlippenbachi välväe peaaegu reast väljalöömine. Liivimaa laastamisega oli saavutatud see, et siin polnud võimalik pidada suuremarvulist opereerivat välväge. Seega oli sellelt suunalt Vene välvägi ja Pihkva piirkond Rootsi pealetungide eest kaitstud ja tsaar võis mõelda juba Ingeri vallutamisele, mis moodustas tsaari sõjategevuse kavast üldosa. Juba võit Erastvere juures 1701. a. lõpul oli lasknud tsaari hellitada lootust vallutada Ingeri idapoolseid linnuseid Neeva jõe liinil, Neeva jõe suudme läheduses Neevalinna ja väljajooksul Laadogast Pähkinalinna, milleks arvas ta võivat kasutada paremaid ja kogenenumaid väeosasid, nagu kaardiväe polkuseid. Selle kavatsuse teostamine jäi aga 1701/02. a. kevadtalvel ära. Seda hoogsamalt asuti selle teostamisele aga 1702. a. Juba kevadel sai Peeter Apraksin käsu minna peamiselt ratsaväelastega Ohova jõe suudmele Laadoga linna. Apraksin võttiski sealt vähe hiljem, kui Šeremetjev oli alustanud retke Liivimaale, retke Ingeri idaosadesse, kelle eest Soome ja Ingeri vägede ülemjuhataja Abraham

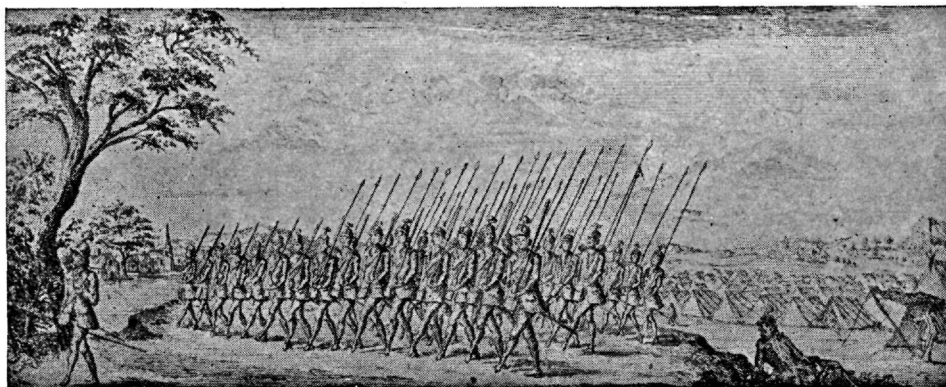
Cronhjort taganes, tõmbudes Neeva jõe liinile Neevalinna varju.

Peale õnnestunud Liivimaa retke polnud enam mingisugust takistust Ingeri-vastase valluskavatsuse teostamiseks. Võetama pidi kõigepealt kaitseseisukohast soodsamalt — saarele asetatud Pähkinalinn, mis kaitses Neeva jõe liini ja juurdepääsu Laadogalt Neeva jõe liinile. Tsaar oli lasknud ehitada Laadogale, alates aastast 1701 ka vajalikud transportimise vahendid ja veesõja vahendid Laadoga-äärsetes laevatehastes. Pähkinalinna-vastaseks operatsiooniks koondati sinna suurem piirav välivägi Novgorodist ja Pihkvast. Pähkinalinn vallutati oktoobrikuu esimesel poolel. Hiliistunud aastaaja ja piiramiskahurite võitluskõlbmatuse tõttu jäi Neeva linna vastane operatsioon ja Ingeri lääneosa vallutamine järgmiseks aastaks. Kuid 1703. a. aprilli- ja maikuus oli terve Ingeri venelaste käes. Novgorodist suundus peavägi, kasutades tugeva abipunktina Pähkinalinna, Neevalinna alla, see langes 1. mail ja Šeremetjev saadeti sealt Lääne-Ingerisse Kapriot vallutama. See võeti, nagu pea Jamburgki, mille alla oli saadetud otsekohe Pihkvast eriline vägi kindral Nikolai von Werdeni juhatusel. Neevalinna vallutamisele ja Neeva liini täielisele forsseerimisele järgnes Peterburgi asutamine. Peterburi ja Neeva liini kindlustamiseks pidas aga tsaar vajalikuks vallutusalasid laiendada Eesti-, Liivimaa ja Soome suunas ja järgmisel aastal seisid tsaari sõjategevuse kavas Tartu, Narva, Käkisalmi ja võimalikult Viiburi vallutamine, Retusaare okupeerimine, selle ja ranniku abil Rootsi Soome lahe laevastikule juurdepääsu äralõikamine. Lühikese löögiga löödi juba 1703. a. juulikuus Cronhjort Soomes Siestarjõelt välja, kes taganes Viiburi kindluse kaitse alla. Jamburgi kindlustamisega kindlustati Lääne-Ingeris võimaliku Rootsi pealetungi vastu ja loodi allbaas Narva jõe suudme forsseerimiseks ja Narva-vastase operatsiooni ettevalmistamiseks. Tartu ja Narva piiramise ettevalmistusena toimus veel 1703. a. sügisel Šeremetjevi rüüsteretk Jamburgi alt, allapool Vasknarva üle Narva jõe Viru-, Järva- ja Viljandimaale. 1704. a. vallutatigi Tartu ja Narva. Kuid Käkisalmi kui ka Viiburi jäid vallutamata, kuna ärevad teated Rootsi sõjalaevastiku saabumisest Narva jõe suudme ette ja kuulused Schlippenbachi abivägede lähenemisest Narvale sundisid tsaari katkestama juba alatud retke Käkisalmi alla. Tsaari sõjate-

gevuse kava jäigi Soomes teostamata. Katse Viiburit vallutada 1706. a. äpardus. Uuesti võidi mõelda sellele alles peale võitu Rootsi peaväe üle 1709. a.

Seega oli lõppenud Põhjasõja esimene vallutusperiood Rootsi Ida-Transbaltikumi vastu. Sõjasündmused peasõjaväljal sundisid tsaari koondama osa Vene peasõjavägedest sinna. Peale selle kui Karli väed 1702. a. suundusid talvelaagrist Poolasse, oli Poola muutunud peasõjaväljaks ja kuningas Augustil tuli vastu võtta Karli peasõjaväelt raskemad löögid. Augusti vägi sai raskesti lüüa 1702. a. Kliszovi juures. 1703. a. sügisel võeti Thorn. Peale selle saavutas Karli vägi veel teisi väiksemaid võite. Kuningas Karli eesmärgiks oli Poolast Augusti väljatõrjumine ja troonist loobumisele sundimine. See näiski õnnestuvat ja 1704. a. heideti kokkutulnud Poola seisuste poolt August troonilt. Sõda Poolas nõudis Augusti ja tsaari vägede peakontingentide sinna koondamist. Tsaar püsis selles küsimuses alul aga erineval seisukohal, osalt muidugi kartusest, et Vene vägi ei osutu veel võitlusvõimeliseks Karli vägedega võitluseks, kuid suurelt osalt just seepärast, et tsaari püüdeks oli kinnitada jalatalla alust Läänemere ääres. Tingimata püüdis ta pääseda peremeheks Ingeris ja kindlustada enesele Neeva jõe liin. See õnnestuski, nagu nägime 1702—1703. a., kuna järgmisel aastal ta oli püüdnud uusi vallutusmaid kindlustada Eesti- ja Liivimaa ida kindluste vallutamiseks. Ka oli tsaaril tähtis see, et tema veel ümberkujundamisel olev vägi saaks vajaliku sõjakoolituse võideldes kõrvalrindel.

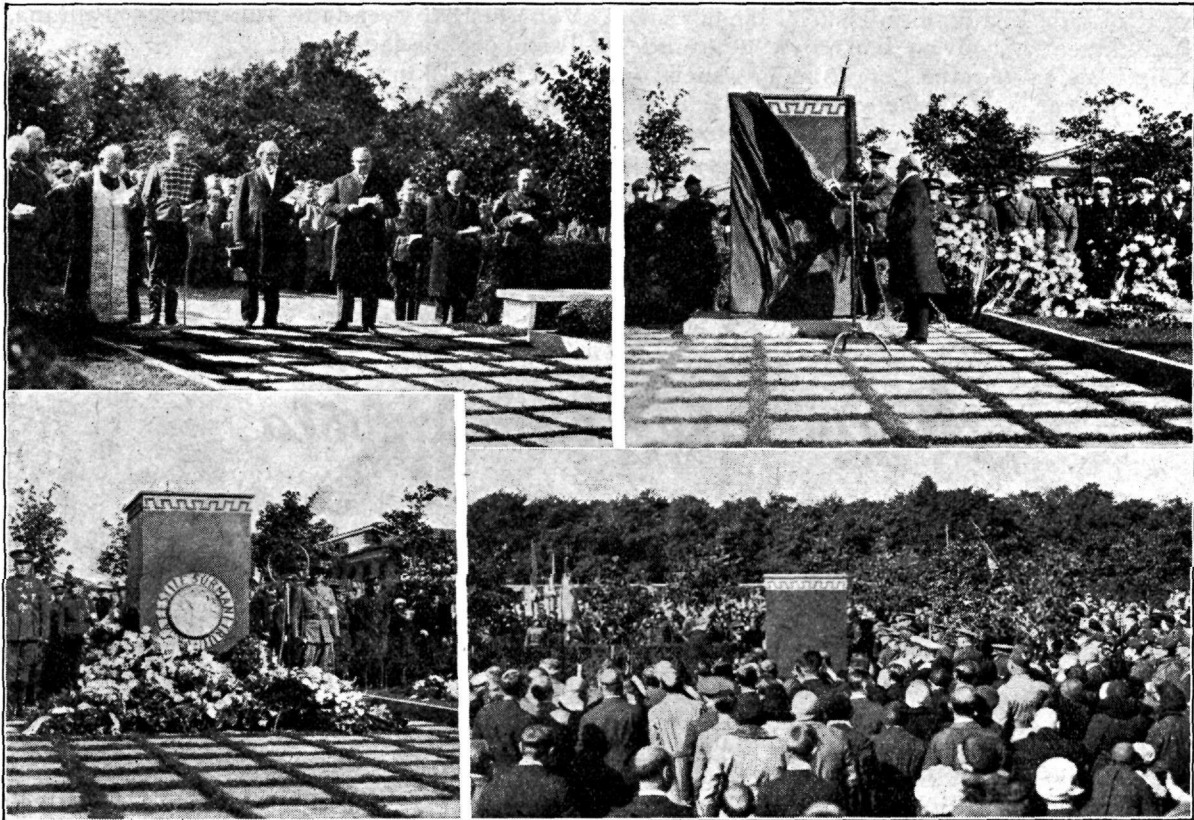
Peale oma kava esialgse teostamise pidi tsaar nüüd tahes-tahtmata pöörama ka enam tähelepanu peasõjaväljale ja abistama Augustit suuremate vägedega, vastasel korral ähvardas teda üksijäämine kardetava vastase vastu. See kartus üksijäämise eest pidi häirima tsaari sõjategevuse kava teostamist juba 1704. a., kuid Poola siseolude kujunemise tõttu jäi see siiski tol ajal ära. A. 1705 kuni Poltava lahinguni oli Vene seotud peavägedega mujal ja Balti rinne muutus teisejärguliseks. Kuningas Augusti vägede raske seisukord tegi vajalikuks Augusti ja tsaari vägede ühendamise, et ühiste suuremate jõududega jagu saada kardetavast vastasest. Eriti tungivalt nõudis kuningas August tsaarilt Vene peavägede ühendamist Augusti vägedega otsustavaks võitluseks 1703. a. (Järgneb.)

Vabadussõja juhtidele avati mälestussammas.

Pealinna kaitseväe kalmistul pühapäeval, 10. septembril s. a. piduliku talitusega avati mälestussammas vanemate vabadusristi kavaleride matusepaigal. Selle sündmuse puhul oli kaitseväe kalmistule kogunenud rohkesti

vanem J. Tõnisson, kes võetakse vastu sellekohase piduliku tseremooniaga. Kõnepidamiskohale asub kindral G. Jonson, kes Vabadusristi vendade ühingu Tallinna osakonna esimehena annab lühida, kuid selge

Pilte mälestussamba avamisest kõrgemaile juhtidele.

rahvast, mehi ja naisi, noori ja vanu, kes kõik asusid tiheda rõngana veel kaitsevärvi linnikuga kaetud mälestusmärgi ümber, võttes oma alla kõik vabad kohad haudade vahel, ümbritsevatel aedadel ja laskevallidel. Selle ringi keskele otse samba lähedusse kogunes Vabariigi Valitsuse liikmeid, kõrgemaid kaitseväelasi eesotsas kindral J. Laidoneriga, vabadusristi kavaleri, välisriikide sõjaväeesindajaid ja teisi aukülalisi, kelle hulgas võis tähele panna kadunud kindralite J. Unt'i ja E. Põdderi leski ja kindral Põdderi isa. Sammas on üles rivistatud kaitseväljal ja kaitseliidult aukompanid; mõlemal pool mälestussammast auvahtidena kaks ohvitseri-vabadusristi kavaleri.

Mõni minut peale k. 1200 saabub Riigi

ülevaate avatava mälestuseseme tekkimise loost. Alul olevat kavatsatud püstitada mälestusmärki kindral J. Unt'ile, kes teatavasti sai surma kurja käe läbi, kuid pärastpoole leiti kohasemaks laiendada ettevõtet, püstitades samba kõikide vanemate vabadusristi kavaleride mälestuseks. Mõtte leidis seltskonnas küllaldasel määral poolehoidu ja annetusi mälestusmärgi heaks tuli kokku 5685 krooni. Selle eest on soome graniidist arhitekt E. Kuusiku kavandi järgi valmistatud nüüd avatav sammas, milline peaks meie kodanikkude praegustele ja tulevastele põlvedele meelde tuletama nende moraalselt kohustust austusega ja tänutundega mälestada oma vabadussõjaaegseid juhte.

Samba avab Riigivanem J. Tõnisson sünd

musekohase kõnega, milles ta kokkuvõtlikult tuletab meelde, kes on olnud eesti rahvale need mehed, kelle mälestuseks see sammas püstitatud ja kellest mõned juba meie üldiseks kurvastuseks leidnud siin oma viimse puhkepaiga. „Lootuses, et see sammas siin kasvataks ja ärataks meid kõiki ülesehitavale tööle meie rahva ja riigi kasuks, avan selle mälestusmonumendi,“ ütles hra Riigivanem ning orkestri helide all, püsside ja suurtükkide kogupaukude saatel langeb sambalt kate. „Sügavas leinas ja tänutundes kinnitame ja töötame, et kõik, mis meis on head, toome kasuks meie rahvale ja riigile,“ lõpetab hra Riigivanem. Mängitakse ning lauldakse riigihümni.

Peale selle esinevad päevasündmusele kohandatud vaimulikusuliste kõnedega õpetaja Stockholm ja preester Päts, tuletades samuti meelde mõlemaid siin puhkavaid Vaba-

dussõja kangelasi kui inimesi, kui väejuhte ja kui meie vabaduse eest võitlejaid. Tallinna meestelaulu seltsi koorilt kantakse ette laule. Tuuakse pärgi: hra Riigivanemalt, Kaitseministrilt — kaitseväe nimel, kindral J. Laidonerilt — vabadusristi vendade ühenduse keskjuhatause nimel, läti sõjaväeesindajalt kol. Streipalt — läti sõjaväe poolt, Belgia laeva „Leopoldvilli“ juhtkonnalt, 2. ja 3. diviisilt, kaitseliidult, naiskodukaitselt, Vabadusristi vendade ühenduse Tallinna, Tartu osakondadelt j. t.

Lõpuks kindral G. Jonson avaldab tänu kõikidele, kes aidanud kaasa mälestussamba püstitamiseks ja tulnud osa võtma selle avamistseremooniast. Lauldakse: „Eestimaa, su mehe meel“ ja koosviibijad lahkuvad kalmistult ülevas meeleolus, mida aitab veelgi suurendada ilus, päikesepaisteline ning soe ilm. Kk.

Tartu tasus oma auvõla.

Mälestussammaste püstitamisega tänutäheks neile kangelasile, kes andsid oma elu eesti rahva vabaduse ja iseseisvuse eest, on jõutud meie ülikooli linnani, kus pühapäeval, 17. mihklikuu päeval, avati suure pidulikkusega sammas, mis kehastab Kalevipoja imposantses kujus tartlaste püüet vabaduse ja iseseisvuse säilitamisele.

Vabadussamba avamine Vabaduspuistes kujunes Tartule suureks ja haruldaseks pidupäevaks. Seni vihmane ilm oli avamispeo ajal kõigiti ilus ja meeleolu kohane, soodustades avamiskava teostamist täies ulatuses. Juba varahommikul oli kogu linn suurepäeva pidurüüs ning kõigil majadel lehvisid sinimustvalged rahvuslipud.

Pidupäeva kava teostamist alati pärjana nekuga linnavalitsuselt Vabadussõjas langenute ühishauale Pauluse kalmistul. Pärjana nekuks oli rivistatud kalmistule aukompani Ratsarügemendist. Elavaist lilledest ja tammelehtedest pärjana tänutäheks langenuile asetatakse linnapea K. Luik, kes tähendas kõne lõpus, et

ei ole ühelgi inimesel võimalik tuua suuremat ohvrit, kui et oma elu jätta rahva ja isamaa eest. Seepärast on meil eriliseks kohuseks öelda neile oma sügavat tänu, et nad oma elu ohverdamisega löid meile võimaluse elada vabana.

Palvesõnad ütles õp. J. Treumann. Orkester mängis „Jumal, sull' ligemal“. Piduli-

kust pärjapanekust võtsid osa linnavalitsus ja kõik linnanõunikud, 2. diviisi ülem kindral N. Reek ühes oma abi kolonel Marderi ja staabi ülema kolonel A. Sauseljaga ja kangelase leitn. Jul. Kuperjanovi lesk.

Pärjapanekule järgnesid päevakohased mälestusjumalateenistused kõigis kirikuis, kuna pidustuste tulipunkt — vabadussamba avamine — algas pärast lõunat kella kolme paiku. Juba kella kahe ajal algas rahvavool koonduma Vabaduspuistesse ja Politseiplatsile. Varsti jõudsid kohale ka kaitseväe osad, üliõpilaste ja seltskondliikkude organisatsioonide esindajad lippudega. Kaitseväe ja kaitseliidu osad, kelle hulgas esines ka esindusmeeskond 1. soomusrongide rügemendist eesotsas kolonel Talloga (rügemendi soomusrong oli Tartu esimesi vabastajaid), rivistusid poolkaares Politseiplatsile, kuna väeosalipud väeosade vanaduse järjekorras koondusid avatava samba ümber. Teise reana väljaspool väeosalippe olid poolkaares paigutatud organisatsioonide ja koolide lipud. Nii et kaetud „Kalevipoega“ ümbrises lippude mets oma värvide kirevusega, luues huvitava ja omapärase vaatepildi. Auvõõrastele oli samba ette reserveeritud istekohad, kus esireas võtsid istet Riigivanem J. Tõnisson, välisminister A. Piip, kindral N. Reek, ülikooli rektor J. Köpp, riigikohtu esimees K. Parts j. t. Taeva all samba kohal tiirlesid kolm lennukit. Riigivanemat võeti

vastu tervitusmarsiga. Saadetuna 2. diviisi ülemalt Riigivanem tervitas väeosi ning asus Vabaduspuiesteele samba ette, kus kohalolevad auvõõrad ja publik võtsid teda vastu püstitõusmisega.

Samba alusele astus langenute mälestuse jäädvustamise komitee esimees linnapea K. Luik, kes oma kõnes tähendas,

rahvas oma hingelt ei ole olnud millaski ori, sest ori ei võitle. Ta tuletas meelde neid, kes maksid vabaduse eest oma eluga, tähendas, et

vabadusvõitlus on olnud tuleristseks iseseisvale Eesti riiklusele. Rahvas, kes oli oma mineviku kaotanud, on tõstnud pea ning leidnud iseennast keset suurt kokkuvarisemist, mis oli tabanud suurt Vene ilmariiki. Üle öö kerkis väike eesti

Vasakul: Vabadussammas. Ülal: Aukülalisi esotsas Riigivanemaga. All: Avamine.

et Vabadussõja mälestamise mõtte on kujur prof. Adamson valanud Kalevipoja kujusse. See kuju kõnelgu nüüdsetele ja tulevastele põlvedele meie viimasest heitlusest Vabadussõjas, kus Kalevipoeg sai tagasi oma jalad, mis tal raiuti ära; Kalevipoeg ajas enda uuesti püsti, et raputada maha orjapõlv. See sammas räägib ja tuletab meele neid vapraid kangelasi, kes jätsid Vabadussõjas ohvriks oma elu. Neile võlgname sügavamalt tänu. Kui elavaid saame kõigiti tänada, siis neile maamullas puhkavaile kangelastele ei saa anda muud tänu, kui ainult seda, et me nende eneseohverduse ja vapruuse raiume kivisse ja valame pronksi — vabadusvõitluse kehaastuseks tulevastele põlvedele. Kui meie ja tulevased põlved selle samba suurest mõttest ammutame enestele julgust, siis võime olla kindlad, et eesti rahvas püsib igavesti.

Vabadussamba avamisele asub Riigivanem, kes oma peokõnes tuletab meele rahva pingutusi möödunud vabadusvõitluses; Eesti

rahvas kogu kultuurilma silmade ette üliinimlikus võitluses mitmeteistkümnekordse vaenlase vastu, võitluses oma iseseisvuse aga ühtlasi ka kogu lääne kultuuri eest.

See rahvuslik ärkamine tule ja mõõgaga on tõstnud eesti rahva iseseisvate riikide-rahvaste keskele. Vahvusteed ja julge enda maksmapanemine oma rahvuslike ideaalide eest on sünnitanud uue hingeelu, mis mitte ei tunnusta ainult välist võimu, vaid tunneb iseennast kui rippumatut suveräänset rahvast, kes ise juhib oma saatust. Eesti rahvas väärikena astudes teiste iseseisvate rahvaste keskele, on võtnud ühtlasi kohustuse enesele oma iseseisvust ja rippumatust kindlustada ka tuleviku päeviks. Selles teadmises oskame alles hinnata seda, mis on toonud vabadusvõitlus meie oleviku tähenduseks ja tuleviku kindlustuseks ja need, kes on iseennast, oma elu ja tervist andnud selles võitluses, on kerkinud rahvuslike kangelaste järjele, kelle ees aukartuses seisame. Praegusel silmapilgul paljastame oma pead ja kummardame vabadus-

võitluses lahkunud vendade mälestuse ees. (Publik tõusis püsti ja paljastas pea. Orkester mängis vaikselts leinakoraali „Ligemal, Jumal, sul' ihkab mu vaim“.)

Need, kes on pääsnud eluga suurest rahvuslikust võitluskatsumisest, peavad enesele aru andma sellest, kuidas vabadusvõitluse saavutus mitte ainult kindlustada tulevikuks, vaid välja kujundada oleviku võimaluste piirides ja viia edasi sealt, kuhu meie oleme jõudnud tõsise enesepingutuse ja kohusetäitmise teel, mis ei nõua mitte vähem eneseohverdumist, enesetaltsutamist ja enesekitsendamist, kohuste täitmist, kui võitluses ristiva tulega.

Eesti iseseisvuse võitlus on elundlikus ühenduses kogu meie rahva arenguga minevikus ja on ainult iseloomulikuks eneseväljenduseks ajaloolisel silmapilgul, kus rahval tuli ise ennast leida. Kui meil on otse traditsiooniks saanud pidulikkudel silmapilkudel meie minevikku vaadata kui häda- ja viletsusepäevi, siis peaksime meele tuletama seda, et Lembitu ja tema rahvuslik võitlus ei ole mitte ainult luulekuju, vaid sajandite pikkused võitlused 700 aasta eest tunnistavad, et meie rahval jatkus jõudu enesepingutuseks ja sisemist tahet, et võidelda täielikuma kultuuri ja tsivilisatsiooni võtete ja abinõude vastu oma enese maa ja kodupinna kaitseks.

Eesti rahvuslik geenius ei surnud mitte Lembituga, vaid teie teate, kuidas mitu sajandit hiljem rahvas ülejõulikke pingutusi tegi oma vabastamiseks. Mitte ükski õnnetu jüriöö võitluse nurjumise järele maad võtnud kibedus ei ole ennast avaldanud ka raskematel päevadel üteldes: „Oleks minu olemine, teiseks minu tegemine“, vaid meie teame, kuidas isegi aastasadu kestnud raskuste järele ei annud rahva hing mitte alla. Viljandi lossi vallutamise katse, üksikute mässude tõstmise püüded uueal ajal, Mahtra sõda, Anija mäss, Pühajärve sõda, kas need ei kinnita kõik, et meie rahva hinges ei olnud mitte surnud vabadusetunne ja tahe ennast püsti ajada, kui tarvis, ülevõimu ja vägivalda vastu.

Kas on põhjust siis kõnelda ikka ainult orjuseajast ja mitte vaadata seda, kuidas laiad hulgad toimusid siis, kui aeg sai täis. Kas ei ole siis loomulik olnud, et meie rahvas ennast püsti ajas, kui ajaloolisel arenemisele olid avanenud võimalused ennast suure Vene revolutsiooni järele valmis seada iseseisvaks riiklikuks-rahvuslikuks eluks. See ei vähenda mitte meie meeste võitluseindu ja kangelaslikku meelt võitlusriindel, vaid see kinnitab ainult, kui meie oskame iseendid ja oma ümbrust tähele panna, et samasugune võitlus ja enese makspanemise tung avaldab ennast igapäevases elus ja paneb ennast maksma argipäevases.

Kas on siis põhjust nüüd oma ümber vaadata argusega ja karta, nagu nüüd oleks kõik juba kadunud, nagu ei suudaks eesti rahvas ise oma saatust juhtida, vaid tuleks otsima minna, kelle surve alla ta peaks painutama oma turja ja kelle ees peaks ta oma vabadustunded maha matma, nagu ei oleks ta väärt ise vaba rahvana ennast juhtima.

Meie põlv võlgneb just vabadusvõitlusele seda, et meie põlv oskab vääriliseks jääda sellele pärandusele, mis on kätte võideldud võitluse ja katsumiste keskel vahvuse ja julgusega.

See kangelasevaim, mis üle öö tegi talupoja-rahvast iseseisva riigi-rahva, peab hoidma kõiki

mehi ja naisi, noori ja vanu selleks, et nad oleksid väärilised iseseisva riigi ja rahva esindajatenä taitma oma kohust, kus see ka oleks. Mitte ükski võitlusväljal, vaid ka oma kodanlise elu kohuste täitmisel, igaiüks omal kohal, kuhu kedagi on seadnud elu. Nõnda ükski suudab iseseisvas rahvas püsti hoida oma riiklikku suveräniteeti ja ei ole käntlust, et siis suudetakse iseennast taltsutada, suudetakse iseennast kütkestada ja tööle rakendada üldise asja teenistuseks, meie ühise asja — meie riigi, Eesti rippumatu riikliku elu väljakujundamiseks, nõnda nagu teda nägid need, kes olid tuleristsetel iseseisvuse eest vaenlaste vastu võideldes. Kui Vabadussõja mälestus nõnda meid kindlustab, paneb kasvama meis selle elevuse, mis aastasadade eest viis Lembitut ja tema kaaslast võitlusesse ja mis ei ole tahtnud kustuda rahva hinges aastasadade jooksul, küll siis suudetakse üle saada kõigist raskustest, mis silmapilk peale paneb, ilma et ise ennast kaotataks. Siis omandab ka see vabadussamm sümbolise tähenduse Emajõe kaldal, meie rahvusliku kultuuri keskkohal, ajaloolisel pinnal. Igaüks, kes siit mööda läheb või siin seisatab, hakkab mõtlema ja tundma, mis on tema kohuseks ja missugused võimalused temal on meie ühises suures rahvuslikus jõupingutuses.

Siit saab elustust ja hoogu igaiüks, kel on kindel tahe mitte olla vallutatud, vaid võitja. Vabadussamm siin Tartu südames ei ole ainult valatud pronksist ja raiutud kivisse, vaid see on eluline jõud, mis sellesse koondunud mineviku mälestusest ja tuleviku lootustest. Ta peab panema liikuma ja elama kõik, mis on vastuvõtlik ja jõuline edasi töötamiseks, peab edasi andma neid ülesandeid, mis meie põlvel on tulevikus. Selles teadmises, et vabadussamm täidab rahvuslikku ülesannet meie elus nüüd ja tulevikupäevadel, olgu tema paljastatud praegusel pidulikul silmapilgul.

Selle järele tõmbas Riigivanem katte samalt ning Kalevipoja imposantne kuju kerkis esile. Rahvas laulis orkestri saatel hümni, samal ajal eemalt kõlasid kahuripaugud ja õhus keerlesid lennukid. Järgnes pastor J. Lattiku hoogne ja kaasakiskuv vaimulik kõne, mille motoks oli: „Ole valvel, ole alati valmis!“

Samba pühitsemist toimetasid praost G. Rutopõld ja metropoliit Aleksander. Praost Rutopõllu saatesõnu ilustas meestekoori ettekanne „Püha, püha“, kuna metropoliidi teenistuse ajal laulis Jüri kiriku koor.

Vaimuliku talituse järele algasid tervitused. Tervitusi ütlesid Tartumaa rahva nimel maavalitsuse esimees O. Pärilin; ülikooli, üliõpilaste, koolide ja akadeemiliste seltside nimel ülikooli rektor J. Köpp; vigastatud sõjameeste nimel M. Päss; naisorganisatsioonide nimel pr. Lüüs; seltskondlike organisatsioonide nimel A. Simm; majanduslike organisatsioonide nimel R. Maim; põllumajanduslike seltside nimel K. Saral; saksa kultuuromavalitsuse nimel Hartmann; kohaliku juudi seltskonna poolt juudi õpetaja, kes kooli õpetajate poolt A. Kaljot, Tartu linna-

valitsuse poolt abilinnapea Mõru ja Vabadussõja invaliidide nimel Kullak. Peale selle oli saabunud kirjalikke tervitusi. Teiste hulgas ka kolonel O. Luigalt, vabadussõjaegselt 3-da soomusrongi ülemalt.

Komitee esimehe Luik'i lõpp ja tänusõnadele järgnes ühislauluna „Eestimaa, mu isamaa!“. Selle järele Riigivanem koos 2. diviisi ülema ja teiste auvõõrastega võttis vastu paraadmarsi, kus väeosad taktsammu marssimisel näitasid üles kõrget rivikooli, eriti paistsid silma sellel alal husarid.

*

Avatud vabadussammas valmistati Itaalias prof. A. Adamsonilt mõni aasta enne tema surma. Pronksist Kalevipoeg on 4,5 m kõrge ja kaalub 1480 kg. Prof. Adamson oma kirjas komiteele tähendas: „On Kalevipoeg üks hiigelkuju, koloss, ta on suurem, kui Michelangelo David Florentsis. Arvan, et see kuju on üks mu viimastest suurtest töödest, mis ka minule pärast surma jääb mälestussambaks.“ Kuju alus on kodumaa graniidist, mis on valmistatud kujur A. Elleri kavandi järele. Samba püstitamisel on olnud kulusid üldse 31.722 kr., millest praegu on katmata õige väike osa. Sellest summast läks kunstniku honorariks 16.487 kr., samba sokli, astmekivide ja aluse valmistamiseks 14.434 kr. ja ümbruse korraldamiseks 800 kr. Summad on hangitud loteriist, linnavalitsusest, pidudest ja annetustest. Samba püstitajaks on Vabadussõjas langenud kangelaste mälestamise Tartumaa komitee, mille juhatusse praegu kuuluvad: K. Luik (esimees), K. Koppel, K. Pahlk, H. Tõnisson, A. Kuperjanov, E. Kubbo, J. Raudsepp, H. Orav, J. Sisask, M. Klein ja L. Konnov.

Samba asupaigaks on valitud Vabaduspuiestee Emajõe kaldal, kus teda ümbritsevad põlised puud. Kui võtta arvesse, et Tartu on üldse rikkamaid linnu Eestis mälestusmärkide ja sammaste poolest, kus püstitatud vabadussammas on arvuliselt juba kakskümnes, sealjuures ta kehastab Eesti vabariigi rahva üldse ja eriti Tartu kodanike puuet vabaduse ja iseseisvuse säilitamisele, tõuseb millegi pärast soov, et käesolev sammas oleks pidanud leidma omale asukohta raekoja eelsele platsile, kus ta oleks olnud võrreldes Barklay de Tolli mälestussambaga siiski esindavamal aukohal. Ka imposantne Kalevipoja kuju, võib olla ehk rohkem kooskõlalisel alusel, vääriks seda asukohta rohkem, kui nüüd peidetuna suurte puude

varju. Kuid ka praegusel kohal ei ole viga, kui avardada samba ümbrust tunduvalt, et ta markantsemalt pääseks esile. Kahtlemata on peale muu suur tähtsus Emajõel, mille kaldal uuesti jalule tõusnud Kalevipoeg kuulatab veevoolude helisid, mis tulevad Eesti südamest ja voolavad ringjooksuga Peipsi ja Narva jõe kaudu Soome lahte ja sealt jälle sademetena kastavad toitvalt ja karastavalt kogu Eestimaad.

Kokkuvõttes peab tähendama, et möödunud pühapäev tõi Tartule pidulikke hetki, kus jälle elustusid mälestused möödunud suuraegadest ja kangelaslikust vabadusvõitlusest. Süttigu hing igas eestlases ja eriti eesti sõjamehes nähes seda suurt vabadussammast. Pidagem meeles, et meie kohus on käia nende jälgedes, kellele nende suurte aegade vääriliste ja ohvrimeelsete tegude eest on püstitatud Tartus mälestussammas Kalevipoja kujul.

*

Samal päeval avati mälestussammas S. Kõppus ja mälestustahvel Tallinnas omakaitsele.

S. Kõpu langenute mälestussamba avamine toimus pühapäeval, 17. s.k.p. kell 1400. Öhtul oli Kõpu rahvamajas pidu.

Kõpu mälestussamba kavandi valmistas kujur A. Zolk, kuna monumendi ehitas Viljandi kivitööstur Kivistik. Monument, mille kõrgus 195 cm ja laius 106 cm, on valmistatud kodumaa graniidist. Esikülje alumisel osal leidub tekst: „Vabadussõjas langenud Kõpu kangelastele“, mille all tammelehtedega punutud mõök. Pealmist osa kaunistab vabadusrist, mille all tekst: „Vaba Eesti eest 1918—1920.“ Selle all 22 langenute nimed.

Monument püstitati Kõpu kiriku kõrval asuvale mäenõlvale.

Samal päeval kell 1600 avati Tallinnas Niine tän. nr. 6 J. Trep'i maja välisseinal mälestustahvel omakaitse 1. jaoskonna mälestuseks, mille staap asus 1917. a. samas majas.

Pronkstahvel kannab 41 omakaitslase nime, kes 23. veebruaril 1918. a. päätsid Tallinna Kopli tän. laskemoona laod, kui sakslaste eest taganevad vene enamlased tahtsid neid õhku lasta.

Needsamad omakaitslased võtsid 24. veebruaril enamlastelt elektri- ja gaasijaamad, kusjuures löödi esimene lahing enamlastega ja sai surma omakaitslane — õppur G. Muišneek.

A. La—

Viini vabastamine.

250 aasta eest Poola kuulsalt väejuhilt kuningas Jan III Sobieskilt vabastati Euroopa Türgi ikkest.

Poola kuningas Jan III Sobieski.

12. septembril möödus 250 aastat, kui Viini all murti Poola kuninga Jan III Sobieski üldjuhtimisel Türgi võim ja pandi seisma türklaste tung Euroopa südamesse. Seda Euroopa ajaloo suurimat sündmust mälestab nüüd kogu Kesk-Euroopa ja eriti Poola rahvas. Selle tähtsa sündmuse valgustamiseks ilmus käesoleval aastal Artur Šlivinski sulest teos, pealkirjaga „Viini vabastamine“ (Odsiecz Wiedenska), milline saadeti Poola kaitseväe esindajalt Eestis kolonelleitnant André Liebich'ilt lahkeks kasutamiseks ka „Sõdurile“.

Türgimaalt ähvardav oht viis Poola ja Austria riigid 31. märtsil 1683. a. sõjalisse liitu. Sõlmitud leping kohustas liitlasi võitlema oma maa-alal Türgimaale kaotatud maade (Podoolimaa ja Ukraina — Poolale ja Ungari — Austriale) tagasivõtmiseni. Alles ühe liitlase pealinna hädaohtu sattumisel pidi teine pool tulema appi. Seekord ähvardas oht ilmselt Austriat.

Just liidulepingu allakirjutamise päeval algas 310.000-meheline Türgi sõjavägi liikuma Adrianoopolist Belgradi suunas sultan Mahomet IV poolt määratud iseteadva ja auahne suur-vesiiri Kara-Mustafa ülemjuhatusel. 1. juulil jõudis türgi vägi Jawaryna (Raab'i) müüride alla, kust vesiir otsekohe marssis Austria pealinna suunas, unistades poolkuu lõplikust asetamisest Püha-Stephani kirikutorni. Pärast Austria armee löömist 7. juulil Petroneli all jõudsid türgi väed 14. juulil Viini müüride alla. Mõni päev hiljem hakkas Kara-Mustafa vägi tugevat pealetungi krahv Stahrembergilt kaitsetava Austria pealinnale.

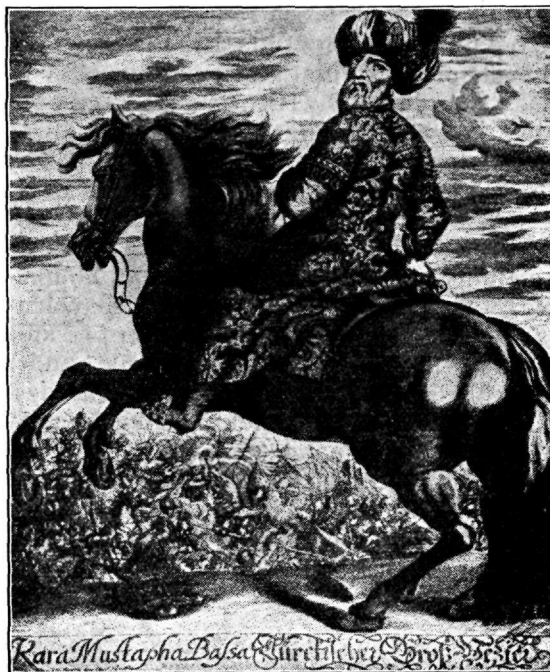
Oht ähvardas kogu ristiusulist Euroopat. Austria kuninga Leopold I, saksa vürstide ja kogu maailma pilgud pöördusid sel hetkel Varssavile, kuna seal nähti kuulsas sõjakangelases Poola kuningas Jan Sobieskis ainsat päästjat. Samal ajal saksa vürstid kujundasid kiirelt väeosasid. 16. juulil Vilanovi lossi pargis Varssavi all pafus keisri saadik krahv Valdstein tungival Sobieskit organiseerida kiiret vastupanu. Tema palvega ühines ka paavsti nuntsius Pallavicini, rõhutades ristiusule ähvardavat ohtu. Paluti kuningat, et ta võtaks isiklikult kõigi ristiusuliste vägede ülemjuhatusena enda kätte, kuna tema nimi tekitas türklaste seas hirmu. Sobieski pead kroonis rida hiilgavaid võite ning muslimaanid nimetasid kuningat Lechistani Lõviks. Jan III ei lasknud end kaua paluda ning võttis rõuetlikult vastu ülemjuhatusena, läkitas otsekohe ida piiril Trembovli, Kamienieci ja Sniatynia all seisvate sõjavägede hetmanitele korraldused koondumiseks Kraakovi alla. Juba 2. augustil jõudis sinna hetman Sieniavski Trembovlist (500 km rännakut), kuna 8. augustil tõi sinna oma väed hetman Jablonovski. Sobieski otsustas leedu väe päralejõudmist mitte ootama jääda ning alata pealetungi türklastele. 5. septembril seisid mõlemate hetmanite väed Donau ääres Tulno all, olles valmis jõest üleminekuks. 3. septembril pidas kuningas Stetteldorfi lossis vürst Lotaringeni, saksa vürstide ja Austria ja saksa kindralitega ühise sõjanõu, kus markkrahv Herman Badenski, Austria koja sõja-

nõukogu esimees, andis üle temale keisri nimel marssali kepi kõigi ristiusuliste vägede ülemjuhatuses embleemina. Austria vägi seisis tol ajal *Korneuburgi* all, kuna saksa väed marssisid *Kremsi* suunas.

Sobieski manöövri idee oli: piirata vaenlasi ja anda julge löök *Tulln'i* poolt, *Viini* ümbritsevatelt metsaga kaetud mägedelt. Piiramine oli võimalik, kuna suurvesiir ei teadnud midagi poola sõjavägede tulekust *Tulln'i* alla.

7. septembri varahommikul jõudis Sobieski esimesena *Donau* paremale kaldale ning tema järele liikus üle vastehitatud silla kogu tema vägi. 9. sept. lõpetati kogu ristiusulise sõjaväe koondumine, mis koosnes 75.000 sõdurist; nendest oli poolakaid 24.000 ja austerlasi 18.000 ja ülejäänud osa moodustasid saksa väed. 8. septembril Sobieski andis oma kuulsa „*Ordre de la bataille*“, mille alusel moodustati pahempoolne tiib saksa väest vürst *Valdeki* juhtimisel, keskus austria väest vürst *Lotaringeni* juhtimisel ja parem tiib poolakaist. Sõjavägi rivistati üles reastikku: esimeses reas jalavägi ühes kahurväe ja dragunitega, siis ratsavägi, kellele jalavägi pidi avama teed mägedesse. Sobieski määras austerlaste ja sakslaste juurde kuus osa oma ratsaväest, võttes neilt mõned jalaväepolgud. Kujunes enam-vähem ühtlane armee, milline koosnes mitmesuguste rahvaste osadest. Sõjaoperatsioon määrati kindlaks kaartide ja austerlaste näpunäidete järele, millised osutused hiljem aga ebatäpsateks.

9. septembril algas raske marss *Viini* metsade kaudu, mis kestis kolm päeva. Selle aja jooksul sõdur ei saanud maitsta sooja toitu ja hobused toitusid teel leiduva kehva rohuga. 11. septembri õhtul jõudis armee mägedeahelikuni, mis oli määratud eelseisva lahingu lähtealuseks. Austria ja saksa väed jõudsid kohale juba õhtuks, kuna poolakad, kellel oli käia hoopis pikem tee, alles järgmise päeva hommikuks. Marss õnnestus hästi, kuigi tee *Viini* poole ei viinud ühtegi, nagu seda kaardid ja austria kindralid kinnitasid, väikese kalakuga; ta viis järskude terrasidega, oli läbi lõigatud orgudest ja neis jooksvaist ojadest. Edasijõudmist takistasid seal mägedel kasvav põõsastik ja müüridest ümbritsetud viinamäed. Eelseisva lahingu ülevaadet piirasid põhjast kagu poole jooksev *Donau*, läänest mägede ahelik, lõunast *Viini* jõgi ja temasse langev *Mauerbach* oja.

Türgi suur-vesiir Kara-Mustafa.

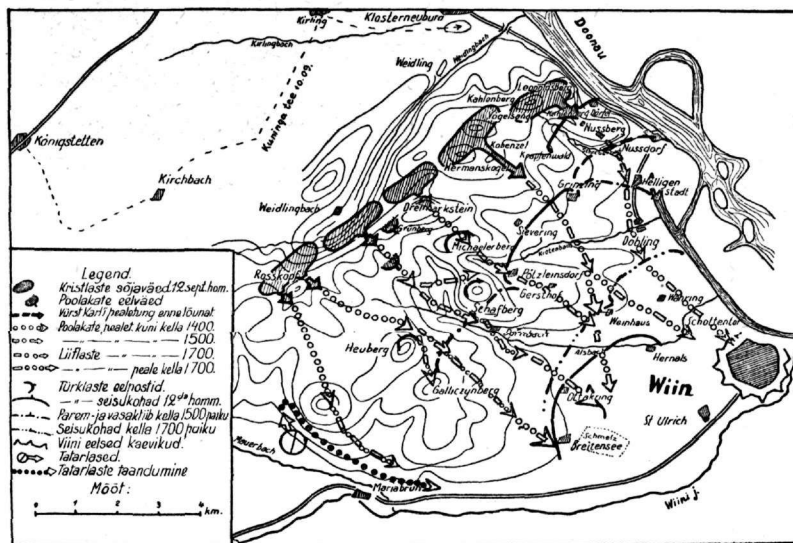
Selle kolmnurga ülemtipuks oli türklaste poolt piiratud *Viin*, tema aluseks mägedes aset võtnud ristiusuliste sõjavägi.

Seistes 11. septembril *Kahlenbergi* tipul, konstateeris Sobieski rõõmuga, et vaenlane atakeerides *Viini*, polnud end ümbritsenud kaitsevalliga, seega olles võitluseks uues sihis mittevalmis. Vähesed türgi väeosad liikusid *Kahlenbergi* sihis ja püüdsid õhtu eel vallutada austerlaste käes olevat *Kamedu* kloostrit sel mäel. Nagu varemalki, lõi kuningas türklasi ootamatu suunas, mis temale läks hästi korda ja millest ta võis otsustada, et suur-vesiir ei ole selles suunas valmis võitluseks. Raskusi seisis ees aga *Viini* madaliku võitmisel.

Harjunud olles piksekiirusega pealetungi juhtima, otsustas kuningas nüüd samm-sammult edasi liikuda, tundes türklaste jalaväe head vastupanu ja oodates temalt kanget vastupanu. Alles kahe päeva pärast lootis kuningas surmavat lööki vaenlasele anda. Ta otsustas alata pealetungi pahemal tiival austria jõududega, seega türgi väejuhi tähelepanu lahingu alul põhja poole juhtides. Madalikule jõudes pidi paremal tiival opereeruv poola sõjavägi juhtima lööki *Viini* jõe sildade suunas türgi seljataha ning sel viisil takistama *Kara-Mustafa* tagasitõmbumist. Sõjavägi võttis 10 km pikkusel maa-alal *Donau* kaldast

Rosskopffini aset: pahemal tiival Leopoldsbergil ja Kahlenbergil austerlased vürst Karli juhtimisel, Vogelsangil ja Hermanskogelil saksa väeosad krahv Valdecki juhtimisel, edasi 5-km rindel Dreimarksteinist Rosskopffini poola armee kolmes osas: hetman Sienjavski, kahurväe kindral Katski ja hetman Jablonovski juhtimisel. Sobieski pealetung algas 12. septembril varahommikul 1863. aastal austria tiivaga, ise valvates Nussbergi ja Nussdorfi küla võitmist, mille järele juhtimist üle andes vürst Karlile ja kindlaks tehes tema ülesandeid, kuulas kella kaheksa paiku hommikul lühikest jumalateenistust Kahlenbergi kirikus ja läks siis poola osade juurde, et seal otsustavaks löögiks võtta

mustusega seni passiivseid saksa ja austria vägesid. Nii saksa kui austria sõdur liikus edasi Doblengi ja Plötzleinsdorffi poole. Hirmuga täitis see pilt Kara-Mustafat, kes oma poole liikuvaid ratsaväelaste ja kahurväe salku nähes aru sai, et temal tegemist hirmsa Lechistani Lõviga. Ta tõmbas nüüd oma jõud lõuna poole, kus orgudes lehvisid juba poola lipud. Siin tahtis ta võimsat tagasilööki anda ning panna kinni poolakatel tee oma laagrisse. Türklaste seas tekkis desorganiseerimine. Kuninga ilmumine oli uueks üllatuseks vaenlasele ja sellest tekitatud hirm kergendas ristiusu-vägede juhi ülesannet. Suur-vesiir kogus oma jõud tervena kuninga vastu, et poola vägesid orust tagasi lüüa. Sobieski aga orusse laskudes, jäi sinna kindlalt peatuma. Nähes, et maastik on

Lahing Viini all 12. 09. 1863 a.

enda kätte juhtimist. Rahutu olles Nussbergi ja Nussdorfi ning austria kogu pealetungi pärast, kõvendas Kara-Mustafa siin oma jõudu. Lotaringeni pealetung arenes siin võrdlemisi visalt. Samal ajal jõudsid poola väed mägede otsa ja peale lõunat liikusid nad edasi madalikule. Üksikute mägede pärast arenes siin-seal äge võitlus, kus poola jalavägi kahurväe poolt toetatud, tõukas järk-järgult türklasi eemale, võttes oma alla kaunis kiiresti üksikuid punkte. Türklaste vastupanu oli märksa nõrgem, kui seda Sobieski ette näha võis, seetõttu arenes ka pealetung hoogsamini. Pea haksid orud ja mäed paremal tiival helen-dama poola ratsaväest. Türklaste poolt ette võetud manööver Jablonovski paremale tiivale ei võinud panna vastu pealetungile. Poola ratsaväe ilmumine süttas suure vai-

mustusega seni passiivseid saksa ja austria vägesid. Nii saksa kui austria sõdur liikus edasi Doblengi ja Plötzleinsdorffi poole. Hirmuga täitis see pilt Kara-Mustafat, kes oma poole liikuvaid ratsaväelaste ja kahurväe salku nähes aru sai, et temal tegemist hirmsa Lechistani Lõviga. Ta tõmbas nüüd oma jõud lõuna poole, kus orgudes lehvisid juba poola lipud. Siin tahtis ta võimsat tagasilööki anda ning panna kinni poolakatel tee oma laagrisse. Türklaste seas tekkis desorganiseerimine. Kuninga ilmumine oli uueks üllatuseks vaenlasele ja sellest tekitatud hirm kergendas ristiusu-vägede juhi ülesannet. Suur-vesiir kogus oma jõud tervena kuninga vastu, et poola vägesid orust tagasi lüüa. Sobieski aga orusse laskudes, jäi sinna kindlalt peatuma. Nähes, et maastik on ratsaväe võitluseks kohane, katkestas ta mõneks ajaks pealetungi, korraldas väeosi, vormeeris ratsaväeosi, täiendas neid austria ja saksa osadega. Türklaste ägedat vastupanu tagasi lüües, sihtis kuningas otse vesiiri laagri ja tema taga asuvaile sildadele kogu oma kahurväe. Nähes sel silmapilgul türki laagris valitsevat paanikat, ei kahelnud keegi enam ühendatud väeosades suurepä-rastes tulemustes.

Kuninga ümber keerlesid saksa vürstid, soovides temale õnne. Ohvitserid suudlesid tema käsi ja riideid. Nähes temas sõjajumalat ja võitjat, hõikas üks saksa sõduritest: „Ach, unser braver König“.

Kella 5 paiku peale lõunat marssis lahinguväljalt 15.000-pealine organiseeritud ratsavägi, millest neliviiendikku moodustasid poolakad. Neid juhtis isiklikult Jan Sobieski, kelle mõök seni ainult võite tundnud. Tagasihoidmata laviinina tungis ta türklaste laagrisse, hävitades kõik enese ees ja murdes takistusi. Vallutatud hirmust põgenes türki armee sildade poole. Enne päikese loojumist järgnesid temale kergedamad väeosad. Viin oli vaba.

Suur-vesiiri laager, mis haaras Vars-savi ehk Lvovi suurust maa-ala ja kõik tema moon sattus poola kuninga kätte. Türki armee, olles löödud, lahkus korratult. Viin, mõne tunni eest veel lõpuliku hävinemise eel olles, võis nüüd vaevalt oma

vabastamist uskuda ja õnnistas kirikuis oma päästjat.

Järgmisel päeval läkitas Sobieski Kara-Mustafa laagrist järgmise kirja oma naisele: „Jgavesti kiidetud Jumal andis meie rahvale võitu ja kuulsust, millist eelmiste aastasadade jooksul kuulnud ei ole.“ „Veni, vidi, Deus vicit“ — nii teatas kuningas oma võidust paavstile.

Nii pandi seisma türklaste tung Euroopa

südamesse. Poola kuninga Jan III Sobieski poolt, kes juhatas Viini all edukalt Poola, Saksa ja Austria vägesid ja kelle kuulsus püsinud sõjakangelasena maailmas tänapäevani. Poola üld- ja sõjaajakirjandus avaldas sellele tähtsale sündmusele tema 250. aastapäeva puhul, 12. septembril s. a. erilist tähelepanu, valgustades seda iga külgselt.

—a—

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 3 väiksemaile osadele.

Kareda üksikpataljoni osad tegevuses. *)

(Kaart 1:21000, Viljandi ümbruskond.)

Eelsalga südamik astub võitlusse mustadega.

11. sept. kell 1720. Kareda üksikpataljoni eelsalga südamik (3. komp. II ja III rühm ja kompanile juurdeantud II rk rühm) on möödumas Raudsepa talust. Ilm on täiesti vaikne. Päike on vajunud juba võrdlemisi madalale, kuid paistab veel heledalt ja soojalt. Lõuna poolt umbes 1,5—2 km kauguselt kostuvad selgesti kuulipilduja- ja püssipaugud. Kuid need paugud ei häiri põrmugi Sakalamaa põldudel töötavaid talureid. Nagu sügaval rahuajal nad askeldavad virgalt oma põldudel, kogudes saaki vaprate võitlejate varustamiseks elutarvetega. Hetkeks peatuvad töös nende nobedad käed ja uhkusest löövad särana nende silmad, nähes vaenlasele vastu sammuvate karedalaste mehiseid kogusid. Vahvad karedalased möödunud, jätkus töö jälle endise visadusega. See raugematu ja visa võitlus varustuserindel väljendab ilmselt Sakalamaa taluinimeste kindlat usku karedalaste võidusse.

Edasirühkivate karedalaste meeoleu on hea. Neis valitseb kindel tahe võita vastast. Seda võidutahet tiivustab omalt poolt Sakalamaa põlluharijate kindel usk karedalaste võimetusse. See nagu sunnib karedalasi haarama relva veel kindlamalt. Tahmatult kiireneb meeste samm ja ähvardavalt suunduvad nende pilgud sinna, kust kuulub lahingukära ja lähenev vastane.

Lõuna poolt metsast kostuv laskmine kuulutab, et nlt. Pedajase eelpatrull on pörganud kokku mustadega. Kuid eelsalga süda-

mik jätkab edasiliikumist julgesti, teades, et nlt. Pedajas teotseb oma rühmaga energiliselt ja otsustavalt. Kompül 3 kapten Ramm oma sidevaatlejatega on läinud ettepoole isikule luurele, jättes eelsalga südamiku juhtimise ajutiselt rühmil II ltn. Vasara hooleks.

Kell 1815. Ltn. Vasar on jõudnud eelsalga südamikuga umbes 300—400 m Kõrksi talust lõuna poole. Lõõdi kõrtsi poolt metsast kuulub ägedat kuulipilduja- ja püssilaskmist, millele vahetevahel seltsivad ka tugevad mürtsud, nagu käsigranaatide või suurtükimürskude lõhkemised. Varsti märkab ltn. Vasar, et Lõõdi kõrtsi poolt läheneb joostes üks sõdur, kes lähemale jõudes osutub kompüli virgatsiks kapral Suursooks. Ltn. Vasara juurde jõudes kapral Suursoo lausus:

— „Härra leitnant! Kompül käskis II rühmal jääda siia metsa peatuma. Teil ise, III ja rk rühmal käskis kompül ilmuda kiiresti oma juurde. Kompül on maantee ääres metsas, siit umbes 500 m Lõõdi kõrtsi poole.“

Hetk hiljem ltn. Vasar käskles:

— „Allohviter Peet (II rühma vanem)! Lähen praegu kompüli juurde, siit 500 m Lõõdi kõrtsi poole. Teie jääge II rühmaga siia ooteseisukohale kuni jõuan ise tagasi või saadan teile uue käsu. II rühma sidevaatlejad tulevad minuga kaasa. III ja rk rühm, minu järele edasi — marss!“

Rühmad (III ja rk) järgnesid kohe ltn. Vasarale, liikudes ja vanjates end maanteest lääne pool metsas. Varsti hakkab kuuluma mõningate kuulide vingumist peade kohal. Mida samm edasi Lõõdi kõrtsi poole, seda ikka enam ja enam hakkab vinguma ja laksuma kuulisid ümberringi. Kuid see ei kohuta karedalasi. Nad liiguvad edasi vaik-

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 29/30 ja 35/36 s. a.

selt, kuid kindlalt. Nende silmist peegeldub viha mustade vastu, kes on sirutanud käe Sakalamaa järele. See viha nagu kisub ka medalasi kiiresti silm silma ja rind rinna vastu mustadega, et kütta neile selline saun, mis võtaks neilt kohe igasuguse isu Sakalamaa vallutamiseks.

Liikunud umbes 500 m edasi, ltn. Vasar märkab, et III rühmast vahetuks julgestuseks ettesaadetud piilurid annavad märku peatumiseks. Järgneb käsk ltn. Vasaralt rühmadele peatumiseks ja varjumiseks. Ees 300 kuni 400 m kaugusel on käimas äge lahing. Ltn. Vasar oma sidevaatlejatega liigub puude varjus edasi selgitama, miks piilurid andsid märku peatumiseks. Jõudes piilurite juurde, näeb ltn. Vasar vähe vasakul, pea aegu maantee ääres puude varjus ka kompüüli kapten Rammi ja rühmüli I mlt. Pedajast. Nendest veel umbes 200 m Loodi kõrtsi poole pauguvad püssid ja ragisevad kuulipildujad. Seal on mlt. Pedajase rühm võitluses mustadega, kelle kuulid kiunuvad ja laksuvad ümberringi. Samas on näha ka üks soomusauto poolküljeli ja esimese otsaga maantee kraavis. See on mustade soomusauto, mille purustasid mlt. Pedajase rühma käsigranaadid. Ltn. Vasar ilmub kohe kompüüli juurde, kus selgub, et viimane ongi käskinud piilureil peatada rühmad. Mõni minut hiljem olid kapten Rammi juures ka III ja rk rühma ülemad. Kohe pärast seda kõlas kapteni mehine hääl:

— „Mu härrad! Me oleme praegu 400 m Loodi kõrtsist põhja pool. Vaadake (näitab käega) Loodi kõrts paistab siit puude vahelt. Mustad on võtnud oma alla Loodi kõrtsi ümbruse ja avaldavad seal visa vastupanu. I rühm omal jõul enam edasi ei pääse ja peatub 200 m siinpool Loodi kõrtsi. Vanakubja talu juures on liikumas ja askeldamas umbes paari-aosuurune mustade grupp.“

Leitnant Vasar, minge ja vallutage oma rühmaga Vanakubja talu. Viimane vallutatud, laske õhku rida valgeid rakette ja tungige edasi Heimtali — Loodi maantee suunas kuni teelahkmeni, mis 1 km Loodi a.s. põhja pool. Seal peatuge ja oodake uut käsku. Rk rühmüli asetab ühe rk siit otse lääne poole Sinialliku oja äärde metsa servale ja toetab sealt tulega teie rühma Vanakubja talu vallutamisel. Rk tule avamise ja lõpetamise kohta leppige kokku rk rühmüliga. III rühm kahe rk ja I rühma toetusel vallutab Loodi kõrtsi. Mina jään III rühma juurde. On teil ülesanne selge, leitnant Vasar? Kui ja, siis asuge kohe teele. Kui ei, siis küsige, mis vaja.“

Ltn. Vasar sai kohe aru temale antud ülesandest ja asus selle täitmisele. Kõigepealt ta saatis ühe oma sidevaatlejaist rühma juurde käsuga, et allohv. Peet liiguks rühmaga kiiresti läbi metsa Sinialliku oja äärde ja ootaks seal rühmülli. Teise sidevaatlejaga ltn. Vasar läks kiiresti läbi metsa Sinialliku oja juurde, et liikuda sealt metsaservale mööda rühmale vastu, toimetada isiklikku vaatlust ja selgitada olukorda Vanakubja talu juures.

Metsaservale jõudes ja sealt vaatlust toimetades märkas ltn. Vasar, et Vanakubja talu juures korraldab end kaitseks umbes rühmasuurune mustade jalaväeosa. Üks jagu kaevub talust lääne pool metsaserval ja teine — talu ees maantee ääres. Talust lõuna pool metsatukas on märgata üksikute inimeste liikumist. Põhja poolt metsast liigub talu suunas trobikonnana umbes 7—8 mehest koosnev jalaväelaste grupp.

Lahendada.

Kuidas vallutab ltn. Vasar oma rühmaga Vanakubja talu (tema otsus ja käsud)?

Paremale lahendajale „Sõduri“ toimetuse määrab auhinnaaks „Sõduri“ 1931. a. aasta käigu iluköites. Lahendused tulevad saata „Sõduri“ toimetusse 06. 10. 33.

Veel Kehra lahingust.

Kapten G. Simmo.

„Sõduris“ nr. 33/34 kirjeldab P. Villemi Kehra lahingut ja selle rinde lõigu sündmuse n.ü. puht soomusronglase seisukohalt. Lubatagu siin üldpildi saamiseks samu sündmuse selgitada ka jalaväelase seisukohalt, kes muide isiklikult võttis osa sõjategevusest samal kohal.

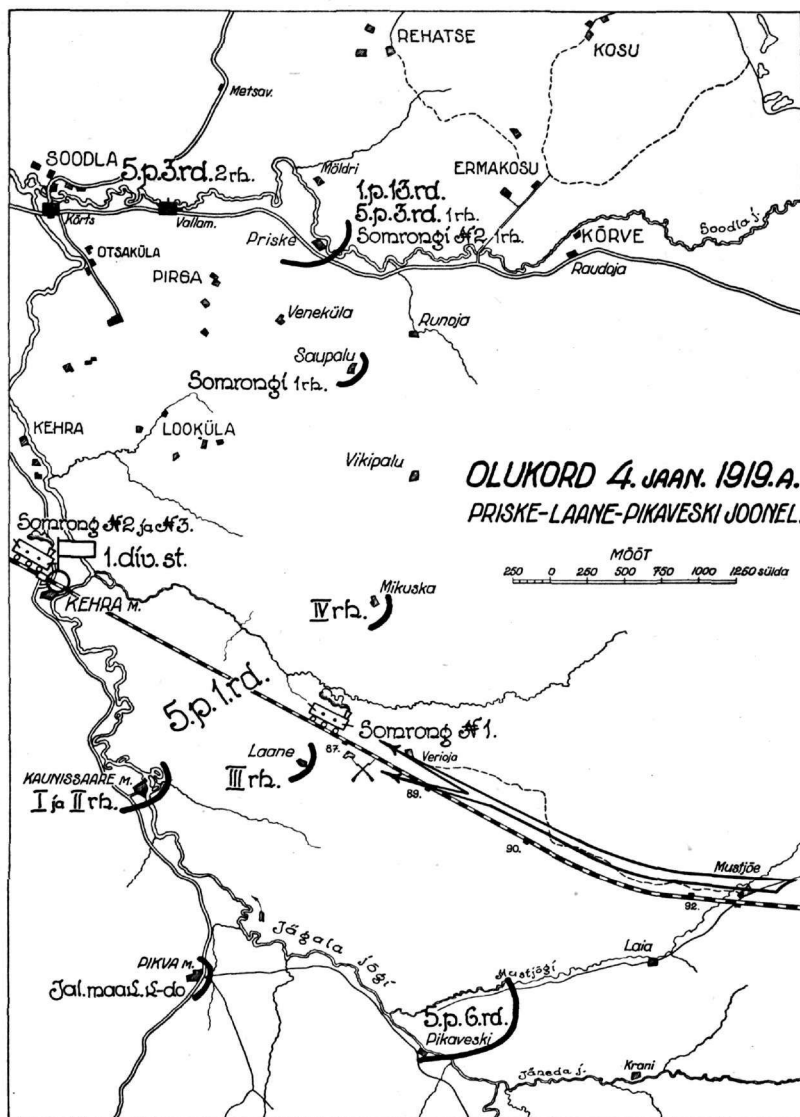
Üldiselt olgu tähendatud, et autor on end peitnud nimetatud kirjutises mõningate sõjaagsete dokumentide tsitaatide varjule ja

oma enese, s. o. uurija, töö jätnud liiga kergeks. Selle tulemuseks on asja ühekülgne valgustamine. Tegelikult on nimetatud Vabadussõja periood küllalt põhjalikult läbi uuritud ja autoril oli käepärast küllaldaselt materjale, et sündmuse käigust anda lugejaskonnale samade ridade arvu juures täiesti asjalik ja erapooletu ülevaade.

Enne Kehra lahingut (õigem oleks Arudevahe ehk Laane lahing, sest lahing oli ni-

metatud talude juures) oli 3. jaan. kell 2200—2400 aset leidnud lahing Priske saeveski juures, mis oli vaenlase suhtes täiesti mõjuva tähendusega. Priske juures purustati 1. jal. polgu, soomusrong nr. 2 ja 5. jal. polgu osade poolt täielikult 1. Tallinna komm. polgu 5. rood. Saadi sõjasaagiks 2 klp., roodu kantselei ja voor. Vaenlase meeskonna kaotustest ei ole küll täpsaid teateid, kuid on andmeid, mis räägivad 2 surmasaanust ja paljudest haavatutest. Tuleb aga arvestada veel suurt arvu teadmata kadunuid ja jooksikuid, sest pimeduses kaubihirmus suurtesse metsadesse laialipillatuna ei jõudnud arvatavasti paljudki enam järele oma peatselt taandunud väeosale. Kuna suurem osa põgenikke oli Priskest jooksnud põhja poole (elanike teatel), siis suurendas see veel samal päeval Valkla mõisa juures saadud kaotuste muljeid. Teatavasti tungis vaenlane 3. jaan. (pärast demonstratsioonpealetungi kell 0700 Valkla küla juures) vähemalt 1 roodu suuruse jõuga kell 1015 ka Valkla mõisale peale, kus 4. ja 5. polgu roodud purustasid sama 1. Tallinna polgu (?) 3. roodu. Mahajäetud surmukahtade arvu (5) järgi otsustades, pidi siin vaenlase haavatute arv kaunis suur olema. Tõelikuks sündisksi siin see murrangu ajajärgu esimene hoop vaenlasele. Siin oli ka meile tõsine jõuproov. Meie kaotused olid: leitn. Kovit ja v.a.o. Mikolai 1. ratsapolgust, lipn. Darsch ja telef. Mahkats 4. jal. polgust ja kuulipildur J. Birkholts 5. jal. polgust; nendest Mahkats ja Mikolai surid 5. ja 6. jaan. saadud haavadesse Tallinnas. Ka Valkla külale katsus vaenlane samal päeval k. 1070, kell 1340 ja kell 1900 (luure) läheneda, kuid sellel tegevusel polnud erilist tähtsust.

P. Villemi märgib neist sündmustest vaid tegevust Priske juures ja sedagi ainult ühe ebamäärase lausega ning end varjates al. polk. Ringi käsuga 4. jaan. kell 1210 vaenlase

Priskelt väljalöömise üle. Tegelikult löödi vaenlane Priskelt välja 3./4. jaan. keskööl ja 4. jaan. polnud vaja enam mingit Priske tagasivõtmist, sest vaenlane enam sinna ei saanudki. Kui Rink sõja ajal viletsa side tõttu nii kirjutas, siis ei või seda enam nüüd teha, kus asi juba küllalt selge. Umbes samas toonis jätkab autor sündmuste kirjeldamist ühe külgelt valgustavate tsitaatidega raudtee ääres ja Vetla veski juures (Vetla sündmustel on küll vähe ühist Kehra lahinguga). Ülevaaticku pilti sündmustest nimetatud kirjelduse järgi küll ei saa, kuid üks joon paistab sellest kõigest küll läbi minevat — see on soomusrongi meeste (peamiselt rong nr. 1) teenete väljatõstmine ja jalaväe tegevuse alahindamine. Kuna Kehra lahing oli üldise koostöö tulemus, siis selle allakriipsutamiseks ongi mõeldud käesolevad read.

Raudtee rajooni asus 5. jalapolgu 1. rood 1./2. jaan. ööl 1919. Esimene poolrood jäi Kaunissaare mõisa, kuna teise poolroodu 3. rühm koltkuulipildujaga asus Laane tallu (lõunapool raudteed, vahimajast nr. 87 umbes kilomeeter maad) ja 4. rühm maksimkuulipildujaga põhja poole raudteed metsa keskel asuvasse Mikuska tallu. Raudteel valvasid kaitseliitlaste salgad, kes asusid 4. jaan. raudtee vahimajades nr. nr. 87., 89. ja arvatavasti ka 90. Vaenlasele kõige ligem salk oli seega raudteeliini mööda umbes 2—3 km eelpool polgu kaitsejoont. 1. roodust kagu poole — Pikaveskis asus 6. rood, kelle valvemeeskond Laia talu juures asus küll vahimajadele nr. 89. ja 90. vähe lähemal. Raudtee vahimajast nr. 87. oli telefoni ühendus Kehra jaama. Sidepidamiseks soomusrongidega oli 1. roodust määratud ohvitser (lipn. Oehren). Nimetatud lahingu päeval, lõuna söödud, läksime Laane talust vististi meljakesi (leitn. Tamm, lipn. Oehren, veel keegi lipnik ja nende ridade kirjutaja) raudtee vahimaja nr. 87. poole, et selgitada raudtee suunas kuulud laskmist. Tulime lõunapoolt üle lageda välja, Arudevahe talude juurest läbi, vahimaja juurde. Raudteele jõudes nägime umbes kilomeeter või rohkem ida poole raudteel ja selle kõrval liikumas üksikuid inimesi. Olime kindlad, et see oli vaenlane ja et sealt võis see laskmine kostagi. Vahimajasse minnes nägime toa sise-musest, et see oli suure rutuga maha jäetud. Kaitseliitlased olid meid vististi vaenlaseks pidanud. Lipnik Oehren hakkas telefonil kohe Kehrat väljakutsuma. Alul ei õnnestunud, kuid vähe aja järel sai ühenduse soomusrongidega ja teatas sinna, et vaenlane vahimajale lähenemas ja palus ruttu soomusrongi abiks. Edasi katkes ühendus ja seda ei saanudki enam. Mind, kui kõige noorem, saadeti kohe tagasi Laane tallu käsuga, et rühm asuks kaitseseisukohtadele. Toast väljudes nägin põhjapool raudteed põõsa taga kedagi hiilivat, keda pidasin kaitseliitlaseks. Pikemat aega selgituseks ei olnud, kuna ruttasin käsku täitma. Üle välja minnes, kõrgema koha juurde jõudes, avati legendiku idaservast minu peale harv püssituli. Hoides end rohkem künka varjule, ruttasin edasi, kuna vastulaskmiseks polnud aega ega polnud ka mõtet, sest laskjatest ma tegelikult kedagi ei näinud. Laane talu juurde jõudes nägin lipn. Rooberg'i juba meestega askeldamas. Meeste meeoleu oli ärev, sest ümberringi oli suur mets ja olukor-rast puudusid igasugu teated. Rahustamise järgi aga asusime kohe kaitseseisukohtadele ja ootasime vaenlase ilmumist (väljaarvatud

mõned üksikud, kes, kasutades vahepeal kättejõudnud videvikku, peitsid end seljaha põõsaste varju). Polnud vaja kaua oodatagi, kui vahimaja poolt kostsid suur-tüki mürtsud ja keema puhkes kuulipildu-jate pudrupada. Olime kindlad, et appikut-sutud soomusrong oli õigel ajal pärale jõud-nud ja sealt küljest on hädaoht möödunud. Kartsime küll veel kagu suuna, kuid siiski osa mehi lasti varsti maast lumelt lama-mast tuppa, et hiljem võiks teisi vahetada. Nii on püsinud mälestuses nimetatud lahingupäev. Pärast selgus, et vaenlane meie sei-sukohtadele lähenenud kahes osas: üks osa metsa veeru mööda lõunapool raudteed (arvatavasti kaks roodu) ja teine metsava-helist lohku mööda mõnisada sammu põhja-pool raudteed. Soomusrongi tule alla sat-tusid roodud lõunapool raudteed, kuna põh-japoolne osa jäi metsa varju ja sellega s.-rongile märkamatuks. Hiljem leitud jälgede järgi selgus, et põhjapoolne osa oli oma lii-kumisel teisest osast ette jõudnud ja s.-rongi tuleavamise momendil asus juba vahimajast nr. 87. Kehra pool. Lahing aga hirmutas arvatavasti salga kiiresti tagasi. Elanikkude teatel olevat mõlemad osad tulnud koos (kokku umbes 300 meest) Aegviidu poolt mööda n. n. „Aegviidu-Kehra talvist trakti“ Mustjõe, seal vähe peatunud ning siis lii-kunud edasi jalakolonnis heas meeoleus Kehra poole. Osa liikunud ka raudteed mööda. Lõuna poole raudteed on liigutud arvatavasti vahimajade 87. ja 89. vahel. Sama teed olevat ka peale purustamist lahinguväl-jalt taandatud ning raudtee purustamise jä-rel praegusest Mustjõe jaamast vähe ida pool peatuma jäänud Mustjõe talusse ja vahima-jadesse mõlemal pool Mustjõe silda. Mustjõe talu juurest vahimajast olnud ka telefoni ühendus Tapale. Haavatuid olevat Mustjõelt läbi viidud ainult 3—4, nendest üks haavatu Laia talu juurest. Mustjõelt olevat lahikutud alles järgmisel päeval lõuna paiku, kui soomusrong sinna avanud suurtüki tule.

P. Villemi kirjutisest paistab, nagu oleks teotsenud siin soomusrong üksinda. Tege-likult funktsioneeris aga terve organisat-sioon. Nagu nüüd selgub, on siin kõige pealt oma ülesande täitnud raudteel valvel-olevad kaitseliitlased: on lasknud läheneva vaenlase peale mõned paugud, telefoni teel teatanud suurearvulise vaenlase lähenemi-sest (varem veel kui lipn. Oehren) ja lõpuks ise taandunud (P. V. termini „põgenemine“ ei ole sel juhtumil kohane). Selle järel täitis oma kohuse omal kaitsejoonel nimetatud 1. roodu meeskond ja siis alles soomusrong-lased. Ei saa muidugi eitada s.-ronglaste

tublit tegevust, kes vaenlasele andsid lõpu löögi, kuid rõhuvam osa sõjaraskusi ja maa raalseid pingutusi tuli kanda siingi jallaväel, ja iseäranis veel kaitseliidul. Kujutage ette mõnemehelest kaitseliidu salgakest 2—3 km eespool harilikku kaitsejoont, ümberringi suur mets, laskeala vast ainult mõnikümend samm, ja teisest küljest soomusronglast, kes sõidab kindlates vagunites patareid ja arvukate kuulipildujate kaitsel vaenlasele vastu (pealegi magati harilikult seljataguses ja seekord tuldi isegi Tallinnast paaripäevasekt puhkuselt). Siit näeme, et rindeolud olid soomusronglasel mitmeti mugavamad, kui jalamehel. Olin isiklikult kuulipilduja ülemana ööd läbi kahe vahetusega metsa all kuulipilduja juures valvepostil (üks kuulipildur oli haigestunud). Vistist sõrongi ohvitseridel valvepostidel ei tulnud seista! Vaatamata sellele, et soomusrongidel oli väljavalitud meeskond, ei saa tunnustada, et sellel oleks olnud eriline vastupidavus. Selle illustratsiooniks olgu toodud siin 4./5. jaan. ööl Vetla juurde 5. jalapolgu 2. roodule sõrongi nr. 1. alt abiks saadetud allleitn. Veidermann'i ettekanne 8. jaan. kell 0230 Albo mõisast 5. jalapolgu ülemale: „Süüa pole me eile ega täna saanud. Mehed on näljas, nii et järgmisel päeval midagi ette võtta ei suuda. Automaatpüssid kah ei tööta“ ja ettekande lõpus „nii et meil asjata oleks sinna poole (Keräveresse) liikuda, seda rohkem, et meie praegustes tingimustes peaaegu mingit kasu ei too.“

Käesolevas kirjutises ei ole tahetud kedagi „maha teha“, vaid just ümberpöördukt alla kriipsutada tarvidust, teatud suuremate rahvusliste saavutuste juures esile tuua kõiki positiivseid tegureid ja eriti just neid, mis nõudsid rohkem vaeva ja tugevamaid maa raalseid pingutusi. Peame kasutama kõiki võimalusi meie rahvusliku terviku loomiseks, aga mitte üksikosade vahel kibedustunde ja arusaamatuste tekitamiseks. Võime küll alla kriipsutada üksikosade positiivseid külgi, kuid sellejuures ärgu riivatagu teisi osi (omal ainult positiivsed küljed, teisel

ainult negatiivsed küljed). Isegi negatiivseid külgi on kasulik pudutada, kuid see sündigu sama põhimõtte kohaselt ja lõpptulemus olgu ikka positiivne, sest oleme praegu meie rahvusliku tahtejõu ja pingutuste positiivsete tulemuste pealtnägijad ja maitsjad.

*

Lõpuks veel monumendi või tähise küsimusest. Tähiste püstitamise mõte on iseenesest ilus, kuid selle juures peavad olema täidetud teatud eeltingimused. Tähiste mõte peab olema rahvamassidele täiesti selge ja ta peab rajanema üldisele rahvusideoloogilisele alusele ning sisaldama vastava pealikirja (juhtlause). „Siit saadik ja mitte enam“ punaväe sissetungi piirijoonet tähissambal ei ole õnnestunud pealkiri. Jääb tumedaks, mis sellega on tahetud ütelda (Kas peab lubama vaenlast tulevikus jälle Kärstna-Jägala ülemjooksu jooneni sissetungida, või oli juba Vabadussõja ajal ettenähtud, et taganetakse nimetatud jooneni!?). Priske tähissamba avamise pidustusel möödunud aastal oli rahva seas kõigjal kuulda arvamist, et samm on püstitatud 1. polgu 13. roodu sõdur Oselenile, kes surma saanud Raudoja juures 2. jaan. 1919 ja sealt taandumise ajal äratoodud ning maetud elanikkelt Priske juurde (vt. „Sõdur“ 1932 lk. 661). Tähissamba mõte peab küpselt valmima, rahva seas läbi lööma ja siis alles tuleb asuda teostamisele. Kuju ja pealkirjad peavad valmima enne teostamisele asumist. Ei saa vaadata sammaste püstitamisele kui mingile numbritäitmisele: üks püsti, teine ja kolmas kohe tagant järele. Iga samm on omaette tervik, kunstitöö, mis peab edenema, valmima ja küpsema nii ideelt kui kujult. Kiirus on tihti kahjulik, nagu seda võib lugeda hiljuti Viljandis avatud mälestussamba kunstiliselt ebaõnnestumise põhjuseks.

Tähissamba püstitamine Arudevahe talude juurde on veel seotud eriliste nõuetega — samm on peab mõjule pääsema ka vaatlemisel raudteelt, kiiresti mööduvatelt rongidelt.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele

Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643.

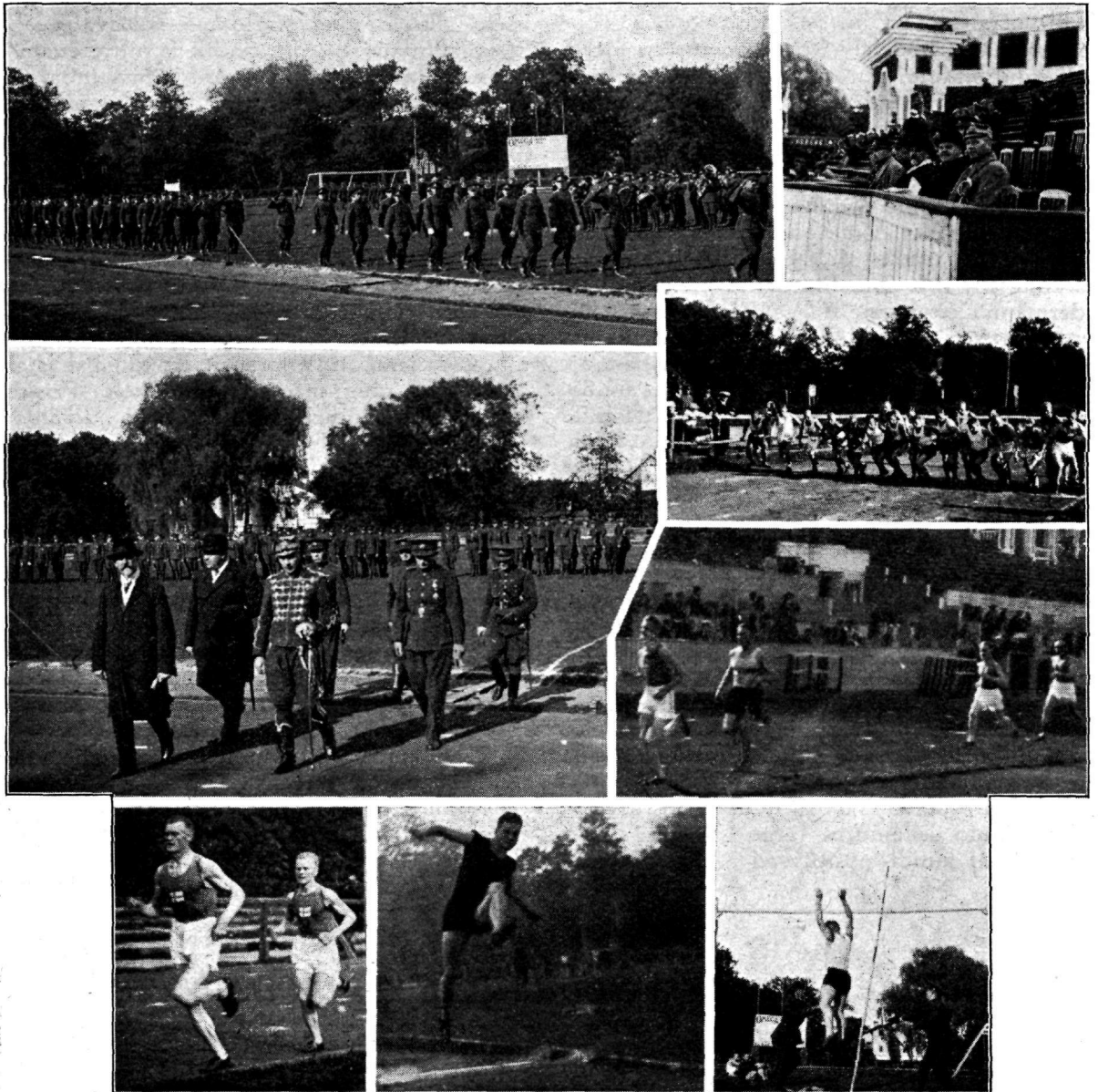
Kaitseväe elu.

Üleriiklikud kaitseväe suvised spordivõistlused 9. ja 10. septembril s. a. Tallinnas, Kadrioru staadionil.

XI üleriiklikud kaitseväe spordivõistlused kujunesid suursündmuseks ja seni tugevaimaks jõuprooviks kaitseväe sportlaskonnale. Pidulikkust, üldist huvi ja võistluste piirnevust suurendas eriti see asjaolu, et meie kaitseväe sportlaskonnal esmakordselt avanes võimalus kohata spordiväljal soome kait-

seväe kergejõustiku esindajaid keske ja pikamaajooksus, milles meie vennasrahvas teenitult on omandanud üleilmlise kuulsuse.

Spordivõistluste korraldamise peamiseks eesmärgiks on kaitseväelaste ergutamise ja meküllgsele vabatahtlikule sportimisele. Ühtlasi need võistlused annavad ülevaatliku pil-

Ülevalt vasakult: 1) Võistlejate paraad. 2) Riigivanem võistlusi jälgimas. 3) Riigivanem saatjaskonnaga. 4) 1500 m start. 5) 1500 m j. vasakult v. a. o. Salminen, v. a. o. Pärn, n. a. o. Tianen ja ratsaveltv. Toivonen. 6) 5000 m j. v. a. o. Salminen ja n. a. o. Tianen. 7) Lnt. Kurviits kaug-hüppe rekordi püstitamas.

di meie kaitseväge parematest sportlastest, kes oma võimetaga ja oskusega on teistele väes osades eeskujuks. Võistlused lähendavad sportlasi üksteisele ja annavad vaimustust edaspidiseks teotsemiseks. Eriti tähtis on võistlusplatsil sõprussidemete loomine meie naaberriikide kaitseväge sportlastega, kellelt meie palju kasulikku õppida võime. See pärast meie üleriiklikud kaitseväge spordivõistlused peaksid aset leidma iga aasta ja võimalikult meie naaberriikide kaitseväge laste osavõtul.

Võistlusi oma osavõtuga austas Riigivanem ühes Kaitseministriga ja kõrgemate kaitseväge juhtidega.

Võistlustel peatähelepanu oli pöördud 1500 m ja 5000 m jooksule, millest võtsid osa soome kaitseväge ratsaveltv. Toivonen, v. a. o. Salminen ja n. a. o. Tianen. Meie kaitseväge sportlaste peamine ülesanne nendes jooksudes oli väärikas esnemine, kuna soomlaste võitmise lootusi vaevalt kehtis peitus. Peab tunnustama, et meie kaitseväelased nendes jooksumaaades tõesti näitasid oma parimat ja üldiselt suurelt ületasid eelmiste aastate võistluste tulemused, kuigi soome kaitseväge parimatele konkurentsi ei pakkunud, kuna v. a. o. Salminen aeg 1500 ja 5000 m jooksus on parim, mis Eestis jookstud. Jooksus soomlased erinevad stiili puhtuselt, kiiruselt ja vastupidavuselt. Seda nad on omandanud jooksu õige kooli, kavakindla treeningu ja korralikkude eluviiside tagajärjel. Soomlased tähendasid, et mõnelgi meie kesk- ja pikamaajooksjal tagajärjed tõuseksid, kui oma jooksustiili vastavalt parandaksid. Peamiselt meie jooksjate „kättetöö“ jooksul jätab palju soovida. Loodame, et meie sportlased soomlastelt antud õppetundi tõsiselt võtavad ning peale stiili parandamise panevad eriti rõhku otsustarbekohasele treeningule ja korralikkudele eluviisidele.

Võrreldes tagajärgi eelmiste aastate võistluste tulemustega on märgata edu peaaegu kõigil võistlusaladel. Ülevaatliku pildi saa-

miseks toome jooksudes kolme ja teistel aladel kuue esimese tagajärgedest keskmise ning võrreldes 1931. a. üleriiklikkude kaitseväge spordivõistluste keskmisega, saame järgmise ülevaate:

	1933 a.	1931. a.	Vahe plussides või miinustes.
100 m jooksus	11,43	11,93	+ 0,5
400 " " " " " "	52,9	53,2	+ 0,3
1500 m jooksus	4:15,85	4:20,45	+ 4,6
110 m tõkke jooksus	17,63	18,36	+ 0,73
5×1000 m teatej.	14:08,36	14:22,66	+ 14,3
Kaugusehüppes	649,3	6,19	+ 30,3
Kõrgusehüppes	161,6	161,6	võrdne
Teivashüppes	308,3	321,6	— 17,3
Kuulitõukes	1267,5	1281,6	— 14,1
Kettaheitel	3735	3830,6	— 95,6
Odaviskes	5009,1	5076,5	— 67,4
Granaadiviskes	7493		
100 m ujumises	1:26,65	1:48,3	+ 22,65
400 " " " " " "	7:33,6	8:01,23	+ 27,27
20 km jalgr. sõidus	39:03,1		

1931. aastal kuulitõukes ja kettaheitel võistlesid kaasa Viiding ja Erikson, mis 1931. a. keskmist tunduvalt tõstis.

Loodetavasti tagajärgede üldisele tõusule on aidanud kaasa ka kehaliste võimete katseid. Sellest järeldades kehaliste võimete katseid tuleks korraldada järjekindlalt iga aasta ajateenijatele kui ka kaadrile.

Võrreldes käesoleva aasta üleriiklikkude kaitseväge spordivõistlustel individuaalaladel auhindu saanud ohvitseri, ülejateenijaid ja ajateenijaid 1931. a. auhindu saanutega, saame protsentides järgmise ülevaate:

	Ohvitseri	Ülejateen.	Ajateen.
1931. a. auhinna saajaid	10,2 %	26,53 %	63,27 %
1933. " " "	15,97 %	43,61 %	40,42 %

Käesoleval aastal kehalise võimete katseid korraldati ainult kaadrile. Võib oletada, et osalt selletõttu kaadri kehalised võimed, võrreldes ajateenijatega, näitavad suuremat tõusu. Ka see asjaolu kinnitab, et kehaliste võimete katseid tuleks korraldada iga aasta mitte ainult kaadrile, vaid ka ajateenijatele.

—g—

Suurtükiväge tagavaraväge ohvitseride kordamisõppused

4. Suurtükiväge grupi juures.

26. ja 27. augustil s. a. olid koos lühiajaliseks kordamisõppuseks suurtükiväge tagavaraväge ohvitserid 4. suurvt. grupi juures Tartus, arvult mõnikümmend. Ilmunud tagavaraväge ohvitseride hulgas olid mitmed Vabadussõjas patareid ülematena ja teistel

juhtivatel kohtadel suurtükiväge ridades teeninud ohvitseri.

Tagavaraväge ohvitseri võttis vastu ohvitseride ühiskasiinos 4. suurvt. grupi ülem kolonelleitnant K. Tulff, kes tervitas kokkutulnuid tagavaraväge juhte ja soo-

vis edu eelolevale tööle, ühtlasi lühidalt märkides ära kokkukutsumise eesmärgi.

Selle järele esitati tagavaraväe ohvitseride diviisi ülemale kindral N. Reegile, kes saabus koos diviisi suurtükiväe ülema kolonel P. Borkmanniga.

Diviisi ülem oma tervituskõnes rõhutas eriti kordamisõppuste järgmisi eesmärgi: kiire ja plaanikindla mobilisatsiooni vajadust, tehniliste oskuste, julguse kõrval, vajadust suurtükiväe juhil ning üksmeele ja koostöö arendamise tarvilikkust tagavaraväe ja kaadriohvitseride vahel.

Kordamisõppuste lõpul diviisi suurtükiväe ülem kolonel P. Borkmann tuletas meele ülesandeid riigikaitse alal tagavaraväes olles ja palus mitte ära unustada suurtükiväe aabitsat — suurtükiväe eeskirju, ning aegajalt tutvuneda ja täiendada end suurtükiväe eeskirjades.

Läbirääkimistel leiti tarvilik olevat, et kõik tagavaraväe ohvitserid, kes seni veel ei olnud koondunud tagavaraväe ohvitseride sektiioonidesse, seda tingimata teeksid.

Lõpuks oli üldine sõbralik koosviibimine

IV suurtükiväe grupi ohvitserkond.

Esimesel päeval tutvustati tagavaraväe ohvitseride mobilisatsiooni töödega ja värskendati nende teadmisi suurtükiväe teotsemise kaasaja lahingus ja tema koostööst jalaväega.

Teisel päeval anti tagavaraväe ohvitseridele praktilisi oskusi iseseisvaks teotsemiseks patarei tulepositsioonil ja vaatluspunkti valikul, korraldamisel, patarei suunamisel ja laskeandmete ettevalmistamise alal.

Kõik tagavaraväe ohvitserid olid asja juures suure huvi ja innuga ja mõnelgi nendest juba ununenud oskused ja teadmised said värskendatud.

tagavaraväe ja kaadriohvitseride vahel ühiskasiinos, kus meele tuletati ühiseid lahinguid ja võitlusi Vabadussõjas. Suurtükiväelaste peres valitses kindel, võitlustes karastatud vabadussõjaaegne vaim.

Kuna diviisi ülemal, teenistuskohuste täitmise tõttu viibides Petseri Põhjalaagris, ei olnud võimalik koosviibimisest osa võtta, siis paluti tagavaraväe ohvitseride poolt grupi ülemat edasi anda tervitusi diviisi ülemale kindral N. Reegile.

Lühiajaliste kordamisõppuste eesmärk grupis sai saavutatud, sõprussidemed tagavaraväe ja kaadri ohvitseride vahel loodud ning süvendatud.

A. T.

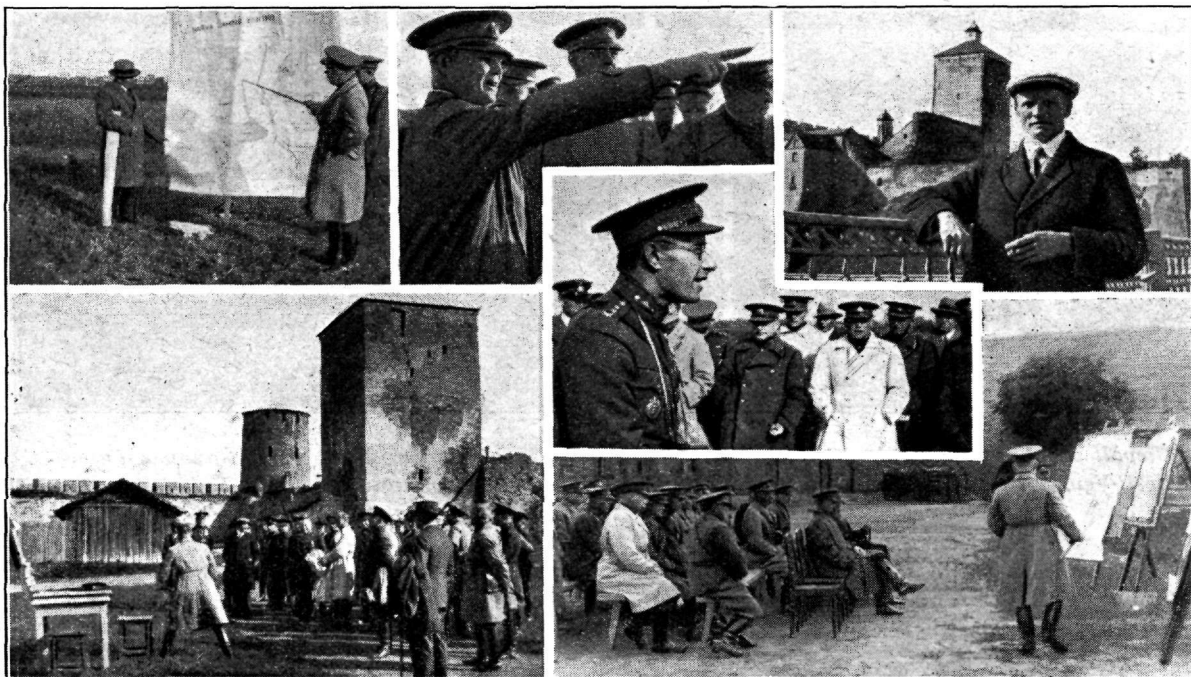
Ekskursioon Narva.

Kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühing korraldas 9. ja 10. septembril s. a. sõjaajaloolise ekskursion Narva.

Ühing on enesele seadnud ülesandeks peale muu uurida ja populariseerida meie maa sõjalist minevikku; eriti seda selleks, et enda liikmete kui praeguse ja ka kujuneva kaitseväge juhtkonna sõjalisi teadmisi süvendada meie maa rikkalike sõjaajalooliste

arvu poolest. Sellest tingitult ka mõningad olulised erinevused senistest ekskursionidest. Käesolev kandis loomulikult märksa teaduslikumat iselaadi, millele seltsis väga intensiivne töö.

Ekskursion koht oli valitud esmakordsena õnnelikult. Kõik organisatsioonid on alustanud enda sõjaajaloolise ekskursion Narva. Narva on olnud ka välismaalasil

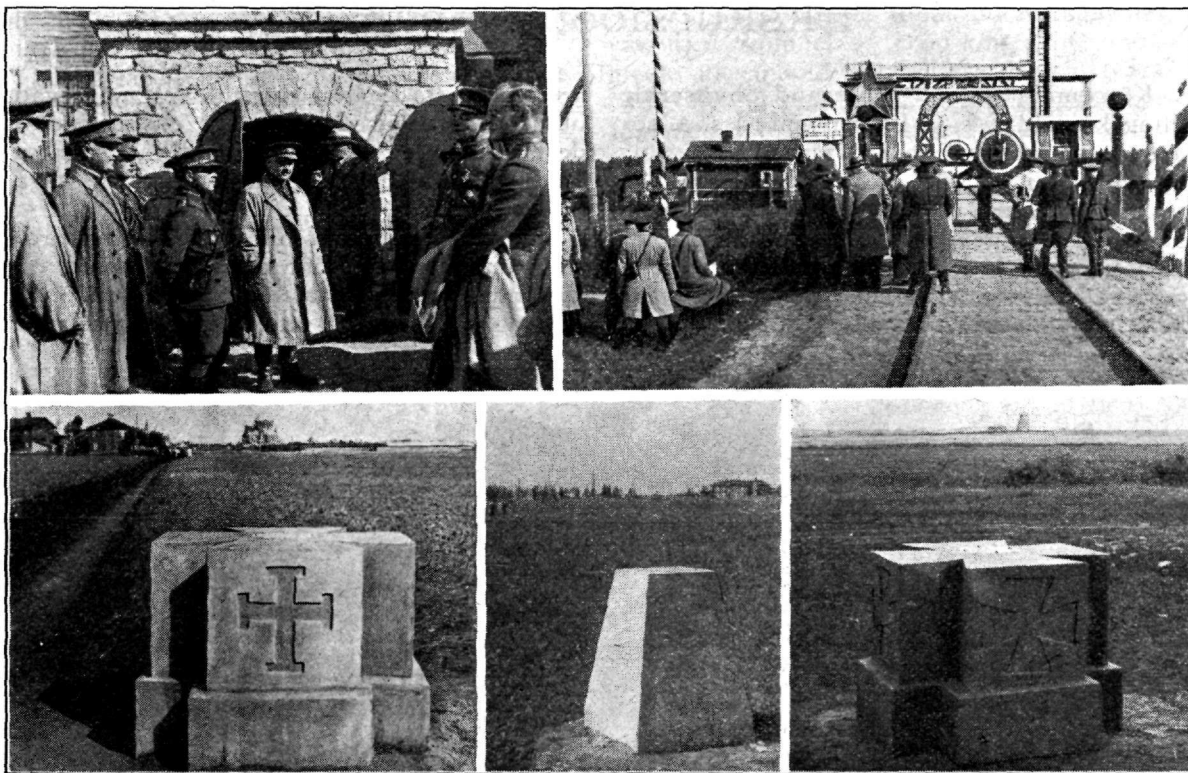
Ülevalt vasakult: Kol. Triik ettekandel 1700. a. Narva lahinguväljal. — Kol. Traksmann Keldrimäel jutustab võitlustest Narva all 1919. a. — Dr. phil. H. Sepp 1700. a. Narva lahingu eriteadlasena. — Kol. Leetsi ettekanne Joala lahinguväljal. — Ekskursandid Jaani kindlustes, esikohal kindral P. Lill. — Major Freudensteini ettekanne Narva ajalooost Hermani kindluses.

sündmuste najal. Sõjategevuse uurimine lahinguväljadel on ju rahuaja olukorras ainukeseks võimaluseks viia juhtkonda sõjaolukorrale lähedale ja täita sellega suurt tähtsust rahuaegses kaitseväge väljaõppes sõjaliste kogemuste omandamiseks. Ühingu liikmed on moodustanud asjahuvilistest sõjaajaloo sektsiooni.

Käesolev ekskursion oli ühingul esimene. Seni on korraldanud juba sarnaseid ekskursionid Vabadusristi Vendade Ühendus, mõned Ühenduse osakonnad, mõned ohvitseridekogud ja väeosade seltsid. Kõik need ekskursionid on olnud suurearvulistele ja mitmekesistele huvidega osavõtjatele. Käesolev erines vähese ja ühtlase osavõtjate

tõmbepunktiks. Ja seda õigustatult — Narva on pika ajaloo kestel olnud tähtsaimaks lääne kultuuri kantsiks ida barbarismi korvivate lainete pidurdamiseks. Tal on sõjaajalooliselt meie maa linnadest rikkaim minevik. Tema minevik on ka põhjalikumalt uuritud ja see materjal huvilistele serveerimiseks paremini korraldatud. Ühing on valinud Narva, kui koha, kus ekskursion korraldada tehniliselt hõlpsam, selle korraldamise rikkalike kogemuste olles.

Ekskursandid kindralite Lille ja Tõrvandiga eesotsas jõudsid Narva rongil 9. septembri hommikul kell 0800. Ekskursantidel olid kasutada sõiduks ja ööbimiseks kaitseministri vastutulekul mugavad vagunid.

Ülevalt vasakult: Pimeaia maaaluse sissekäigu ees. Keskel kindral Tõrvand ja linnapea Luts. Eesti-Vene riiril Komarovka juures. — Joala lahingu keskuse mälestusmärk. — Kaitsjate patareil asukoha märk. — Kaarel XII KP Narva lahingus 1700. a.

Jaamas olid vastas Narva garnisoni ülem kolonel A. Pulk enda kaastööliste ja linnavalitsuse esindaja res. kapten F. Kabanoviga.

Töö algas kell 0940 Hermani kindluses, mille sõjalise mineviku üle kandis ette huvitava referaadi soomusrongide rügemendi major R. Freudenstein. Pärast seda vaadati läbi Hermani ja Jaani kindlused, Narva muuseumid ja hiljuti lahti kaevatud maaalused käigud ja kasematid. Kaasseletajaks oli res. kapten F. Kabanov.

Pärastlõunane töö algas professor H. Sepa loenguga Põhja sõjast. Aja nappusel jäid temal kahjuks paljud huvitavad momendid selgitamata. Järgnes põhjasõja aegsete lahinguväljade vaatlemine Pähklamäe rajoonis, kus seletusi andis I diviisi staabi ülem kolonel P. Triik.

Ekskursiooni esimene päev oli pühendatud Narva kaugemale minevikule, millest osavõtjail kujunes selge ja kokkuvõtlik pilt.

Teine päev oli tervelt pühendatud Vabadussõja esimestele kuudele — algusest kuni 1919. a. veebruari lõpuni. Algas tema väga põhjaliku ja huvitava ettekandega kolonel A. Traksmannilt, kes praegu kirjutab

Vabadussõja ajaloo populaar väljaannet, teemale „Üldine olukord Vabadussõja alguseks“, käsitledes küsimust sõjaliselt, majanduslikult ja välis- ning sisepoliitiliselt. Ettekannet täiendas omalt poolt kaitsvägede staabi ülem kindral J. Tõrvand, kes sel ajal oli viibinud lähedal neile sündmuste allikatele, mis kujundasid meie Vabadussõja alguspäevade välispoliitilise olukorra väga kaalukaid elemente.

I diviisi suurtükiväe ülem kolonel G. Leets refereeris Vabadussõja sõjalise tegevuse lahtipuhkemise momendist, mis kujunes lahinguks Narva Joala mõisa väljal 28. novembril 1918. a. Narvat kaitsesid lahikumisel olevad saksa okupatsiooni väeosad ja meie esimesed kaitsväe ja kaitseliidu osad. Sel päeval kujunes Joala väljal kommunistilise 86. Viljandi polguga, kes Piimäe ja Kulgu kaudu oli suundunud Narvale seljataha, lahing saksa kergesuurtüki patareil ja 40-mehelisel saksa sõdurite ja meie koolipoiste salgale. See väike salgakene osava manöövri ja hulja löögiga hävitas mitmesajamehelise polgu. Referaadile järgnes üksikasjalik lahinguvälja uurimine kolonel Leetsi juhatusel. Narva ajaloolaste selts

on tänuvärselt kõik lahingu tähtsamate episoodide kohad Joala väljal ära märkinud tsement sambakestega, millel vasktahvritel vastavad kirjutised. Kolonelid Traksman ja Laats täiendasid ettekannet, iseloomustades enda isiklike mälestuste põhjal Narvas esimesel sõjapäeval valitseva olukorra raskusi ja I diviisi ülema kindral Tõnissoni rinde juhtimisele asumist selles täielikus khaoses.

Vaheajal käidi Komarovkas Eesti ja Vene riigipiiril.

Pärastlõuna oli pühendatud 5. polgu tegevuse uurimisele Narva kaitse lahingus jaanuari ja veebruari kuul 1919. a. Peatuti Keldrimäel, kus Vabadussõja algul 28. novembril 1918. a. kostsid esimesed püssipaugud. Vabadusristi Vendade Ühenduse Narva osakonna algatusel ja Narva garnisoni hoolel on Keldrimäele istutatud kaunis tammik. Kõige suurem tamm on istutatud selleaegse pea- ja kaitseministri K. Pätsi, teine 4. polgu ja kolmas Narva koolipoiste auks. Mäel on restaureeritud sõjaaegsed kaevikud, varjendid ja traattõkked. Suurele kivile on kinnitatud plaat pealkirjaga

„Siit algasime võitlust riikliku iseseisvuse ja vabaduse eest 28. nov. 1918. a.“

Ülevaate 5. polgust ja tema tegevusest siin andis selleaegseid polgu ohvitseri kolonel Traksman, näidates lõpul üksikasjalikult, kus asus ja teotses polgu 3. kompani. Lilienbachi mõisas kirjeldas 4. kompani tegevust sellest osavõtjaid 1. rügemendi kapten K. Tuvikene. Siin selgus ka huvitavalt, kuidas mõni närvinõrk leitnant oli vastast sajakordsena näinud ja ülemusele väsimatult ettekandeis kirjeldanud olematuid raskeid vastastikuseid rünnakuid.

Ekskursioon sarnasena esmakordselt korraldatuna läks täielikult korda. Osavõtjaskonnalt kuuldavale tulnud soovidest oleks märgitav, et tulevikus püütaks hoiduda liiga suurest töö intensiivsusest. Siin järgnesid üksteisele loengud ja väljasõidud minutiliste täpsustega vara hommikust hilja õhtuni. On soovitatav, et osavõtjatele ka vaba aega jääks kasutamiseks enda äranägemisel.

Ekskursiooni korraldamisega on ühing teinud suure ja tänuväärse töö.

Arcturus.

„Lennuk“ ja „Vambola“ lahkusid.

Kaptenmajor R. Gildeman.

Nagu teada, juulikuus müüdi meie miiniristlejad „Lennuk“ ja „Vambola“ Lõuna Ameerika vabariigile — Peruule. Alul ei olnud teada millal ja kus laevad üle antakse, kõneldi isegi, et laevad meie mereväe ohvitseride juhatusel ja meeskonnaga Perusse viiakse.

Augustikuu läbi kehtsid ettevalmistused laevade üleandmiseks, kuna hiljem saabus teade, et laevad vastu võetakse Tallinnas augusti lõpul ja selleks Peruu meeskond olevat juba välja sõitnud.

20. augustil jõudis Tallinna reidile Peruu õlitanklaev „Parinnias“, millega jõudsid kohale Peruu meeskonnad — 14 ohvitseri ja 60 mereväelast — laevade ülevõtmiseks ja ära viimiseks.

Laevade üleandmiseks oli määratud komisjon merelaevastiku divisjoni ülema eesistumisel, „Lennuki“ ja „Vambola“ komandöride ja insenermehaanikute ning riigikontrolli esindaja osavõtul.

22. augusti hommikul lahkusid viimast korda sõjasadamast m.r. „Lennuk“ ja „Vambola“, asudes reidile. Reidilt sõitsid „Len-

nuk“ kell 0900 ja „Vambola“ kell 1400 proovisõidule, kaasas uued omanikud Peruu ohvitserid ja allõhvitserid. Proovisõidu tagajärjed olid rahuldavad, arendati kiirust kuni 31 sõlme.

23. augustil s. a. toimus laevade tegelik üleandmine. Varahommikul tulid laevadele uued komandörid ühes ohvitseride ja allõhvitseridega, asuti vastu võtma laevade inventaare ja materjale, vastavate erinimekirjade järgi, mis kestis õhtuni. Kell 1200—1300 külastas laevu jumalagajatuks Kaitseministeer. Kell 1600 lahkus laevadelt osa meeskonda, enamuses ajateenijad, tund hiljem ka ülejateenijad, kuna laevadele kuni lipu allalaskmiseni jäid veel komandörid ja vahtkonnad. Kell 1945 rivistusid lipu alla meie vahtkond ja Peruu meeskond ja kell 1949 divisjoni lipu laevalt „Suuropilt“ antud signaali järgi langetati Eesti sõjalaevastiku lipud m.r. „Lennukilt“ ja „Vambolalt“!

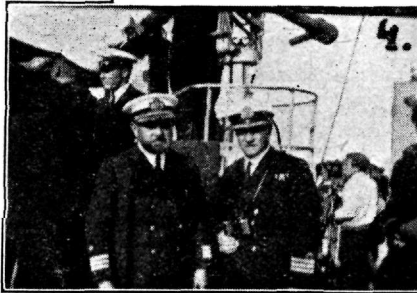
Mõni minut hiljem lahkusid laevadelt vahtkonnad, kuna viimastena laevade pardalt lahkusid komandörid — võttes kaasa laeva lipud!

*

1. Kamini viimne tervitus lahkuvale 23.08.33. 2. Admiral Pitka külastab 22.08.33. vanu veteraane. 3. Viimne Eesti sõjalaevalipu allalaskmine 23. aug. kell 1949.

4. Vana ja uus komandör „Vambola“.
5. Vana ja uus poosman.
6. Viimased ohvitserid „Vambola“.

24.augustil s. a. kell 0800 kerkivad laevadele: ex „Lennuk“ uue nimega „Almirante Guise“ ja ex „Vambola“ — „Almirante Villar“, puna-valge-punased Peruu vabariigi sõjalaevade lipud. Lippude tõstmine toimus tseremoniaaliga, peruulased annavad vande oma lipule.

Esimene päev algab peruulastele äkilise tormiga, puhub kõva NO tuul 8—9 palli. Ex „Lennuki“ triivib sõjasadama muulile õige lähedale, kõva laenega pääsevad paadid laevadest lahti ja paisatakse kaldale. Laevadel katsutakse tõsta auru, et minna tormi varju, kuid vähese ja vilumata meeskonnaga ei suudeta midagi teha. Palutakse meie abi. Selle saabumisel alles lahkuvad ex „Lennuk“ ankrult ja sõidab Viimsi kalda lähedusse tuule varju, kuna ex „Vambola“ paigal püsib.

Kõva laene tõttu katkeb ühendus kaldaga ja lõpevad ka toiduained, niisama on mäge vesi ära kulutatud ja mereveega segatud!.. Vaid järgmise päeva õhtul raugneb torm ja laevad viiakse kauba sadamasse.

Sadamas kestab nädal aega kibe töö laevadega tutvumiseks ja ärasõidu ettevalmistamiseks.

2. septembri hommikul väljuvad laevad sadamast reidile ja sama päeva peale lõunat kell 1630 lahkuvad ankrult, halli uduloori katte all meie „Lennuk“ ja „Vambola“, et algsada 7500 miililist merimatka uuele kaugele kodumaale!

Matk Londonini.

Vanemleitnant J. Sandbank.

Mehhanismid töötavad oma vana vilunud meeskonna käsitamisel nagu harilikult täpsalt ja korralikult. Tihe udu ei luba aga kaldalt vaadelda seda laevade jumalagajātu sõitu. Õhtul kella 8 paiku puhub tugev tuul siiski natukeseks ajaks udu laiali ja laevalt paistab veel kord Eesti kallas ehkki ainult tumeda joonena. Kell 3 hommikul kaob ka viimne Eesti tuletorn silmist ja edasi läheb sõit, seekord üle tormise Idamere.

Pühapäeval, 3. septembril mööduvad laevad madalikkudest piiratud saja kiriku saarest Gotlandist, siis Ölandist ja juba 4. andal õhtul seisavad Kiili kanali suus, võttes kiiresti vett, et jätkata sõitu ikka kaugemale kodumaast. Kiili kanali läbistamise järele läheb sõit üle Põhjamere ja 6. septembri

õhtul on laevad jõudnud oma reisu esimese osa lõpp-punkti.

Selle esimese osa oma pikast reisust täitsid „Lennuk“ ja „Vambola“ eeskujulikult. Laeva seadised töötasid nagu õppustel, ehkki sellel võrdlemisi pikal sõidul oli laevadel 150 mehe asemel 15 meest, kui mitte lugeda 30 peruulast, kes laevadega veel üldse tuttavad polnud ja selle tõttu ka veel iseseisvalt töötada ei saanud. See reis oli ka hiilgavaks tõenduseks meie meeskonna oskusest ja töövõimest, sest viieteistkümnnekesi miiniristlejad üle viia Tallinnast Londoni ei ole jõukohane igale.

Veeitud paar päeva Londonis lahkus kaasasõitnud Eesti meeskond 10. septembri

hommikul laevadelt. Veel mehine kolmekordne „elagu“ meie vanadele sõpradele, ja siis on kadunud viimne side endiste „Lennuki“ ja „Vambola“ ning Eesti vahel. Silmates laevadel võõrast lippu, võõraid mehi pardal ja ka laevade juba määratud välimust, tulevad laevade uued nimed „Almirante Guisse“ ja „Almirante Villar“ kergesti üle huulte. Ainult kui eemalt silma paistavad veel nii armsalt tuttavad, saladad laevade siluettid, jooksevad mõttet tagasi nii rahu kui sõja aastatele ja siis elustuvad uuesti „Lennuk“ ja „Vambola“ ning elavad põlvest põlve nagu „Kalevipoja“ hõbepurjeline „Lennuk“.

„Punased“ kasarmud.

Nad asetsevad Koplisse viiva trammi kolmandal peatuskohal, „Sitsivabriku“ ja kaitseväe arsenalil vahetus naabruses... Kolm kolmekordset monumentaalset kiviehitust, mille välise värvina tõesti domineerib punane, kuigi kollakad nelinurgad ja triibud, mis nähtavasti peavad peletama ühe värvi monotoonsust, võistlevad telliskivipunasega päris edukalt. *Kunagi Vabariigi* algaastail omandati need hooned Kaitseministeeriumile ja anti normiüüri hinnaga või natuuras elukorteritena kasutada kaitseväelaste perekondadele. Praegu elab seal ümmarguselt 100 kaitseväelast-ohvitseri, kaitseväeametnikku ja üleajateenijat — oma perekondadega. Auastmete järgi elab seal ohvitseri, alates leitnandist ja lõpetades kolonelidega, kel iseseisva väeosa ülema või suuremad õigused. Esitatud on kogu kaitsevägi kõigis oma väeliikides.

Astud trammilt maha, sammud üle Kopli tänava, läbid väikese jalgteevärava ja oledki „punaste“ kasarmute õues: suur avar plats, kaetud lopsaka rohuga, mis näib kasvavat kevadest saadik, nägemata vikatit. Põhjast lõunasse läbibab õue noorte lehtmändide rida, Kopli tänava poolsest küljest piirab teda akaatsiapõõsastega palistatud aiake. Need lehtmännid, veel mõned muud puud ja põõsad, samuti ka aiake akaatsiapõõsastega olevat sinna tekkinud üüriliste hoolet ja kulul, sest hoonete valdajal ei olewat selleks summasid. Nende puude ja põõsaste tekkimist „punaste“ õuele tuleb vist küll võtta vastukajana sellest ümbruse kaunistamise tungist, mis aastate vältusel on teinud ilult otse nauditavaks meie kaitseväe osade elamute ümbruse nii tali- kui suvikerterites, laagrites. Kuid see vastukaja saab ju olla vaid nõrk, sest materjalne alus on sootud teine: ühelt pool suure

vaevaga kokkusaadud sendid napist kuupalgast, teisel väeosade soliidset säästsummad... Ka idast on õu piiratud aiaga, kõigi tunnusmärkide järgi vist küll naabri — ühe mereväe-allüksuse — kulul. Läänest ja põhjast on õu seni veel lahtine ning ühineb vabalt ümbruskonna tänava-tega, platsidega ja väljadega. Teadmata on, kas *hoonete valdajal tulevikuski jätkub raha õue lõplikuks piiramiseks aiaga, või peavad siingi aitama üüriliste kokkupanekud.*

Oma tuttava leiad „punastes“ hõlpsasti, muidugi siis, kui on teada ta korteri number. Viimased on kirjutatud hoonete sissekäikude kohal kinnitatud piklikel lauakestel, numbrid on veel küllalt selged, loetavad. Trepikojas haistad mingit spetsiifilist „aroomi“ ja selle levitamiseks avastad kohe järgmisel hetkel: mitu paari kassisilmi vahib sulle keldrisse viiva trepi käsi- puude vahelt otsa, mõned araverelisemad hiirekuningad aga tormavad välkkiirelt sust mööda oma peiduurgastesse keldrikorral. Omad inimesed, „punaste“ üürnikud, ajajooksul muidugi harjunud sellega, kuid külalise esteetilist tunnet võib see esimesel visiidil siiski natuke riivata. Vaatad kofas ringi, otsid silmadega korterinumbrist uste kohal. Kofa seinad, noh, need on küll sellised, et füsioloogiliselt ka kõige lühinägelikum silm näeb mustuskihti, mis aastate kestel on kogunenud kofa seintele. Väeosade eluruumide kordades selliseid seinu küll ei näe. Seal leitakse summasid ja tööjõudu nende valgendamiseks, sest midu pole oodata head kõrgemalt riviülemuselt. „Punaste“ tarvis aga ei jätkuvat selleks summasid ja — polevat karta ka riviülemust.

Leidsid sõbra korteri, pääsed varsti sisse ja oled esialgu hämmastunud: milline kontrast!

Päris värske remont, lagi puhas, valge, seintel moodsad tapeedid, laudpõrandad värvitud, ühe sõnaga, mugav koduke, kuigi ruumilt kitsavõitu. Nüüd lõpuks taipad, millele kulutatakse remondisummad: korteri sisemusele; küll varsti tuleb järg ka kodade ja õue kätte; enne korterid seamiselt mugavaks. Kuid avaldanud oma arvamuse selles asjas kolleegile, pettunud otsekohe. Selgub nimelt, et see mugavus, mida siin pakub korteri maitsekas remont, nõudis päris aukartust äratava summa, mida palgast tuli tasuda tagant järele ligi aasta. Jutt kord kaldunud „kroonu“ korteritele, kuuled nii mõndagi iseloomulikku siinsete olude kohta.

Kolleegilt kuuled, et juba korterisse asumisel tulevat tasuda endisele korteri kasutajale mingi summa seni tehtud remontide eest, sest hoonete valdaja harilikult remondikulusid „punastes“ ei tasuvat. Juhtuvat ka, et uus üüriline endisele midagi ei maksa, sest vastavad ametnikud seletavat väga autoriteetselt, et tasunõudmiseks puuduvat „seaduslik alus“. Õnneks selliseid „aumehi“, mittemidagi maksjaid, polevat palju. Mõnikord juhtuvat ka, et uus üürnik endiselt „kahjutasu“ nõuab, kui see omal kulul ettepanud „šnepperi“ või muu sarnase tarviliku asjakese uue üürnikuga tasu asjus kokkuleppe mittesaautamise korral kaasa võtab. Kuna „Balti eraseadus“ ei lubavat maja küljest midagi ära võtta, nõudvat majandusmehed siis „šnepperi“ tagasitoomist või rahas tasumist. Kui seejuures ka satutakse „Balti eraseaduse“ tundjale, siis võivat kujuneda nii, et „šnepper“ tuuakse küll tagasi, kuid selle võtmeid mitte, sest viimased ei asetse ju maja küljes, vaid inimese taskus. Nõnda kujunevat kahjukannatajaks mõlemad pooled, kuid tõde tulevat siiski päeva-vaale, nagu Tammsaare mitmekõitelises romaanis. Majandusmeestel olevat, muuseas, kujunenud ka oma vastuvaidlematud argumendid, millega tõrkjas üürnik otsekohe surnuks lüüakse. Kui palutakse tasuda remondi arvet või teha hädatarvilik remont, siis vastus: „ei ole raha.“ Kui juhitakse tähelepanu mingile puudusele, mille võiksid kõrvaldada kas või kojamehed, siis

vastus: „kui ei meeldi, kolige välja; uusi tahtjaid on küllalt.“ Sellistele raskekaliibrilistele relvadele ei olevat midugi midagi vastu panna ning tulevat taanduda: leppida olukorraga või tõesti kolida välja.

Nii on kolleegki leppinud olukorraga. Täheandab siiski murelikult, et raske olevat üle saada piinlikkuse tundest külla tulevate välismaiste kolleegide või selliste tuttavate ees, kes otsekohe ei kuulu kaasvõitlejate hulka. Kuid, lisab rõõmsamini juurde, siingi olevat väljapääs. Tarvitsevat kombineerida nii, et külaline ilmub kassarmusse videvikus, enne normilambi süütamist koridoris. Siis ei paistvat seinte mustus üldse silma. Ka olevat see aeg sobiv veel seepärast, et sel ajal kõige harvemini võivat juhtuda, et trepikojas puhastatakse tolmuseid pealis- või muud riideid, või keedetakse „primusel“ toitu, milliseid toiminguid mõned üksikud perekonnad eelistavat sooritada ühises vahekojas, kaaselanike suureks meelehärmaks.

Kui hiljem, sõbra juurest lahkunud, sammud tagasi kesklinna poole, ei saa niipea lahti painajalikest küsimusist, mis ikka jälle tekivad katkeliste mõttekildudena. — Kuidas teistes ametkondades ja asutustes saadakse kokku need summad, millega päris soliidset remonteeritakse ametnike üürikortereid? Kas ei võiks „punaste“ kassarmute korterite üürirahast, mis kogusummas aastas ei tohiks olla väike, kulutada osa nende korterite remondiks? Või ei vääri seda need sada pealinna garnisoni kaitsevaelist perekonda?

Tahtmatult meenub siin-seal ajakirjanduses, eriti „Sõduris“, ilmunud kirjeldusi välismaade ohvitseride elust-olust. Mõnel pool üldine majanduslik olukord pole parem kui meil, kuid tahe kaitseväge juhtkonna majanduslike elutingimuste parandamises on palju silmapaistvam. Kas pole juba aeg naabrite imetlemisele üle minna nii mõnegi hea mõtte realiseerimisele kodumaal? Ei tahaks uskuda, et meil majandusliku kriisi kõrval mõnel pool valitseb teatud küsimusis ka vaadete kriis.

Essy.

Tagavaraväe ohvitseride elust.

Tagavaraväe ohvitserkonna häälekandja küsimus.

Pole veel möödunud poolt aastatki sellest, kui kujunes tagavaraväe ohvitseride organisatsioon. Sellest hoolimatult on avaldunud juba kõigis sektsioones tegevus, ühes intensiivsem, teises tagasihoidlikum. Juba esimese tegevuse juures on avaldatud roh-

kesti põhipaneva tähtsusega küsimusi, mis väärivad kogu tagavaraväe juhtkonna tähelepanu. Sektsioonide tegevuse koordineerijaks on kesksektsioon. Kuid ainult tema vahetalitusel on vaevalt mõeldav seevõrt elav ja alaline mõtete vahetus, kuivõrt see

oleks asja huvides vajalik. Ei suudeta ju kõike väljendada ja selgitada ühel keskseksiooni peakoosolekul. Rohkemaiks koosolekuiks kokkulemiseks on takistav aineliste ressursside piiratus. Palju tõhusam pole kontakti mõttes olukord seksioonil enda liikmetega. Need elavad laiali. Kokkutulek on seotud kuludega. Sagedaseks kirjavahetuseks ei jätku raha postikulude katteks ega ka tehnilist jõudu kirjavahetuse korraldamiseks.

Akuutsena on kerkinud üles küsimus, kuidas seksioonil pidada alal kontakti enda liikmetega. Küsimus on selles, mil teel levitada liikmeile teateid seksioone ja ohvitseridekogude tegevusest.

Nagu nähtub keskseksiooni juhatuse viimastest ringkirjast, on seal teadete levitamise küsimuse korraldamine võetud päevakorda ja päritakse seksioonelt järele, kuidas nemad on seni talitanud või kuidas kavatsevad talitada. Keskjuhatuse on ise ülesseadnud kolm moodust: seksioone eriteataja välja anda, teated avaldada „Sõduris“ või kasutada selleks kaitseliidu malevate teatajaid.

Esimene viis — eri teataja. See tundub mittekohasena. On kulukas — maksab vähemalt 2 krooni aastas. Küsitav, kas siiski tasuks end aineliselt. Tema kujuneks väga piiratud ja kuiva sisuliseks, sest on mõeldud ja võimalik ainult teda kasutada teadete levitamiseks. Võetakse eeskujul kaitseliidu maleva teatajast. Kuid seal on teine

olukord veidi ja küsitav, kas ta sealgi on väga kohane ja läbilöönud.

Teine viis — teated avaldada „Sõduris“ eriosana oleks vastuvõetavam, kuid ainult „Sõduri“ tellimise hind — 6 krooni võib tunduda raskena. Selle viisi juures oleks tabatud kaks kärbest — teated ja selle juurde sõjaajakirjandust.

Tundub, et tagavaraväe ohvitseril peaks huvi olema sõjategevuse vastu nõnda palju, et ta 6 krooni ajakirja eest, mis ilmub igal nädalal üks kord, peaks tahtma ja võima välja anda. Sisuliselt on ju see moodus kahtlematult kõige vastuvõetavam. Ainult aineliselt võib olla raske. On see nõnda, siis peaks asjahuvilised seksioonide juhatuste kaasabil organiseeruma gruppidesse, kes siis mitme peale telliksid endale „Sõduri“. Seni, peab tähendama, on tagavaraväe ohvitseride hulgas „Sõduril“ väga vähe tellijaid. „Sõduris“ on võimalus käsitleda ka tagavaraväe ohvitseridesse ja nende organisatsioonidesse puutuvad küsimusi, mida pole vähe ja mille valgustamine ja propageerimine on esmajärguliselt tähtsad.

Viimane viis — kaitseliidu teatajad. Enamik tagavaraväe ohvitseri ei kuulu kaitseliitu ja neid ei loe. Ei ole ka mõtet neid teatajaid tellida teadete pärast ainult.

Keskseksiooni juhatuse peaks lähemal ajal, kus on algamas seksioonide taline tegevus, jõudma teadete levitamise viisis lõpulikule seisukohale ja selle ajaviimatult teostama. Res. ltn. V.

Õine retk venelaste teoorias ja praktikas.

Kui Vabadussõja ajal punavägi tülitas meid õiste retkedega vaid harukordadel, siis tulevikusõjas võib vastaspool oodata RKKA-lt õise luure alal hoopis aktiivsemat tegevust. Seda peab järeldama punaväe perioodilise literatuuri põhjal, kus õine retk on sagedaseks kõneaineks. Arusaadavalt põhjusil pakub kõne all olev küsimus meilegi huvi, seda enam, et meil pole seni õine retk olnud veel pikemalt käsitlemisel „Sõduri“ veergudel.

Punaväes praegu maksivad määrused räägivad retkedest sama vähe nagu meiegi lahingueeskirjad. Nii näiteks RKKA väljamäärustikust (1929) leiame sel alal vaid ühe lause (§ 53): „Retkede peamiseks eesmärgiks on kontrollvangide võtmine“ (Võrdle meie LE § 160). Samuti RKKA jalaväe lahingueeskiri II (1927 § 752) vaid

juhhib tähelepanu öö kasutamise võimalusele retkede teostamiseks eesmärgiga võtta vange. See on ka kõik. Lähemaid selgitusi, kuidas punavägi teostab õiseid retki, leiame sõjaajakirjandusest*). Seal selgub kõigepealt, et:

— õised retked pole venelaste arvates praegusaajal enam ainuüksi jalaväe monopoliiks, nagu see oli maailmas ja kodusõja päevil, vaid neist võtavad sageli osa ka teised väeliigid, eeskätt tankid ja iseliikuvad suurtükid;

— õiseid retki punavägi harrastab mitte ainult pealetungil kaitseseasunud vas-

*) Vt. „Kr. Zvezda“ 1931 nr. 202 ja 210; 1932 nr. 128, 218, 272, 296 j. t.

tasele, nagu vahel ekslikult arvatakse, vaid ka teiste lahingupidamisviiside juures, näiteks kaitsel ja taandumisel; — retke teostamiseks määratakse kas mõni orgaaniline üksus (näit. rühm või kompani) või selleks moodustatakse eriuksusi kogu väeosa parima test meestest-vabatahtlikkudest.

Minnes edasi küsimuse üksikasjade juurde ei tarvitse vististe eriliselt rõhutada, et öise retke organiseerimine oleneb muidugi igakord olukorrast. Näiteks pealetungil võib esineda olukordi, kus:

- vastase julgestuspositsioon on juba enne pimeduse tulekut tagasi surutud ja eelpataljonid (PB) on ööseks välja jõudnud nõrgaltkindlustatud vastupanupositsiooni ette;
- vastase julgestuspositsioon püsib;
- väeosa on saabunud vastase kindlustatud positsiooni ette.

Viimast kui raskemat juhtumit öise retke teostamisel venelased puhtjalaväe seisukohtalt kujutlevad järgmiselt:

Ettevalmistusperioodil kogutakse andmeid vastasest, tehakse täpsalt kindlaks retke objekt ja koostades tegevusplaani. Selleks vaadeldakse vastast nii päeval kui ka öösi. Retke objektiks on tavaliselt mõni üksik lüli öise julgestussüsteemi võrgus, näiteks lahingu-ehpost, ehpost, vahipost jne. Tegevusplaani koostamiseks püütakse välja selgitada mitte ainult objektiks valitud posti asukoht, vaid ka tema väljapanemise ja vahetamise aeg, samuti posti kontrollimise aeg ning kord, naaberpostide asukohad ja side nendega; kui post (objekt) asetseb traattõkke ees, siis selgitatakse, kus on läbikäik posti tarvis ja kas posti enda ees pole teist traattõket.

Tegevusplaani olulisemaks osaks loetakse tulekava selle rajooni kaitseks, kuhu võetakse ette retk. Tarviliku tulevõrgu loomiseks määratakse mõned rk rühmad ja vajaduse korral ka 1—2 suurtükipatareid. Andmed tulekava realiseerimiseks valmistatakse loomulikult ette enne pimeduse tulekut. Tuli avatakse ainult retkejuhi signaali järgi.

Jalaväe üksus läheb retkele ilma nende rakmeteta, mis võiksid tekitada reetlikku kolinat. Kinnipüütud vastase (vangide) „kottijamiseks“ antakse meeskonnale kaasa telgiriideid.

Igakord enne väljaastumist kontrollitakse, kui kaugel maa peale käesolevate valgustustingimuste juures on näha inimest käimas, roomamas jne., vastavalt sellele määrab üksuse juht, kui kaugemale valitud objektile

võib läheneda püsti ning kust tuleb alata roomamist.

Vastase traattõkkesse augu lõikamiseks määratakse kas pionere või harilikke laskureid. Kui seda teeb laskurijagu, siis töö jaotus võiks venelaste arvates olla järgmine: vahetult traadilõikamisest võtab osa kolm meest — üks (keskmise) lõikab traati, kuni teised kaks meest hoiavad traati kinni, et ta pärast lõikamist ei tõmbuks kokku ega tekitaks kolinat; jao ülejäänud mehed, käsigranaadid viskevalmis, kaitsevad traadilõikajaid võimalikkude üllatuste eest vastase poolt.

Läbikäik tehtud, antakse ta 1kk jagude kaitse alla. Selleks kuulipildujad asetatakse harilikult omapoole traattõket, kuna käsigranaatidega varustatud numbreid saadetakse tarbekorral ka teisipoole tõket. Alles siis algab retke teostamiseks määratud üksuste ülejäänud osade läbivalgumine läbikäigust. Näiteks kui retke teostab laskurirühm, siis on selleks löögijõuks, milline peab vallutama väljavalitud objekti, normaalselt kaks laskurijagu, kuna kolmas laskurijagu ühes kkejagudega kasutatakse ära piilkondadena tiibade tagamiseks.

Tagasitulek lähtealusele toimub samuti kindlas korras — 1kk ja piilkondade kaitse all; viimasena tõmbuvad tagasi kkejagud, kes olid määratud läbikäigu kaitseks. Tarbekorral retke juht kutsub välja tulekavas ettenähtud rk ja suurtükiväe tuled tagasitõmbuvate osade katteks.

Mis puutub tankide öiseid retki, siis venelaste arvates nad võivad leida aset nii motomehhaniseeritud väeüksuste iseseisval teotsemisel kui ka koostöötamisel teiste väeliikidega. Esimesel juhtumil olevat tankide retked võimalikud kõikide lahingupidamisviiside juures, teisel juhtumil — kui antud väeüksus teotseb lahtisel tiival, jälitab vastast või katub oma vägede taandumist.

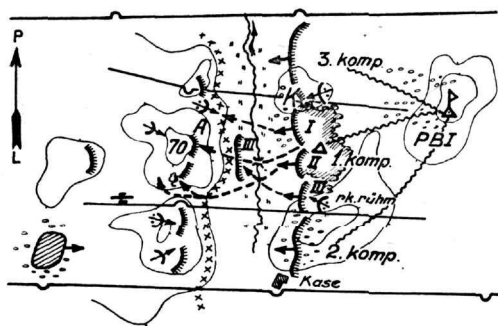
Retkest osavõtvate tankide arv oleneb olukorrast. Näiteks kui on tegemist vastase puhkekaitse organitega, võib piirduda väikesearvulise tankigrupi väljasaatmisega (tankirühm + 2—3 iseliikuvat suurtükki + 25 kuni 30 laskurit soomustatud transportööril); sellevastu teotsemisel tiival või oma vägede taandumise katmisel osutuvat vajalikuks tugavamad mehhaniseeritud luuregrupid (kuni 1 kompani tanke + 2—3 prožektorit + pa-tareid iseliikuvat suurtükiväge + 40—50 laskurit transportööridel). Nii ühel kui teisel juhtumil tahetakse näha eelnimetatud luuregruppide tegevust järgmisena: jalavägi, väljunud transportööridest, ründab vastast rindelt, teotsedes koos iseliikuva suurtükiväe

ga, kuna tankid samal ajal annavad tiivalöögi; prožektorid, asetsevad jalaväe ja tankide vahelises intervallis, valgustavad retke objekte. Tegelikult peab võtma vange jalavägi, kuna tankide ilmumisega tahetakse sünnitada vaid segadust vastase ridades. Vangid saadud, annab jalaväe üksuse juht signaali tegevuse lõpetamiseks, mille järele algavad tagasitõmbumist ka tankid.

Nii lühidalt küsimuse teoreetiline külg. Õeldu osaliseks illustreerimiseks olgu toodud alljärgnev konkreetne näide puu- ja laskurikompani tegevusest öisel retkel.

*

Olukorrast olgu märgitud vaid nii palju, et RKKA eelpataljon (PB), surunud tagasi vastase lahingueelpostid, saabus 05.07 pärast lõunat siniste vastupanupositsiooni eelserva ette, kus tema pealetung pandi seisma vastase tugeva tulega. Eelpataljoni osade asetus samal päeval kell 1900 on näidatud juures oleval skeemil.

1. kompani ülem, asetsedes skeemil näidatud metsa lääne serval, sai samal ajal eelpataljoni staabiülemalt kirja alljärgneva käsuga: „Teie kompanile on ülesandeks tehtud võtta ette öine retk kõrg. 70. Lähemate juhtnõrde saamiseks ilmuge täna kell 2000 patüli juurde kõrg. K. Saatke kohe veltveel pataljoni staapi käärde järele. Stabül Jelkin.“

Jõudnud selgusele, et tema kasutada on valget aega eeltöödeks umbes kaks tundi, kompül kutsus enda juurde oma abi poliitilisel alal, teatas viimasele kompani eelseisva ülesande ja käskis kohe kokku kutsuda rühmilid.

Kokkukutsutud rühmaülematele kompül teatas kompani ülesande ja andis ka rühmadele esialgsed ülesanded: „Retke teostavad I ja II rühm; III rühmal olla valmis retke tagamiseks ning vastase kontrretkede tagasilöömiseks. Igast rühmast eraldada 5 parimat meest ja oülema juhatusel kallaletungiks minu vahetul juhtimisel. Traadilõikamiskäärid antakse välja igale laskurile. Retke

suund: I rühmale — kõrg. 70 põhjapoolne lüng (vastase avastatud rk peale), II rühm — üksik puu, mis kõrg. 70 lõunalüngul; valitud meestest grupp minu juhatusel tungib üle silla kõrg. 70 peale. Rk-rühmal teha ettevalmistused kõrg. 70 tulistamiseks öösi. Minu abi poliitilisel alal liigub koos I rühmaga. Uurige hoolikalt maastikku ja mõelge läbi oma tegevusplaan. Uuesti kutsuteid umbes kell 2200. Kuni minu täiendava korralduseni pidage saadud ülesanne ainult oma teada.“

Kell 2000 andis pataljoni ülem kõrg. K kompanile lõpliku ülesande: „Retke suund — endine. Retke eesmärk — võtta kõrg. 70 rajoonist mitte vähem kui 4—5 vangi, nende hulgas allohvitser või ohvitser. Teha kindlaks vastase traattökete ja võimalikult ka kaevikute tüüp. Retk teostada 06.07 kella 0100 ja 0200 vahel. Rk-kompani on valmis tulistama vastase prožektoreid ja vastulöökidele tulevaid gruppe. Vastase prožektorite tegevust paralüüsivad ka kaks meie prožektorit.“

Kompülit esitatud retke kavaga patüli nõustus täielikult.

Jõudnud kompanisse tagasi, kompül kaalus veel oma kava, kutsus siis enda juurde rühmilid ja allohvitserid ja teatas neile täiendavalt järgmist: „Retkeks valmis olla kell 2400. Mehed välja saata ilma kaevuüriisatadeta, seljakottideta, dokumentideta ja kõlisevate esemeteta. Välja astuda kell 0100 (võrrelda kellad!). Kuni ojani liikuda sammu, teispool oja — roomates. Tagasitulek — lähtealusele. Teated saata silla juurde; esimene teade saata väljaastumise kohta.“

Edasi kompül instrueeris alluvaid juhte, kuidas teostada retkel, eriti rõhutades vajadust kasutada ootamatuse momenti. Pärast seda läksid kokkukutsutud juhid oma üksustesse, kus seletasid meestele eelseisva ülesande ja tegid korraldusi retke kava täitmiseks. Kell 2400 kompül kontrollis isiklikult rühmade valmisolekut retkeks.

Kell 0100 rühmad liikusid välja kava kohaselt. Öö oli pime ja tuuline. Jõudnud ojani, rühmad heitsid mõneks minutiks pikali, et orienteeruda, ja jätkasid siis liikumist roomates. III rühm liikus kompüli grupi järele.

Traattökke juures tehti jälle mõneminitiline peatus orienteerumiseks ja siis asuti traadi lõikamiseks. Traattöke osutus kolme realiseks. Läbi lõigati alumised traadid — eeldusega, et saaks tökke alt läbi roomata.

Viibides kõrgendiku lüngul kompül nägi oma ees umbes 80—100 sammu kaugusel kaevikut A. Saanud selle kaeviku peale

5mehelise grupi otsesuunas ja 5mehelise grupi vasakult haarama, kompül ülejäänud viie mehega roomas kaevikust paremale. Umbes 15 sammu kaugusel kaevikust kompül kuulis püssilaadimist kaeviku vasakpoolses otsas ja kohe selle järele püssipauk traattõkke suunas, s. o. keskmise 5mehelise grupi pihta. Hoogsa hüppega tormas kompül oma grupiga kaevikusse, kus lühiajalise käsivõitluse järele sai kolm vangireameest ühes kergekuulipildujaga. Kaevik osutus täisprofiililiseks ja kerge kattega. Grupp liikus ajaviimatult tulnud teed tagasi. —

Selle grupi taga liikuv III rühm peatus traattõkke juures, kus jätkas traadi lõikamist eesolevate gruppide taandumissuundades, ühtlasi valmis olles vastu võtma vastase osi tulega.

Umbes kella 0200 koondus kogu 1. kompani retke lähtealusele. Seal selgus, et I ja II rühm tõid kaasa kogusummas 7 vangit, nende hulgas ka üks siniste allohvitser.

Lõpetades märgime, et see roosiliste tagajärgedega öine retk teostati läinud aastal punaväe manöövritel.

—ms—

Sõjatehnika alalt.

Venelaste poolt tehtud viimased muudatused oma 1891. – 1930. a. kal. 7,62 mm moderniseeritud vintpüssi juures.

Venelased lõpetasid esialgu oma 1891. a. vintpüssi moderniseerimise 1930. a., kuid nagu nüüd selgub, ei olnud see moderniseerimine veel lõplik. Moderniseeritud püssil oli veelgi küllalt puudusi, nii konstruktiivselt, teenistuseliselt ja valmistuse vaatepunktist.

Esiatsel moderniseerimisel, mis lõpetati 1930. a., tehti vana vintpüssi juures järgmised muudatused:

Endise astmelise sihiku asemele asetati sektorlik sihik. Seda on parem käsitada ja ühtlasi vigastub see vähem kui vana. Uue sihiku jaotused on lõigatud mitte enam sammudes, vaid meetrites, ulatusega kuni 2000 m.

Sihikusälg on sihtimise hõlbustamiseks tehtud poolümmarguseks. Sihikuklapp on sirge.

Endine katusekujuline karp oli asendatud inglise vintpüssi kirbutaolise keelega kirbuga.

Täagle oli juurde konstrueeritud kirbukaitse; ühtlasi oli muudetud täagi kinnitusviis vintraua otsas. Endise täagikaeluse asemele, mis hoidis täaki vintraua otsas võrdlemisi halvasti, oli asetatud riiv. Riivi asetamisega kaeluse asemele on lihtsustatud täagi valmistust ja muudetud püsivamaks täagi istumine vintraua otsas.

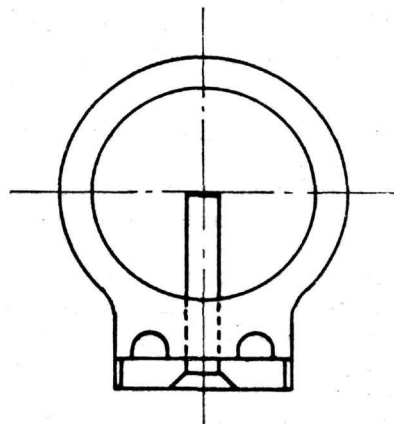
Endised hoidrõngad olid asendatud vedurõngastega. See väldib vintraua pingumise, mis lae tursumise puhul tekkis vintraua metallis hoidrõngaste kohal kui ka vintraua liigse logisemise lae puu kuivamisel. Ülaltoodu tõttu püsib vintpüssi jooks alati ühesugusena.

Viimasel ajal on aga ülaltähendatud muudatusi veelgi täiendatud:

Praegune täagi küljes olev kirbukaitse osutus ebaotstarbekohaseks, sest täagi mahavõtmisel ta enam kirpu löökide eest ei kaitsnud. Seepärast on kirbukaitse nüüd asetatud kirbule endale. Karp omab sellest tingituna joon. nr. 1 näidatud kuju.

Praegune karp on valmistatud ümmargusest $d = 2,5$ mm traadist ning on löökide eest kaitsitud ümmarguse kirbukaitsega. Viimasel on all

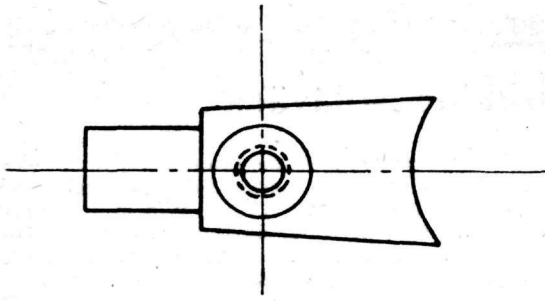
pääsusaba-taoline jalg, millega karp paremalt poolt asetatakse vintraual olevasse kirbualusesse. Peale selle on kirbukaitsele ees- ja tagapool kaks lõiget kirbu kinnitamiseks — kirbualusele karnimise abil. Kirbu õiget asendit märgib samuti kriips, mis lüüakse kirbukaitsele, kohakuti kirbualusel oleva kriipsuga.

Joon. 1.

Kuna kirbukaitse on viidud kirbuga ühte, siis täagilt võeti kirbukaitse maha. Täagitoru tugevuse suurendamiseks on sellele jäetud põlviklõikest veidi tahapoole kõrgem krae, mis kaitseb täaki pikutiloksumise eest. Muudetud on ka täagiriivi kuju, eesmärgil, et see ei loksuks äravõetud täagi juures. Ühtlasi hoiab see täiendis ka täaki rohkem keerdloksumise eest.

Varda aluse juures, et hoida ära varda vinditud osa murdmist laskmisel, on vardapesa esimene osa pikendatud (joon. 2). Seetõttu istub varda pesa kindlamini laes lasu ajal ning ei vääna ega murra pesas istuvat varda vinditud

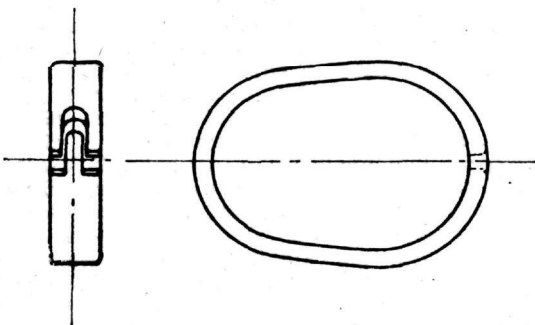

Joon. 2.

osa. Nagu teada, liigub varras lasu ajal inertsil mõjul lae suhtes ettepoole, tõmmates endaga kaasa ka varda alust. Juhul kui viimane ei istu küllalt kindlasti laes, pöörab varras alust ses kohas kus see on ühenduses laega, ja seetõttu tekib varda vinditud osa paindumine, mis kordub iga lasu ajal. See igakordne lasu ajal paindumine kutsub varda vinditud osas esile pingeid, mis omakorda viivad selle otsa murdumiseni. Uus varda alus tagab selle kindlat istumist laes, takistades ka pöörlemist lasu momendil. Seega tagatakse ka varda kindel seis.

Jaotusheitja valmistati varem taotud terasest. Nüüd aga, et lihtsustada valmistamist ja alandada hinda, tehakse see terasplekist stantsimise teel.

Hoidrõngaste kinnitusviis on muudetud, nagu see näidatud joonisel 3. Hoidrõngaste kruvi,

Joon. 3.

mis varem raskendas hoidrõngaste mahavõtmist ja pealeasetamist, seejuures tihti kergesti murdudes, on kõrvale heidetud. Hoidrõngaste otsad on asetatud vaheldumisi ja kinnitatakse väikese pidemega. See muudatus lihtsustab hoidrõngaste mahavõtmist ja pealeasetamist, samuti alandab nende valmistuse kulu.

Hoova vedrul olid varem otsad külgdelt üles pööratud. Et lihtsustada selle valmistamist, tehakse nüüd vedrusse hoova jaoks pesa.

Salvekaane riiv valmistati varem väljapressimise teel. Nüüd, valmistuse lihtsustamiseks ja hinna alendamiseks valmistatakse see stantsimise teel terasplekist, kusjuures pea käänatakse kõveraks (joon. 4).

Joon. 4.

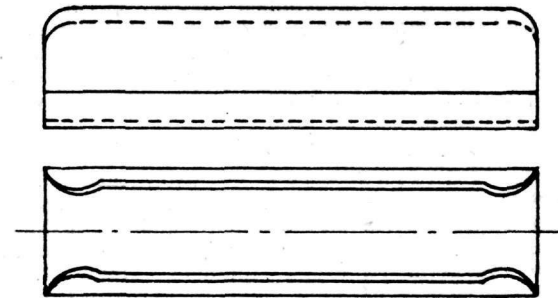
Hooval jäetakse ära tugitapid ja muudetakse selle kuju, mis lihtsustab valmistamist. Tugitappide asemele muudetakse hoova tagumine ots, nagu joonisel nr. 5 näidatud.

Joon. 5.

Salvekaanel, valmistamise lihtsustamiseks, jäetakse ära hoova tugitapid.

Terve vintpüssi hinna alandamiseks muudetakse mõne osa valmistamist. Nimelt valmistatakse mõned osad, kus on tarvis kõrgemaid näsasiid või tappe, mitte väljafreesimise teel, vaid need keedetakse osadele külge autogeeniselt.

Joon. nr. 6.

Ühtlasi on muudetud ka vintpüssi puhastuseabinõude komplekti ja lihtsustatud padrunipidet, nagu kujutatud joon. nr. 6. O. K.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

P.-Ameerika Ühendriikide sõjaväes

on tehtud katseid laiemate veekogude ületamiseks tingimustes, kus väeosadel ei ole võimalik ehitada sildu ei kaasasveetavast ega ka kohapeal leiduvast materjalist, vaid neil on kasutada harilik sõduri varustus, seal hulgas ka presente ja telgilinasid. Sealjuures on aga nõutav, et väeosade isiklik koosseis, nii ohvitserid kui ka allohvitserid ja sõdurid, mõistaksid ujuda.

Katsete toimetati Philippini saartel ja nende läbiviimiseks oli vastavalt treeneritud üks jalaväepataljon orgaanilises koosseisus: 11 ohvitseri, 306 sõdurit, 43 hobueeslit (kuulipildujate, padrunite j.n.e. kandmiseks), 10 ratsahobust ja 2 moonavankrit, kelle juurde kuulus 8 hobueeslit ühes rakendisabinõudega. Treeninguks oli antud aega: inimestele — 20 töötundi ja loomadele 15 töötundi.

Katsete läbiviimiseks oli valitud kaks jõge: P a s i g — laius 120 m, sügavus 3,6—5,4 m, vee voolukiirus 1,5 m sekundis; M a r i q u i n a — samasuguse sügavusega, kuid eelmisest laiem ja kiirema jooksuga.

Katsete teostamisel inimesed ja veoloomad läksid üle jõe ujudes. Relvad, individuaalvarustus, laskemoona pakid, sadulad j.n.e. toimetati üle telgilinadest ja presentidest ehitatud parvedel, milliseid sõdurid ujudes tõukasid enda ees. Vankritel võeti peamine osa, vankri kere, ratastelt maha, tõmmati sellele vankri present ümber, moodustades niiviisi midagi veekindla riidega väljastpoolt vooderdatud basseini taolist, kinnitati siis nõoride abil uuesti ratastetele, lasti vette ja tõugati parvena üle jõe teisele kaldale. Treenimisel selgus, et ettevalmistustööd pataljonis (260 inimest, 18 hobueeslit ja hobust, täieline komplekt lahinguvarustust, välja arvatud laskemoona tagavarad) ujukate ja parvede valmistamiseks eeltähendatud viisil ei nõua rohkem kui 20 min.

Ujukaid valmistati 5 tüüpi.

1. Püssi ujuk — valmistati kahelt mehelt 7 min. vältusel. Mõlemad mehed laotavad omad individuaaltelgilinad maha üksteise peale, võtavad riided seljast ja asetavad need ühes varustusartiklitega linadele. Kaks püssi paigutatakse risti selle riide ja varustuse hunniku peale ja nende otsade külge kinnitatakse igaühe külge üks telgiline nurk. Kaks telgiline osutusid küllaldaseks ühe kuulipilduja komplekti viimiseks üle jõe selle meetodi järgi.

2. Ujuk kahe kuulipilduja tarvis (sadula, laskemoonapakkide tarvis) valmistati kahelt mehelt 10 min. vältel. Üks telgiline, mille pikkus ja laius on 1,8 m, laotatakse maha, sellele asetatakse kaks pakikandmise sadulat ja üks kuulipilduja (või selle asemel 8 padrunimagasini) ja 3 komplekti individuaalvarustust. Pärast seda telgiline servad keeratakse üles, kaetakse nendega pakk pealtpoolt ja seotakse nõoriga kõvasti kinni, tõmmates selle läbi telgilina servas leiduvate aukude.

3. Ujuk kõõgi materjalosa tarvis valmistati neljalt mehelt 5—10 min. vältel järgmiselt: Presentile, mille pikkus 4,5 m ja laius 3,6 m, laotakse kolme kõõgivarustust kandva hobueesli kandekoorem: 3 pakikandmise

sadulat, 80 mehe päevane toidunorm, köök (kattel), labidas, köblas, kirves ja kõõginõud; kõik kokku moodustas paki 1,8 m × 0,75 m × 0,75 m, mis kaeti pealt presentide äärtega niiviisi, et bord oleks kõige vähemalt 0,45 m. See pakk toimetati jõe teisele kaldale kahelt mehelt.

4. Ujuk mitmesuguse muu varustuse tarvis valmistati 8—12 min. vältel pooljaolt. Maha laotatud 11,7 m pika ja 5,4 m laiade presentidele asetati kõik, mida kompani tavaliselt veab kaasas oma toidumoonaja varustusevankril, välja arvatud need artiklid, mis asetati 2. ja 3. tüüpi ujukaile. Sellele ujukaile võivad veel 3—4 meest aset võtta, ilma kartuseta, et ta vee alla vajuks.

5. Ujuk hobusemoona vankri tarvis valmistati 10 min. vältusel ühelt jaolt eelpooltõodud viisil. Present seotakse niiviisi, et ta moodustaks vankri kere ümber vähemalt 0,45 m kõrgused bordid. Seda ujukat bugseerivad vees 6 meest, kusjuures 2 meest roolivad vankri tiisli külge kinnitatud nõori abil ja ülejäänud 4 meest ujudes tõukavad vankrit ratastest.

Ülaltoodud meetodi kasutades: a) üks jalaväekompani (60 meest, 7 pakikande looma) vajaks jõe ületamiseks umbes üks tund (mitu otsa edasi-tagasi); b) üks kuulipildujatekompani (22 pakikande looma ja 7 hobust) umbes üks tund (üks ots); c) terve pataljon lahinguolukorras kasutas jõe ületamiseks kaks tundi, kusjuures ületamine sündis kahes ešelonis, kahe kompani kaupa; sealjuures ühe laskurikompani (loomad juurde arvatud) ületamine nõudis keskmiselt 30—40 min., kui teinevus sündis väljaspool lahinguolukorda; d) halvasti ujujaid mehi tuli toetada paremailt ujujailt; e) 35—45 looma karjana vette ajamiseks, üleviimiseks ja teisele kaldale tõmbamiseks kulus 5—12 min. Oleks ehk ülearune kinnitada, et niisugune jõgede ületamise viis on küllalt suure praktilise väärtusega ning väärisk ehk harjutamist ka meil.

Õhumarssal Italo Balbo

avaldab itaalia sõjaajakirjas „le Forze Armate“ 29. aug. ja 2. sept. s. a. oma muljeid kuulsaks saanud õhuarmaada Atlandi lennult, mis teatavasti toimus 1. juulist kuni 12. augustini s. a. Lendu loeb marssal üle ootuste õnnestunuks. Selleks aitasid kaasa: lennu hea organiseerimine, lendava personali tublidus ja materjalosa — aparaatide ja mootorite — erakordsed omadused. Materjalosa kujundati marssali enda näpunäidete järgi, major Pezzani, insener-konstruktorite Marchetti ja Cotanes järelevalvel ja Orbetello lennukooli personalist koostatud erilise tehnilise komisjoni kontrolli all. Lennukite ja mootorite ehitamisel registreeriti aparaatide kaupa iga üksik osa, ülesmärkides valmistaja nimi, niiviisi tehes ka tööliis vastutavaks kavandatava lennu õnnestumises või äpardumises. Mootorid koostati nende motoristide ja juuresolekul ja osa-

võtul, kelle hooleks nad tegelikult usaldati lennu sooritamisel. Kõik aparaatide ehitamiseks kasutatav materjal prooviti ning kontrolliti üksikasjalikult ülalnimetatud Orbetello komisjonilt. Tänu sellele materjalosa lennul pidas hästi vastu. Raskemaks etapiks oli need 2400 km, mis lahutavad Islandit Labradorist; kahe tunni vältusel tuli lennata udus, mis oli seevõrra paks, et polnud võimalik näha oma lennuki tiiva otsi. Lennata niisuguses udus rivi korras osutus väga raskeks ülesandeks ja nõudis lendureilt äärmist vaimse jõu pingutust, täielist närvide valitsemist ning suurt distsipliini, kusjuures nad pidid täitma piinliku täpsusega minult (marssal Balbo'lt) raadioteel edasiantud korraldusi. Ka teistes etappides tuli võidelda suurte raskustega, eriti Apenini ja Alpi mägede ületamisel, maandumisel Londonderry's, kus paks udu kattis veepinda, lähenemisel Islandile, mis oli mähitud uduloori nii, et polnud näha rannajoont, Westmannaevari'i ähvardava taeva all ja lennates üle lõpmatute Kanada ja P.-Ameerika metsade. Lend Uuest Maailmast Asori saartele teostus $\frac{2}{3}$ võrra pealpool pilvi või pilvedes ja udus; laskumine ja startimine Asoride lahtisel merel oli väga raskeks ülesandeks, kuna lennukide paadid on lamedate põhjadega; raske oli ka viimane etapp Lissabonist Roomani. Üldse — arvab marssal — kogu teine Atlandi lend teostus rasketes tingimustes pikkade vahemaade, eriti aga ebasoodsate meteoroloogiliste tingimuste pärast; suvi sel aastal saabus ümmarguselt ühe kuu võrra hiljem kui harilikult ja seetõttu, näiteks, 15. juunil oli Labradori rannal, Grignet'i lahes veel paks jää ja juba augustikuu alul Ameerika rannal hakkas tekkima püsiv udukaite. Seepärast tuli ka lendu mitme nädala võrra edasi lükata. Ükski suureulatuslik ettevõtte harilikult ei teostu ilma ohvrideta. Ka teine Atlandi lend nõudis neid, kuid need on — marssali arvates — siiski väikesed, võrreldes ettevõtte koguulatuslega; nii materjalosa kui ka personal suurel määral ületasid nende peale pandud lootused. Nii mõndagi huvitab küsimus, mis läks maksma teine Atlandi lend. Mitte üle 5.000.000 liiri (Kr. 1.500.000), siia hulka arvatud inglise vaalaskala laevadele meteoroloogilise kaastöö eest makstud tasu, oma laevade ülespidamine põhjamerel sama ülesandega, meeskonnale makstud tasu (harilik) lennul ja viibimisel Ameerikas. Fašistide reeglilikult kokkuhoidlikult ümber käia riigi rahadega; sellest olevat kinni peetud mitte ainult siin, vaid kogu Itaalia lennavae programmi teostamisel, mis proportsionaalselt nõudvat tunduvalt vähem kulusid, kui teistes riikides; sealjuures käesoleval aastal lennavae kulud olevat võrreldes eelmise aastaga vähenenud 60.000.000 liiri võrra (Kr. 18.000.000). Praegu kogu maailma huvitab küsimus, kas on võimalik korraldada regulaarset õhuühendust Euroopa ja Ameerika vahel. Marssal leiab, et üle Atlandi ookeani lõunapoolse osa see on täiesti mõeldav ja ei tekita erilisi raskusi, tingimused, kui võetakse tarvitusele vastav lennukitüüp, mis oleks suuteline läbistama kahe kontinendi vahemaa peatumata; sealjuures võiks isegi arvestada mõnituhat kg kasulikku koormat. Raskem on juba teostada seda ühendust üle Atlandi ookeani põhjapoolse osa, kuigi õhuarvamaada teine ookeanilend lubab ka sellele küsimusele suhtuda optimistlikult, eriti veel kui

arvesse võtta, et üksikult lendavate aparaatide liikumist on tunduvalt hõlpsam reguleerida kui rivi korras lendavate koondiste liikumist. Soodsam lennutee siin oleks see, mis läheb lõunapool Gröönlandi, kuid sedagi ainult tingimusel, et meteoroloogia teenistus nimetatud tee ääres oleks hästi korraldatud. Kõneldakse kunstlikest ujuvatest saartest ookeanil, mille ülesandeks oleks pakkuda maandumispaika ookeani lendureile ja neid varustada edaspidiseks lennuks. Marssal leiab, et see on mittekompetentsete isikute peaaegu sünnitus, kellel õnneks puudub raha selle suurima hullumeelsuse („ultima folia“) kehastamise katseks. Selle asemel oleks võrratult kasulikum organiseerida plaanikindlat meteoroloogiliste andmete kogumist võimalikude lennuteede suunas, milleta absoluutselt ei saa läbi ookeani lennul. See tuleks ka märksa odavam ujuvatest saartest. Oma lennu teostamisel marssal olevat kasutanud kahe itaalia sõjalaeva ja mõne „drifteri“ abi, kes andsid temale väga väärtuslikke andmeid ilmastiku olude kohta lennuteel. Eriti tähtis olevat õigeaegne andmete saamine ilmastiku kohta lennusaadamais enne sinna kohale jõudmist. Ookeani lenduri kõige suuremaks vaenlaseks olevat ikkagi udu; kui seda kardavad väga juba laevad, mida kõneleda siis veel lennukeist? Kokkuvõtlikult Atlandi põhjapoolse osa kohta on marssali arvamus järgmine: on mõeldav ajutine, suvine lennutee üle Islandi ja Labradori tingimused, et meteoroloogia teenistus selles suunas on täpsalt organiseeritud; talvine lennutee võiks minna üle keskmise Atlandi Asori ja Bermuda saarte kaudu Norfolki'ni Virginias, kus tuleb ette vähe udu, mis harilikult tumestab New-Yorgi ümbrust; takistades lenduritele juurdepääsu sinna. Ponta Delgada (Asori saartel) sadama muul, mis praegu 800 m tulevat pikendada 2000 m-ni; siis kujunevat siin küllalt sobiv lennusaadam. Lennuteede kontsessioonide maksmapanemine, millest viimasel ajal ka kõneldakse, on marssali arvates suurim absurdus, mida üldse võib omale ette kujutada („di piu assurdo si possa immaginare“). See olevat progressi vastane. Nagu praegu eksisteeruv liikumisvabadus meredel, nii peab see olema ka õhus. Lõpuks oma usutluses marssal veel kord rõhutab neid raskusi, mis on seotud kollektiivlendude läbiviimisega, võrreldes üksiklennuga. Eriti suur on siin juhi vastustus ja ta suudab seda kanda ainult siis, kui tal on küllalt vaimset tasakaalu ning külmaverd.

*Ilmus trükist Kaitseväge staabi
VI osakonna väljaandel:*

Suurtükiväe-eeskiri V osa

Laske-eeskiri.

Hind 1 kroon 25 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses, Toomkooli 7,
Tallinn.

Sõdur rindelt jutustab.

Vabariigi esimeste päevade kangelasi.

Sõna nendest, kelle abil Jul. Kuperjanov muretses saksa okupatsioonivägede ladudest relvi.

Res.-lipnik E. Parts.

Meie rahva võitlus oma iseolemise eest avastas palju kangelasi, nende hulgas palju uskumatult noori, kellest vaevalt midagi teatakse. Osa nendest, ohverdunud isamaale, puhkavad juba maalas, kuid paljud liiguvad veel meie keskel elavatenä, ning nendelt võime saada nii mõndagi väikest, ometi tähtsat ajaloolist lisandust, ja käesolev puudutab meie võidurikka Vabadussõja eelmängu okupatsiooni päevil Tartus, a. 1918.

Tõsi, tunneme juba paljusid rahvuskangelasi, eeskätt väejuhtide hulgas. Kõik see puudutab aga küsimust, mis võib olla rohkem tähtis meie tulevastele põlvedele ja noorsoole kaasajal.

Teades, et väikesed teod paisuvad tihtipeale mõduandvateks mõnesuguste olukordade edaspidises arengus, võime vahest uhkusega tagasi vaadata ühele väiksele kangelasele — sangarile, kui nõnda võib öelda, kelleks osutub Eduard Männiku nimeline Tartu kaubandusekooli õppur, olles vaid vanuselt kaheteistkümnene. Ta pakkus erilist abi partisaanide — Omakaitse organiseerijale üleleitnant Jul. Kuperjanovile, ja nimelt relvade hankimises Lembitu kasarmute ladudest.

Kuid enne seda olgu siinjuures paar sõna öeldud üldolukorra arusaadavamaks tegemiseks. — Saksa okupatsiooniväed jõudnud Tartusse, kuulutasid müürilehtede kaudu kõigile mahalaskmist ja muud valjust, kes mingisugusel kujul avaldavad vaenulikkust A. O. K. 8 vastu. Et A. O. K. 8 tundis juba esimestel päevadel end viibivat vaenulises ümbruses, seda näitab ka selgesti aktsioon kõigi Tartus viibivate eestlastest-ohvitseride vastu, mis avaldus viimaste arreteerimise ning jalgsi mööda Riia maanteeid Valka saatmises, — muidugi kavatsusega neid sealt edasi saata kuhugi vangilaagrisse. Kuid piirdugem selles vaid „Postimehe” avaldusega 19. III 18. a., mis kõlab järgmiselt:

„Tartu ohvitserid, kes saksa väeosade tulekul Tartu jäid ja siit läinud nädala lõpul Valka saadeti, lasti sealt igauks oma kodukohta. Tartu eesti ohvitserid tulid muidugi Tartu tagasi. Eilaseks olid kõik ohvitserid kokku kutsutud, kus võeti nendelt allkiri, et nad mingisugust vaenulist tegevust ette ei võta, mündrit ei kannu, Tartust ilma komandandi loata välja ei sõida ja komandandi esimesel nõudmisel kokku tulevad.”

Nõnda. J. Kuperjanov, kes kuulus ka arreteeritud ohvitseride hulka, ei jõudnud üldse Valka päralt, vaid, partisaan Petulai andmetel, põgenes juba Sangastest ära, kindla kavatsusega, asuda Omakaitse organiseerimisele. Aga otse massiliste läbiotsimiste tõttu linnas, samuti ka maal, olid saksa sõjavõimud kõik vene vägedelt mahajäetud relvad rahva käest endi ladudesse kogunud. Ja on arusaadav, et Kuperjanov oli eeskätt relvadest väga huvitatud, ta vajas neid.

Ja tal õnnestuski neid saada E. Männiku kaudu, kelle ligemateks kaastöölisteks omakord veel Karu ja Alla nimelised poisid (kuulu järele olevat praegu Karu meie kaitseväes üleaja-

teenijaks). Viimane langes kirjeldavas tegevuses sakslaste ohvriks, ning isegi ta perekonna nimi, uurimistele vaatamata on jäänud teadmatus, on ununenud.

Relvade muretsemine neil kolmel noorel nimetatud ladudest polnud kaugeltki mitte lõbusaks kelgutamiseks kuskil järsakul, vaid see kujunes neile aegajalt hoopis millekski muuks tegevuseks, mis nõudis erilist vaimuteravust ja paenduvust.

Kes kunagi on käinud Lembitu kasarmuteplatsil, see teab selgesti, et ladude juurdepääs on peaaegu võimatu, vägagi riskantne, pealegi, kui nad on valvatud valvureist. Kogu rajoon oli tookord, — nagu seda ka tänapäeval, osalt piiratud kõrgest püstandist, osalt tihedast okstraataiast Roosi tänava poolisel küljel. Kuid kõigele vaatamata, läks nimetatud poistel korda pääseda ladudesse ja kindlaks teha, missugusest võiks saada seda või teist nõutavat. Teesklesid tavalisti mingit mängu ladude lähedal, vahest lumesõda, vahest kullimängu ja „trihva'd”. Ja parajal momendil... lihtsalt kolasis läbi kõik laod, alates pumbamaja juurest kuni kasarmute endise kirikuni, ja andsid üle nii mõndagi Kuperjanoviga varem kokkulepitud kohal ning ajal.

Nende tegevus algas juba märtsikuul ja ei lõppenud enne, kui üks nendest langes, Alla. Eriliselt raskeks ja kaelamurdvaks osutus just püsside väljatoomine laost. Selleks laoks oli tookord hoone, mis asub Puiestee ja Roosi tänavate nurgal. Tegutsemine toimus eranditult päisepäeva ajal, ja sisseminek ladudesse just neil silmapilkudel, mil valvur oma tavalisel ringkäigul kadus taas nurga taha. Vahest oli üks valvur, vahest koguni kaks valvurit.

Sisseminek relvalaose sai muidugi selletõttu võimalikuks, et uks oli alaliselt lukustamata, nagu teistelgi; see oli üksnes vene neljakandilise täägiga kinnitatud piidale. Et aga laost väljumine oli veelgi kardetavam sisseminekust, siis oli „sõelumine” korraldatud nii, et vähemalt üks nimet. kolmest oli väljas alaliselt valvuriks-signalistiks. Kui oli saabunud paras moment väljumiseks, võttis näiteks, signalist kaasasoleva kelgu sülle, kui mitte, — istus see kelgul. Ning seest oli seda võimalik jälgida läbi akna.

Välja toodud püssid heitsid kiiresti, kiiresti läbi traataia lumme ja ruttasid siis ise kohe sisse tagasi. Nõnda päevast päeva. Lumes olevald püsse aga transporteerisid sel kombel, et heitsid silmuse kirbu taha, ja muudkui astusid süütult eemale, nõõr pihus.

Kord ehitasid nad traataia juurde isegi väikese lumelossi, umbkaudselt süld kõrge, samavõrt laia ning paar sülda pika. Seda said nad hea eduga kasutada kuulikastide käsilaoks, seniks kuni panid nad kelgule äraviimiseks, mingi räbal katteks peal.

Püsside ja padrunite üleandmine toimus talvel peamiselt Roosi tänavalt väljuval talveteel,

umbes seal, kus praegu asuvad lennuväe angaariid. Harilikult ootas seal teatud ajal mõni talumees reega. Üks neist olnud mäletavasti keegi Vadi Luiks hüütud mees, aasta kahekümneviiene.

Relvade laost väljatoojateks olid peasjalikult Alla ja Männik, kuna Karu oli väljas. Mis puutub relvalaasse, siis valitses seal täieline korraldamatus. Igasugust kolu ja kaste, kirkade hunnikuid, labidaid j.n.e. Kuski nurgas kuhi mõokasid, mitmesuguseid täake ning jahipüsse, üheraudsest kuni kolmeraudseni. — Vintpüssid olid kastides, osalt sisse määritud kollase määrdega, osalt kuivad ja puhtad. Kuna esimesed määrised käsi, siis võeti just viimaseid.

Sarnased „kratikäigud“ valmistasid nii mõnigi kord asjaosalistele jubedaid situatsioone, mis vaid kõneles kas varem või hiljem sissekukkumisest. Kord nimelt oli Kuperjanov avaldanud tungivat soovi revolvrite saamiseks. Siis ühel kevadisel päeval, võttis Männik ette põhjalikuma revideerimise samas laos nende leidmiseks. Pealmistes kastides olid püssid, siis asus ta nende kõrvaldamisele, et pääseda alumistele juurde. Parajasti leidiski ühe revolvrleid sisaldava kasti: nagaane ja browninguid segamini nagu „vanu konte“. Ent siis korraga kuulis kobistamist ukse kallal. Avanes uks, seisid sünge püssimees terashallis mundris, kiiver üle kõrvade. Kuid noor Männik, kes vaid pooleldi kasti taga, otseku kangestus...

Nüüd vahtisid nad teine-teisele „täpsalt“ otsa tükk aega, mis aga poisile tundus terve igavikuna. Õnneks Männik ei liigutanud end, õigemini ei suutnud. — Ometi viimaks läks valvur, kuid tagus kõrvaldatud täagi oma püssikaba abil uuesti uksele sisse!

Mis teha? Seisukord oli äärmiselt räbal, hinges „sant tunne“, sest polnud ju teada esialgu, et oli jäänud siiski nägematuks. Alles siis, kui kuulis väljas vahti harilikus taktis sammuvat, nagu poleks sündinud vahepeal midagi ebatavalist, — alles siis rahunes ta.

Muidugi sõber Karule ja Allale väljas ei jäänud täagi ettelöömine nägematuks. Ja tundi paar hiljem, kui päev oli juba pimenenud, julgesid nad asuda ukse avamisele.

Ent seegi vahejuhtumine ei kõhutanud lõplikult noori sangareid, vaid jäid Kuperjanovile endiselt julgeteks abillisteks.

Aga õnn, mis oli kolme noort hellitanud juba mitmeid kuusid, pööras neile viimaks selja, mis

nõudis verehinda: Alla ohverdas end isamaale. Meeldetuletamise püüetele vaatamata, pole korda läinud kindlaks teha ainult juhu kalendriaega. Igatahes on kindel see, et see sündis ajal, mil tihe rohi ja kastehein kattis traataia ümbrust. — Sama laohoone teisele korrale viis tookord mingi trepp. Seal üleval leidus igasugust pudi-padi, muuseas ka trummi vaskvitsu. Kuid tähtsam oli see, et üks kast sisaldas binokleid, mida vajati, nõuti. Neid oli tarvis nüüd ära tuua.

Kui valvur oli jälle parajasti kadunud nurga taha oma tavalisele ringkäigule, pugesis Männik ja Alla kiiresti läbi aia. Kuid kui Alla oli juba jõudnud mööda treppi üles ukse juurde, oli alt kuulda äkki vahi krobadi-krabadi ootamatut liginemist. Oli millegi pärast muutnud oma tiirlemis-suunda ümber lao.

Männik hüüdis alt: „Vaht! tule tagasi!“

Kuid hilja. Kuna Männikul õnnestus taas revida end läbi aia teiselepoole, ei läinud see Allal enam korda.

Nagises püssilukk, kõlas prahvakas ja Alla vajus surnult aia juurde kokku.

Nimetatud sündmusest saadik ei lakanud laossekäimised täielikult, kuid ometi aegajalt raugesid hoopis. Ohver oli toodud, kuid sellevastu oli Kuperjanovile ühtekokku muretsetud umbkaudset 250 vene- ja jaapanisüsteemilist vintpüssi, viisteistkümmend revolvril, 3—4 binoklit ja umbes 50 tuhat padrunit.

Revolvrilite ja binoklite üleandmine sündis linnas. Nõnda ühel õhtul pidi Kuperjanov ilmuma majja Vallikraavi uulitsal, otse vastu Mathieseni trükikoda, mäe sees, kuid millegipärast ei ilmunud. Kokkusaamine sündis küll kuski *mujal hiljem, mida Männik ei mäleta*. Vaid part. Petulai tõenduse järele, olnud revolvrilite ja binoklite saamine kord K.-I restoran Palermos, Aleksandri ja Aida uul. nurgal, punases telliskivimajas.

Mida võiks veel mainida Männiku osaks? Võib olla ehk seda, et vihas ja põlguses sakslaste vastu, tungis ta üksinda läbi okastraataia saksa suurtükiväeparki, mis asus Kuperjanovi partisanide pataljoni praegusel maa-alal, uue vaksali juures. Sealt õnnestus tal ära tuua kolm vene kolmetollilise välikahuri lukku, millised heitis Emajõkke sadamas. Hiljem, okupatsiooni maalt lahkudes, kui „Postimehes“ avaldati sellekohaseid üleskutseid, juhatas Männik kirja kaudu needki Eesti vägedele kätte.

Türgi sõda.

Juhan Jaik.

Olime jälle koos vana Savi Juhani rehetoa kambris — neli tarka meest. Esiteks oli muidugi vana Savi Juhan ise, kes käinud Türgi sõjas peaaegu kõrvuti suure kindral Skobeleviga ja võtnud vangi Plevna linnas türklaste Osman Pasha. Teised kaks meest, Savi Juhani lähemad naabrid, olid ka targad mehed, kes maailmas laialt käinud ja mõndagi näinud. Üks neist oli olnud kroonut teenimas Soome linnas Viiburis ja teadis, et

tulitikku on soome keeles tulitikku. Kolmas mees ei olnud küll käinud niikaugel, aga ometigi loeti ka teda suureks reisimeheks. Korra talvel ta äkki laskis külas kuulduse lendu, et sõidab Tartumaale Kodijärve laadale hobust ostma.

Kodijärve? Kodijärve? Kus on see Kodijärve? Mitte keegi külas ei teadnud, kus on see Kodijärve. Vana Oja, nii oli ta

nimi, aga tegi suured silmad niisuguse jutu peale ja ütles:

„Tohoh hullu, säh, kus teie olete siis kasvanud, et teie ei tea, kus on Kodijärvel! Mina aga tean küll ja mul niisugusse paika sõitmine on väga väike asi.“

Vana Oja käiski Kodijärvel, tõi sealst hobusegi kaasa. Aga keegi teine külas ei tea siiamaanigi, kus asub Kodijärve. Vana Oja aga, kui ta sattus rääkima oma reisilugudest, ei rääkinudki kunagi Kodijärvest, seda teab ju igäiks, et ta Kodijärves on käinud. Kui räägiti meeste vahel kaugetest maadest ja rahvastest, siis Oja algas juttu ikka umbes nii:

„Aga kas teie olete näinud ka, missugune on Karksi kiriku torni tipp?“

Meestest keegi ei teadnud, missugune on Karksi kiriku torni tipp. Ja Oja ei jutustanud seda ka. Lisas ainult natuke juurde, et oi, see on hoopis teissugune, kui Rõuge torni oma. Ja nähes, et selles seltskonnas asjata on ajada niisugust tarka juttu, pööras hoopis mujale:

„Kas teist keegi Vaabina Tammemäge tunneb. Vaat' see on alles mees!“

Muidugi keegi ei tunnud Vaabina Tammemäge.

Seesugune tark mees oli see Oja.

Neljas tark mees olin mina, kes olin tol ajal ka juba käinud korra Pihkvas ja Petseris ja sõitnud korra Valga kaudu Tartu. Targemaid mehi ümbruskonnast leida polnudki.

See mees, kes oli käinud Soomes, seletas, kuidas Soome taludes aetakse leivapätsid kõie otsa ja tõmmatakse lae alla, et igäiks ei pääseks oma voliga õgima. Tema aga rääkis seda lugu mitu korda algusest otsani, kuid ikka nii lühidalt, et kõigile meile sai selgeks, tema pole kellegi õige jutumees. Seda sai aru ka vana Savi Juhan ning tema alles näitas, kuidas tuleb jutustada reisudest kaugel maal. Tal oli selleks ka õigus, sest tema oli käinud ju kõige kaugemal.

„Mis see Soome asi on,“ ütles ta. „Soo memaa on väikene maa ja mis sa seal ikka ära näed. Aga vaat! Türgimaa, kui sellest hakka jutustama, siis ma ütlen, tehke nädala tööd ette ära, kui tahate kuulama hakata. Muidu terve teie kodune elamine läheb käes uppi ja jäte viimaks nalga minu süü pärast.“

„No, ei tea, kas see asi nii hull on,“ lausus Oja. „Vast on nii, et sul jutust tuleb puudus ja pistad ise minema ja vabandad ennast tööga. Hakka siis pihta kui tahad, ja vaatame, kumb jõuab rohkem, kas sina jutustada või meie kuulata.“

„Võiksid kuulata küll, sina oled minust noorem mees ja kust sina oma elus neid tarku jutte oled saanud kuulda või kust sa enam saadki. Kuula siis hästi ja pane tähele, sest ma tean, et sinu pea ei pea pikka juttu kinni.“

Oja naeris nii mis mühises, sest ta teadis ise vägagi hästi, et kuulub paremate peade hulka, aga jutt Türgi sõjast näis hakkavat tulema ja sellest oli hea meel nii Koodijärve laadalkäijal, Viiburis reisinul ja ka minul, Pihkva reisijal.

„Nii jah, eks ma siis jutusta pealegi,“ algas vana Savi Juhan. Ega teie Türgi sõda ei mäleta, olete vast vanadelt inimestelt kuulnud, aga vaat' mina mäletan teda. See oli just sügise poole suvel kui ta algas peale. See oli niisugune imelik päev, et siiamaan räägitakse sellest ja inimestel käib külm juudid üle selja. Hommikul kui inimesed asusid tööle, ei olnud veel midagi suuremat märgata. Ilm oli nagu natukene undsene, päike küll paistis, kuid varju ei heitnud. Aga siis keskpäeval niipalju kui kuskil inimesi juhtus olema väljas, kõik panid tähele, et taevast on midagi imelikku. Aegamööda taevast muutus roosakaks ja näis, et kordkorralt muutus veel punasemaks ja õhtu poolikul oli taevast juba ümberringi veripunane ja ei ühelgi inimesel ei läinud siis korda ei töötegemine, ei söömine ega joomine. Üle taeva oli nagu laotatud veripunane tekk ja kui silmitsesid õige hoolega taevaalust, siis ühtegi pilverüngast ei märganud kuskil. Nii nagu sügisene taevast öösel on must ja pime, nii tookordne taevast oli punane.

Noored inimesed, halbid ja ulakad nagu nad on, heitsid nalja, et taevast olevat lihavõtte pühad ja see suur muna olevat juba värvitud punaseks. Aga vanemad inimesed nagu kuulsid neid jutte, siis otsekohe kargasid noortele harja, et kuidas võivad ajada niisugust patust juttu, kui ometi selge silmaga on näha, et viimne päev on käes.

Niikaua kestis see punetus taevast, kuni öö tegi oma pimedusega sellele lõpu, kuid see öö ei toonud rahu inimestele, kes selles punases ennustuses uskusid nägevat maailma lõpu lähenemise märki. Igas talus kolksusid tihti ukсед, vaadati välja, kas maailma lõpp ei ole otsaga jõudnud juba meie küla piiridesse. Hommikul kui agu tõusis taevast, nähti ometi, et eilne punetus oli kadunud ja uus päev töötas saada sama sugune, nagu kõik muudki päevad.

Järgmisel päeval saime meie juba teada, mis see asi pidi tähendama. Üks mees teadis rääkida, mida ta juba ammu kuulnud

kellegi käest Võru laadal. See mees, kellelt ta seda kuulnud, rääkinud, et korra kui see mees sõitnud läbi metsa, tulnud talle vastu hall ühe silmaga vanamees, käskinud hobuse kinni pidada ja palunud tema käest tüki leiba, et siis selle eest ta ütleb, midagi väga tähtsat. Mees annud sellele ühe silmaga vanamehele tüki leiba, vanamees pistnud leiva kotti ilma puremata ja ütelnud:

„Mine nüüd koju ja ütle kõigile, et seitsme aasta pärast katab veri Eestimaad.“

Seda lugu olime varem ka kuulnud ja kuna maailma lõppu ei tulnud, siis oli kõigil teada, et on tulemas suur sõda. Meie uskusime seda kõik nii kui nii, aga selle suure taevapuretuse tõttu jutud käisid suust suhu väga ruttu ja nii saime meie õige varsti teada, et teises vallas olevat selle taeva puretuse ajal nähtud punase vere sees taeval suurt vene kahe peaga kulli ja selle vastas istunud mees tagujalgadel maas ja sellel mehel polnud sugugi ristiinimese nägu.

Nüüd oli juba kindlasti teada, et kuningad hakkavad pusklema. Seda aga ei teadnud veel keegi, kellega see Vene keiser sarved kokku ajab. Taevas nähtud mehe nägu olnud seesugune, et keegi ei teadnud seda arvata kellekski. Targemad mehed arvasid, et külla'p sõda tuleb Rootsiaga, sest meie maa on vana Rootsi maa ja ega rootslane seda maad ometigi venelasele ei kingi. Küll tuleb aeg, et Rootsi kuningas tuleb ja ütleb:

„Eesti mehed, ma olen jälle siin, aidake nüüd teie kah teha venelasele tuupi.“

Mõned arvasid ka, et mine tea, kas see on Rootsi kuningas, kes hakkab võitlema venelastega. Võib-olla, see on Poola, sest Poola kuningas oli ka kord meie maal suur asjamees. Niisuguste juttude peale targemad mehed naersid, et kust sa niisugune rumal oled välja tulnud, et ei tea sedagi, et Poolamaa on juba ammu venelaste käes. Ja poolakatest pole muud asja midagi, kui ainult vahel oma kodus teevad väikest mässu.

Viimaks aga tulid need kõige õigemad teated. Kirikust anti rahvale teada, et Vene keiser on kuulutanud sõja türklastele, kes Balkani maal piinavad kristlasi tuliste oradega ja vitsutavad serblastel ja bulgaarlastel elu seest välja, et nüüd muud midagi, kui Vene mehed mingu appi ja löögu türk Balkaniilt minema nagu tolmab. Nii ilusti oskas õpetaja rääkida nendest Balkani kristlastest ja sellest, mis Mohamed nendega teeb, et lust oli kuulda kui vagad ristiinimesed elavad kaugel maal ja kange viha tõusis pähe kuuldes, kuidas türk nendega teeb seitse imet. Palusime siis ka Balkanimaa kristlaste eest kõva häälega ja hoidsime türklastele tas-

kus rusilka hästi kõva ja koju tulles mõtlesime, et nüüd Vene keiser niisugustele kaabakatele näitaks, mis tähendab oma näppu panna väga kristlaste külge.

Nii meie mõtlesime ka kodus, aga mõne päeva pärast selgus, et Vene keiser ise ei mõtlegi minna peksma türki, vaid tahab saata seda tööd tegema meie mehi. Ühekorraga oli vald lärmi täis, et nüüd tuleb jälle see nekrutivõtmine.

Aga see nekrutivõtmine vanasti ei olnud sugugi nii nagu praegu. Mis nüüd? Torakad roosi rinda, teise mütsi ette ja sõidad lauluga linna, seal riputatakse veel kõiksuguseid märke igalepoole külge ja viiakse moosekantidega jaama. Aga vanasti oli kord nii, et iga vald pidi andma teatud arvu mehi, keda siis mõisahärra võis valida sellevanuste hulgast välja. Aga kes tank mees oli, see lidus metsa, oli tüki aega redus ja tuli siis välja, kui tarvilik arv mehi oli juba käes ja siis ei puutunud teda enam keegi.

Iga nekruti võtmise ajal käis siis vallas niisugune meeste jaht. Mõisahärral ja valdalaametnikel oli siis tõmbamist mööda valda. Kutsuti abiks kõik metsavahid ja külakümnikud, üldse kõik, kellel oli midagi kroonuga pistmist. Keskösel piirati talusid sisse ja tehti läbiotsimisi, ja missugune mees kätte saadi, sellel pügati pea paljaks ja saadeti minema.

Ega keegi kunagi ei tahtnud hea meelega minna, aga kes kukkus pihku, see pidi olema rahul. Aga nüüd kus sõda oli lahti ja veel niisuguste elajaloomade vastu, nagu türklased, ei tahtnud keegi minna kroonu kapsaid sööma. Kui vast natuke kohutus see, et kuude kaupa tuleb peita end metsades, külmetada ja tunda nälga, siis pruukis ainult mõelda sellele, kuidas türklased talitavad nende Balkani kristlastega. Siis oli kohe selge, et meie ristiinimesel meie metsas on siiski parem põli, kui Balkani kristlasel türk-lase tangide vahel. Ja mis häda ajab meid oma metsast türgi inimesepiinajate näo ette.

Juba varakult kadusid kõik mehed taludest metsa. Öösel ei julenud keegi magada kodus ja metsades ei julenud keegi teha üles tuld. Igal mehel oli oma talurahvaga räägitud kokku koht, kuhu kodust toodi süüa ja sinna kohta käidi siis salaja toitu võtma.

Mina olin ka sellises vanuses, et mindki võis kroonu käsu põhjal võtta kinni ja saata türklasele kaela peale. Mina tol ajal olin noor mees ja mõtlesin parajasti naisevõtmisele. Arvasin, et naisevõtmine siiski on rohkem mööda konti kui ajada türk-lasele päkad silma mõne kristlase naha pärast.

Just niisugusel arvamisel olid ka mu kaks sõpra — Puujala Petra ja Priidu Aadu ning meie kolmekesi otsustasime meie määratud türklased nuhtlemata jätta. Meist kolmest Priidu Aadu, ta vaeneke on juba ammu surinud, oli õige teenike sell. Ta oli enne mõisas toapoisiks aga tema neid saksu ei sallinud ja mängis nendele vingerpüsse. Hulk niisuguseid kavalaid tempe õnnestus tal hästi, aga ükskord, kui parunil oli palju külalisi ja tema oli nendega metsas väljasõidul olles igasse tõlda toimetanud mõned peotäied hästi valusasti hammustavaid sipelgaid, mis pärast ronisid sakstele mööda sääri üles, kogu tee hammustades, siis oli keegi seda näinud ja Priidu Aadu kihutati mõisast minema. Aga oma ametis oleku ajal, ta oli õppinud ära saksa keele ja veel mõne muu asja, mis meil pärast Türgimaal oli suureks kasuks.

Meie kolmekesi asutasime siis omale seltsi ja elasime metsas. Alguses oli ju väga hea. Esimese päeva magasime tihedas kuusikus nagu parunid, sest kõigil oli veel väsimus tööpäevadest. Hiljem meil enam und ei olnud ja siis korjasime metsas marju ja seeni, mida toidu järeletoojad viisid koju. Vahel ajasime taga oravaid ja pildusime vareseid puu otsas. Need ametid aga läksid pikapeale igavaks. Siis lasime külalt tuua järele mängukaardid ja siis algas mängimine. Seal ma selle ameti nii hästi ära õppisingi, et praegu isegi kavalad linnamehed ei saa minu vastu.

Aga hirmu oli ka omajagu. Ega ei võinud end üldse kellegi silmi näidata, sest kui läheb jutt lahti, et sind on nähtud siin või seal kandis, siis tead kohe, et otsijad on varsti kannul. Saime kuulda, et kodus on mitu ööd käidud puistamas. Isegi seda kuulsime toidutoojatelt, et teistega parun veel võiks leppida, aga see Priidu Aadu, see hukkaläinud mõisa toapoiss, seda parun tahtis niimelt saata türklase orgi otsa. Ja enne parun ei olevat lubanud jääda rahule, kui see Aadu poiss ei ole laulatatud kroonu püssiga ühte. Seda olevat niisugusele kelmile hädasti vaja.

„Sõidku parun sea seljas seenele,“ ütles nende juttude peale Aadu. Ja kui tema ei kartnud, siis ei kartnud meie ka.

Ükskord oleksimegi langenud lõksu, kuid imelik juhus päästis meid. Otsijad olid juba üsna lähedal, parun muidugi ka nende hulgas. Meie ei teadnud sellest midagi, kuid siis juhtunud nii, et parun ühel raba kaelal vajunud poole kehani porri ja hüüdis appi oma mehi. Küllap Priidu Aadu tundis juba kaugelgi ja siis olime varsti sealt kohalt kadunud, nagu tina tuhka.

Veel teinegi kord oleksime kukkunud otsijate näppu. See oli juba oktoobrikuus, kui väljas magada oli külm, pealegi sadas ööpäev läbi vihma. Öhtu eel vihm muutus suureks valanguks ja siis arvasime, et säärasel ööl õige peremees ei aja koeragi välja ja vahest jätab keiser säärasel ööl ka paruni koju magama. Võtsime julguse kätte ja kõik kolm läksime magama heinaküüni. Nii kavalad olime siiski, et tegime omale asemel just ukse kõrvale nurka, et hädakorral oleks kergem parajat silmapilkku kasutades lipsata välja.

Oma läbiligunenud kuued viskasime siiski seljast ära ja ka vettinud saapad tõmbasime jalast maha. Kuue katsime enda peale, saapad aga asetaskime kummuli kuivama. Keskööal aga ärkasime kõik korraga kui kuulsime küüni ukse ees hääli. Ukse ees seisis trobikond mehi laterna tulega ja püsisid olid kõigil seljas. Priidu Aadu, kõige kavalam mees, hüppas välja kõige enne ja just laterna pihta, nii et oli üks klaasi klirin taga ja tuld ega valgust polnud enam. Meie hüppasime juba välja pimedas ja mõne silmapilguga olime kadunud otsijate silmist. Igaks juhuks oli meil juba päeval kokku räägitud, kus kohal meie kohtame juhul, kui mingi hädaoht ajab meie salga laiali. Ei läinudki pikka aega, kui olime kõik kolm jälle koos ja väljaspool hädaohtu.

Kinnivõtmise hirm oli sedakord küll möödas, kuid teine häda oli siiski. Kõik meie kuued ja saapad olid jäänud küüni. Vihma aga valas maha pööraselt. Hoidasime siis kolm põõsa alla ühte hunnikusse, et vastastikku teine teist soojendada. Niimoodi pidasime küll hommikuni vastu, kuid hommikuks siiski kõikide ninad olid vesised nohust. Mõistagi ei julenud meie enam minna küüni kuubede järele, sest kindlasti ootavad meid seal vahimehed. Hüüdisime hästi ettevaatlikult kojupoole, kuid sinnagi meie ei saanud päralt, sest mets oli täis luurajaid. Nägime mitut neist, kuigi ise jäime nägematuks.

Paar päeva viiresime nii metsas kuni juhtumisi ühelt karjapoisilt kuulsime, et parun meie kuued ja saapad viinud küünist mõisa. Meie kodudesse olevat pandud vahid ja söögitoomine meile olevat võimatu. Pealegi ei teadnud kodused, kus pool praegu viibime. Teistesse taludesse minna polnud ka kuigi julge, sest igas talus peaaegu oli ärakaranud mehi ja igas talus sooviti, et otsijate kätte kukuksid rutemini mehed teistest taludest, et võetavate meeste arv saaks täis ja ülejäänud võiksid jääda oma kodudesse.

Asjad oleksid läinud juba siis varsti hoopis halvasti, kuid enne ilmad veel paranesid natuke. Oma pükstest meisterdasime enesetele selga midagi kuuetaolist, sest väga hästi võis käia metsas ringi ka takuste aluspükste väel. Selg aga kardab inimesel rohkem külma, kui jalad.

Kõik katsed saada riideid ja jalanõusid äpardusid. Viimaks tulime arvamisele, et kui neil Balkanimaa kristlastel tõesti on nii halvad päevad kui meil, siis peaksime ikka minema türklast rookima küll. Aga jonnimeie ei tahtnud jätta ja lasta end saata parunil. Parun las' maksab trahvi iga puudu jääva mehe pealt, aga meie läheme parem ise, ja meie ei lähe ka siin kroonu kätte, kus panakse reas marssima, vaid mis meil viga minna kolmekesi jalgsi Türgimaale ja alles seal, kus paugutamine juba lahti, ütelda, et andke nüüd meile ka püssid kätte.

Sellele arvamisele meelitas meid ka veel see, et Priidu Aadu teadis rääkida, et mida rohkem lõuna poole lähed, seda soojemaks ilm muutub, ja Türgimaal olevat juba päris palav, nii et leivapätsid küpsevad katusel. Sellel mõteldes, kuidas leivapäts küpseb katusel kaugel Türgimaal, meie aga lõdiseme päevast päeva ja toidame ennast mätastelt korjatavate marjadega, see tekitas meis päris tugeva unistuse Türgimaa järele. Otsukohe algasime oma teekonda läbi metsade Türgimaale.

Esimene päev Türgimaa reisist tõi meile kohe õnne. Leidsime vana tuleaseme, kust kandsime tuleseemne sügavasse metsa, tegime lõkke ja soojendasime end korralikult. Edasiminekul oli tuju juba kaunis hea. Aga veel suurem õnn ootas meid ees. Ühel lagedal sool silmasime jäneest, kes oli parajasti valgeks minemas. Puujala Petra ütles, et kui nüüd liha ei saa, siis pole õigust ja nagu ta ütles, nii pistis jäneest taga ajama, ja ega teie ei usu küll, aga niisugune oli asi siiski, et Petra jooksis jänesele järele. Teie arvate, et inimene ei jõua jooksta jänesele järele. Mina aga ütlen, et jõuab küll, aga ainult siis, kui inimese kõht on kerge, see tähendab hästi tühi. Raske kõhuga inimene jooksta ei jõua. Seepärast jahikoerigi enne jahile minekut naljutatakse paar päeva.

Jänes käes tuli Petra rõõmsa näoga meie juurde tagasi. Silitasime siis kõik seda lihaloomakest ja vesi jooksis meie suust. Petra oli jänese lõonud hoolega surnuks, kuid meie ei usaldanud jäneest veelgi ja hoidsime talt kinni kolme mehega, sest mis oleksime öelnud, kui jälki jänes oleks tõusnud ellu, rabelenud enese lahti ja jooksnud uuesti metsa. Keerasime kannu pealt ringi ja läksime

oma vana tuleaseme juurde tagasi, kus algas jänese praadimine, ja ei ole ükski maailma seasink ega jõuluvorst maitsetud kunagi meile nii hästi, nagu selle haavanärija liha seal metsas pooltel teel Türgimaa poole.

Kuus päeva kõmpsisime siis, jänes kõhus, Türgimaa poole. Aga oli seal metsi suuri ja väikesi. Mõnikord kui läksime edasi, siis oli niisugune ilus palu, paras männimets, allsile ja pehme sammal just nagu loodud ja lakäimiseks. Sealsamas aga soo sammaldanud ja vett täis, et kuidagi ei taha jalga pista sisse. Mis siis muud, kui hõõrume mööda soo äärt edasi kuni viimaks märkame, et juba päike paistab seljatagant ja oleme tulemas kodupoole tagasi. Siis peame jälle aru, et muidu Türgimaale ei saa, kui peame minema soost läbi. Võtsime siis enese julgust täis, et olime juba sõjamehed ja sõtta minejad ja astusime sohhu. Vaat' kus seal alles tuli asju, mida igauks teab, kes on näinud sood seestpoolt. Tuli nii pakse pilliroo padrikuid, et kahe käega murra endale teed läbi. Sealsamas aga kõrged kännud ja mätad peidetud sügavasse rohtu, et nagu sammu paned, nii komistad. Pilliroog ja soopõõsad kiskusid säared veriseks aga meie sellest ei hoolinud, vaid ruttasime kõigest jõust Balkanimaa kristlastele appi. Kaks päeva olime käinud, ilma et meile oleks satunud vastu ükski põld või heinamaa, taludest rääkimata. Kolmandal päeval arvasime enese olevat juba teises kubermangus ja ootasime kas teel ei tule vastu mõnda suuremat linna, aga ei tulnud alevikkugi. Nägime jällegi üht jäneest, Puujala Petra jooksis jälle teda kinni võtma, aga ei saanud. Sellest järeldasime, et meie kõht pole veel küllalt kerge ja vana jäneseliha peaks seal olema mõni tükk alles. Sellest teadsime, et meil veel nalga ei ole, kuigi kõht näpistas hirmsasti.

Ikka oli ees metsi ja soid. Oli lehtpuid ja okaspuid, oli ka rabasid ja liivikuid, aga mitte üht linna ei juhtunud teele ette. Kuuenda päeva õhtuks oli kõht kindlasti küllalt kerge, et oleks võinud jänese kinni võtta, aga ühtki pikakõrvalist ei juhtunud ette meie teele. Jalad hakkasid juba all nõrkema ja otsustasime, et enne kui Türgi piiril küsime püssi, küsime süüa, sest oleks lausa patt ajada ristiinimest nälgimult Balkanimail enese rasvasöönud türklase vastu.

Õhtu tuli juba kätte, kuid veel ei paistnud Türgimaa piir. Ikka oli veel mets. Puhkasime natuke ja mõtlesime, et kui Türgimaa on nii kaugel ja meie sinna päralt ei jõuagi, siis pole meie süü, kui paganad jäävad karistusest ilma. Otsustasime aga siiski

võtta kokku viimase jõu ja enne mitte pu-
hata, kuni oleme Vene keisri vägede juures
väljas.

Tõusime siis kolmekesi mättalt püsti na-
gu üks mees ja tormasime edasi ja enn' näe
imet, soopedajate latvade vahelt hakkas
paistma silma lagedat maad. Jõudsimegi
välja põllule ja üle põllu oli selgesti näha
tule kuma. Ei võtnud kuigi kaua aega, kui
jõudsimegi läbi pimeduse selle valguse juur-
de välja.

Kuigi meist keegi polnud saanud kroonu
utsinat, siiski niipalju tarkust oli meil, et
kohe ei tormanud otsekohe lagedale. Jäime
paraja maa peal peatuma ja vaatama, mis
asja selle suure tule valgusel tehakse. Ja
siis ühe korraga oli meil kõik asi selge. Meie
ees oli suur loss suurte puisteedega, lossi
ees oli suur plats, mis kõik oli kirevaid tu-
lesid täis. Oli seal punaseid laternaid ja ro-
helisi laternaid ja lossi otsas säras suur
tuline poolkuu.

(Järgneb.)

Kodanik Richard Johanna poeg Nospel astub kaitseväe teenistusse.

Ilus talihommik. Tõusva päikse punakad
kiired panevad hehkima külmast karge lumepinna,
ning teel, reejalaste jälgedes mänglevad sinakad
varjud. Teeäärne sügav-must kuusemets on kaetud
pehme lumega, kust aegajalt langevad alla
üksikud helbed. Ühesõnaga: idülliline eesti talv,
ehk veel parem, nagu ütleb laulik — „lumi nagu
valge samet, katab õrnalt Eestimaad“.

Piki teed, mis viib N. linna, sammub üksik
noormees. Ta on läkiläki üle kõrvade tõmma-
nud ja kuuekrae üles keeranud, sest palitut tal
pole. Ta heastidamlisel, laial näol püsib alaline
naeratusvine, milles väljendub kogu ta muretu
meeleolu. Vasakus — õigem küll kodaniku kee-
les — pahemas käes kannab ta punaseks võõbatud
puust kasti, mille ühte külge ehib kriidiga
kirjutatud suur pealkiri „Nospel“.

Eemalt ju paistab linna sikk-sakiline siluett,
kus päiksekiired mängivad kirikute ristidel. Seda
nähes kodanik Nospel jääb peatama ja ütleb:

„To-to-tore. Si-siin te-teeme pi-pi-pisukese
pia-tu-tu-tuse ja võtame süsi pi-pi-piale.“

Nagu me siit näeme, on kodanik Nospel ko-
geleja, kuid see ei muuda olukorda, sest meile
on tähtis mees ise.

Peale seda elpalvet kodanik Nospel paneb
kasti kesk teed, avab kaane ning tuhnib hulk aeg-
selle sisemuses. Siis ilmub räävavalgele tükk
leiba ja kantsakas rasvast sealih. Nospel istub
kastile ja leib ühes. Liha teises käes, hakkab „süsi
piale võtma“. Selle kestel ta uurib hoollega sel-
gemaks muutuvaid linna piirjooni ja mõtleb kus
see kasarm küll peaks olema. Sellele küsimusele
aga muidugi ei vasta keegi ja „sütevõtmise“ lõpe-
tanud, ta asub jällegi teele. Ja nagu vabadusse
pääsenud linnult kõlab ta tasane laul: „Iilus ool-
led iisa-sa-maaa“.

Kuni Nospel linna poole sammub, vaatame,
mis on selle „rännaku“ põhjuseks. Põhjus ene-
stest on lihtne — nimelt: kodanik Nospel läheb
isamaa kutsel sundaega teenima. Ei aita seegi,
et ta on oma ema „ainus tugi“. Kõiksugused ko-
missjonid on ta tunnistanud „kõlbulikuks“ ja sel-
lepärast ongi tal jalge all „paar sammukest rän-
damise teed“. Nagu ta ise, nii on ta elulugugi
lihtne; selles on vaid kaks musta täppi: 1) igalpool,
ametkirjades tarvitatakse tema kohta „Johanna
poeg“ ja 2) pole ta „vaimliselt küllalt arenenud“,
ehk „va vemmal“, nagu armastatakse öelda.

Aga vanasõna ütleb, et riie ja nimi ei riku meest,
nii ka need asjaolud ei muuda tema elukäigu
suunda.

Vahepeal on kodanik Nospel juba linna jõud-
nud ja me näeme teda turul kordnikuga tõsist
juttu ajavat. Lõpuks selgub talle, kuhu ta peab
minema, ning sammub siis julgelt edasi. Astub
sisse suurest kindluse väravast ja jääb uudis-
himulikult seisma. Ou on täis sõdureid. Ühed
marsivad, teised jooksevad ja kolmandad istu-
vad ratastele aetud toru taga ning vahivad —
kaelad õieli — teadmatusse. Esialgu see sagi-
mine ajab tal silmad kirjuks, kuid aegapidi hak-
kab kriis lahenema ja ta võtab nähtu arvustuse
alla. Ta jälgib gruppi, kus üks ülemus annab
järjest komandosid „püsti, pikali“, ning näo muu-
tudes tõsiseks, ta arvab: „Kiram, nende nahas
ma küll ei tahaks olla, aga seal toru taga istuks
kas või päev otsa ja vahiks kui teised jooksevad.“

Väravast ilmub ka teisi „jaane“, ning koda-
nik Nospel seab nende järele sammud kogumis-
punkti poole, heites üle õla veel kaastundliku pil-
gu nende poole, kes teevad „püsti“ ja „pikali“.

Üksustesse jaotamine läheb ruttu. Kui Nosp-
li nimi välja hüütakse, sasib keegi kuldõlakutega
mees tal kraest kinni ja paigutab ta teiste hulka,
kes seisavad nurgas. Siis samane kuldõlakutega
mees asub kolonni ette, teine tema sarnane taha
ja reis läheb lahti. Igal „jaanil“ oma pamp käe-
otsas, nii jõutakse kompanisse. Siin on kõik
„vanad“ kogumend korrapidaja laua juure kam-
pa, et vaadata, missuguseid noori toob käesolev
kutse.

Kui noored rühmadesse ja jagudesse määra-
tud, hakkavad jaotlemad oma meeste registreeri-
mist, et mõni vahelt ära ei kaoks. Kõik läheb
libedasti ja Nospel kuulab, kuidas jaotlem igä-
ühelt küsib mis ees- ja perekonna nimi, isa, ema
nimed jne. Asi ei lähe aga sugugi enam libedasti
kui järg jõuab Nospeli kätte. Siin tuleb tema
esimene seiklus seikluste reast, mida nimetatakse
eluks.

Jaotlem asub Nospli ette ja küsib:

„Teie nimi?“

„Kodanik No-no-nospel.“

Jaotlem vaatab talle tükk aega otsa ja kära-
tab:

„Ma näen küll, et te nospel olete, aga ütlege
oma nimed, mis teil onemas. Pidage meeles, et

te pole tulnud siia nalja tegema, vaid isamaad teenima. See on suur ja püha ülesanne ja kui..."

"Ää plä-plära," vastab Nospel üpris rahulikult ja vahib jaoülemale altkulmu otsa. See kohkub ja muutub näost valgeks, siis punaseks. Valitseb ähvardav vaikus. Siis, saades parajad "tuurid" peale, ning lüües käed puusa, algab ta epistlit:

"Teie... teie... kes te olete niisugune. Oot' ma teid veel õpetan. Pidage meeles, et see on alles esimene päev teie teenistuses. Teenistus on küllalt pikk ja ma tahan ta teil veel pikemaks teha. Teie ei tunne veel rividistsipliini aga teie ei tunne ka mind. Ma ütlen teile, kui te mind tundma saate, siis on see juba hilja. Mina oskan küllalt hästi "jaanidega" ümber käia. Ja nüüd pange tähele. Mina olen selle jao ülem ja minu nimi on kapral..."

Ma arvan, too kapral Vägev oleks veel palju rääkinud, sest on ta ju kompanis tuntud kui "kultuur-selgitustöö" tegija, milliseid "persoone" harva leidub õppekompani lõpetanute seas, kuid siin katkestas tema jutuvoolu kodanik Nospeli äkiline rõõmuhõisk:

"Oi. Te-tere a-a-ametivend. Mi-mitu si-siga sul on?"

"Mi-mis?... " Rohkem ei saa kapral Vägev suust välja, niivõrt kohkunud on ta.

"Mu-mul on se-se-seitse si-siga ja mi-mind kuk-kuk-ku-kut-suti ko-kodu sõ-sõrajala ka-ka-kap-kapralist," jätkab Nospel rõõmsalt.

Lõpuks jaoülem suudab end koguda ja arvates, et targem annab järele, ütleb rahulikult:

"Ah, mis ma teiega jaman. Õelge oma nimi, isa ja perekonna nimi."

"Mu mi-nimi on Ri-riard Juan-nan-na po-poeg No-non-nospel." Pagana häda on Nospelil rääkimisega. Küll käänad suud ja pilutad silmi, kuid sõnad, tee mis tahad, ei taha voolata.

"Kas isa ei olegi?"

"Põ-põ-põle."

"Ahaa," ütleb jaoülem ja arusaamise naeratus helgib ta näol.

"Kui vana?"

"Ot-ot-ot...sko."

"Mis otsko. Mis see siis tähendab?"

"Noh, kat-kat-kaitskü-kü-kümen-üits."

Jällegi naeratab jaoülem ja märgib oma paberile, just Nospeli nime taha "lollakas". Selle peale hakkab ta tegema oma korraldusi. Näitab kätte voodid, kuhu panna "isiklikud kastid" jne.

Kasti nimetust kuuldes meelestub Nospelile, et ka temal sarnane "attribuut" olemas, kuid paistab, nagu oleks see suure trügmise ajal kaduma läinud. Oi sa heldeke, kus liha ja leib; ning suures hingedastuses hüüab ta:

"Po-po-poisid, kuk-ku-kus mu i-i-isiklik ka-ka-kast on?" Aga juba ta ongi märganud ühes nurgas oma kasti, mille ühte külge ilustab suur "Nospel". Rõõmuga toimetab ta eseme kohale.

Korraga väljub uksest, millele kirjutatud "kantselei" suur trobikond mehi, kõige ees mürrakas mees, kelle õlakud on alt kuni üles täis kuldseid paelu. Selle järele tulevad mehed, kelle õlakuid ehivad kolm ja kaks täрни. Kõige lõpus sammub ühetärniline. Eelkäija annab mingisuguseid seletusi, mille peale kolmetärniline aegajalt noogutab pead ja ümiseb: mh-mh.

Nospel laseb trobikonna vaikides mööda minna ja veel kord silmitsedes eelsammuja õlakuid, arvab: need kolm viimast on vist kõige "odavamad".

Kaua ei saa ta filosoferida, sest juba käsutab kapral Vägev mehed paigale ja ütleb:

"Nüüd mu härrad lähme desarmeerimisele." Selle peale viib ta mehed varaaita, kus algab varustamine.

Nospel, oma kandami kätte saanud, ruttab kasarmusse, laotab asjad voodile laiali ja hakkab neid üksikasjaliselt revideerima. Ei siingi anta rahu, sest juba jällegi kõlab jaoülemal hää:

"Mu härrad, ärge komplekteerige neid artikleid nii kaua. Ürbid maha ja munder selga. Pärast seda isiklikud loburid kokku ja varaaita viia."

Hakkavad siis kõik need härrad "ürpe" vahetama. Nospel, rihma vööle pannes, kardab oma "figuuri" rikkuda ja jätab selle nii lõdvalt, et vaevalt ülal seisab. Siis korjab ta omad "tsiviilid" kokku ja viib nad varaaita.

"Tõ-tõim oma isik-li-likud lo-loloburid ära."

...Niimoodi oma elamist ja olemist korraldades ei panda tähelegi, kuidas aeg õhtule veeb ja loendi aeg kätte jõuab. Loendil hakkab veltveebel — Nospeli arvates "kõige kallim" — oma korraldusi tegema, nii et Nospelile sealt muud meele ei jää, kui iseäralise kõlaga lause "Nospel, teie sarvenumber on 21".

Ja nüüd jääb ta mõtiskelema, et kas talle tõesti kuskile pehmesse kohta põletatakse tulise rauaga number sisse. Et asja kohta selgusele jõuda, küsib ta oma naabril, vanalt sõdurilt:

"Mi-mi-mis see sa-sarve nu-nu-number on?"

"See on isiklik number," seletab "vana" asjalikult. "Kaitseväes on iga sõdur nummerdatud, et neid kergemini leida, sest vaata, kui sinusuguseid on mitu meest, siis on teid raske eraldada, aga kui oled numbril all, siis ei pääse kuskile."

"Küll on imelik," mõtleb Nospel, "kõik on siin isiklikud. Isiklik kast, isiklikud loburid ja isiklik number."

Ta ärkab mõtiskelust, kui kõik korraga täiest kõrist laulma pistavad. Nospel tahaks ka kaasa "tõmmata", sest viis on enam-vähem selge, kuid paha on, et ei oska sõnu ja kui oskakski, siis ei tule nad nii ruttu suust välja kui meel mõtleb.

Peale loendit "tõmbab" jaoülem oma noored eraldi nurka ja pannes käed seljale, algab suure paatosega:

"So, ja nüüd tahan ma teile anda üks kultiveerimise tund. Te teate, misjaoks te siia kokku olete tulnud. Mitte desarmeerimiseks ja logeemiseks, vaid selleks, et õppida kunsti, kuidas kaitsta seda, mille teie isad ja vennad kätte võitsid suure vaevaga. Eeskätt peate õppima hästi laskma, sest muidu te siit seinte vahelt üldse välja ei saa. Sellest momendist peale, mil tõmbasite selga vormikuue, pole te enam härrad, vaid noored — ma rõhutan — noored ja teil ei tohi olla ühtegi nõopi krae peal. Te peate unustama, et "jah" sõna olemas on — siin välditakse see ja öeldakse "just nii". Meie kompani kõige suurem ülemus on mees, kes kannab õlakuil kolme täрни, tema järgmised on kahe- ja ühetärnilised. Minust alates igale ülemusele peate ütlemata härra..."

Ja nii räägib kapral Vägev vahetpidamata ja annab igasuguseid juhtnõure edaspidiseks eluks. Ta armastab tarvitada võõrkeelseid sõnu, millised ta, jumal teab, kust õppinud. Loeng lõpeb viis minutiti enne kella kümnet ja siis käratab ta kõik "ahvi kiirusega" voodi.

Ruumis kustuvad tuled ja kõik vajub vaikusse. Kostab vaid korrapidaja sammude kolksu-

mine, kes kontrollib, kuidas „jaanid“ oma riided asetanud.

Kinnipigistatud laugude alt „noolib“ Nospel, kuidas korravalvur tema voodi alt väljapaistvat punast kasti uurib, siis ohkab ta korraks „oi kiram“ ja vajubki unne.

Porta Pila.

Sõjakirjandust.

PRANTSUSMAA.

REVUE MILITAIRE FRANCAISE.

Nr. 146. 1. augustil 1933.

Uurimus teadete kogumisest sõjas. (Colonel Bernis.) Peatudes teadete kogumise teise meetodi juures, mida autor nimetab hüpoteeside meetodiks, autor läheb välja arutlusest, et juht, kaaludes üht või teist manöövri ideed ja samal ajal arvesse võttes kõiki vastase poolt võimalikke vastutegevusi, on sunnitud neid paratamatult grupeerima. Grupeerimise tulemusena selgub, missugused vastaspoole vastutegevused on rohkem ja missugused vähem tõenäolised, s. o. otsust võtvale juhile avaneb võimalus vastaspoole tegevuse kohta üles seada teatud hüpoteesid. Üldiselt leiab autor, et seda meetodit olevat kergem seletada kui kasutada. Toob näite, kuidas hindas Napoleon olukorda:

„Oletatakse,“ kirjutab ta 18. aug. 1813. a. sõjaminister Clarke'ile, „et 60.000 mehe suurune vene ja preisi sõjavägi on sisse tunginud Böömimaale ja et imperaator Aleksander jõudis 15-dal Prahasse.“

„Kui see on nii.“

Esimene hüpotees, „siis, kas vastased asuvad pealetungile Zittau kaudu, ainus olemasolev suund paremal kaldal, kus neid aga peatatakse Zittau laagri ja kindral Vandame'i korpuseit või Goerlitz'i varult, mida võin kohale toimetada 1,5 päevaga,“

„või“

teine hüpotees, „vastane manööverdab Elba jõe vasakul kaldal, tungides peale Toeplitz'i ja Petervalde kaudu — Dresdeni suunas, siis marsal Saint-Cyr võib kahe päeva jooksul koguda 60.000 meest ja nelja päeva jooksul võiksin olla seal 150.000 mehega,“

„või lõpuks“

kolmas hüpotees, „vaenlane võtab ette operatsioone väljaspool arvestust ja tungib Saksa-maale kas Müncheneri või Nürnbergi suunas, siis on mulle pealetungiks vaba terve Böömimaa.“

„Kui aga vastupidiselt — teade vene sõjaväe sissetungist Böömimaale oli vale, või sissetung sündis vaid vähemate jõududega, siis võin kahe päeva jooksul koguda 200.000 meest vaenlase vastu Sileesias.“

Edasi toob autor veel rea näiteid Maailmasõjast, püüdes näidata, et see meetod ka moodsatel sõjapidamise tingimustes on osutunud suuremaid tulemusi andvaks. (Artiklil on järg.)

Pealetung Colmari suunas 1914. a. (Major Gras.) Huvitav ajalooline materjal piirikatelahingute uurimiseks.

Hoche'i sõjakäik Voges'e mäges-tikus 1793. a. (Colonel P.) Asjalik uurimus

prantsuse revolutsioonigaegse sõjaväe tegevusest sakslaste ja austerlaste vastu. Autor püüab väita, et kuigi kindral Hoche revolutsiooni algul oli vaid allohvitser, suutis ta, vaatamata oma noorusele (25-aastane), luua n. n. Moselle'i armees korda ja tõsta sõdurite meeleolu. Väga huvitavad on stiililt ja sisult temalt antud direktiivid ja korraldused, milleles peegeldub revolutsiooni keerises armeede etteotsa sattunud juhtide omapärased võtted juhtimisel. Tundub, et olukordis, millistes tuli teotseda kindral Hoche'i armeel, tema enda juhtimise tagajärjel väljapääsu võimaldas vaid pime õnn ja vastaspoole veidi loid tegevus. (Artiklil on järg.)

Galiitsia lahing 1916. a. (Kindral Golovin.) Kokkuvõtlik kirjutis kindral Brussilovilt juhitud operatsiooni läbiviimisest 1916. a. Huvipakkuv osa kirjutisest on autorilt tehtud arvustus operatsiooni läbiviimise kava kohta.

Ohvitseride kasiinod. (Major Delbe.) Autor peab keskkoogu kasiino asutamise juures Pariisis, puudutades lühidalt ka asumaa-des asuvaid kasiinosid.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

Bibliograafia.

R. Tck.

BELGIA.

BULLETIN BELGE DES SCIENCES

MILITAIRES.

September 1933. a.

1. Kol.-ltm. Lievin. Lehekülgi Belgia sõjaväe ajaloost 1914.—1918. a. sõjas. 1. ja 2. j. jäägrirügem. pealetungi kirjeldus 30. sept., 1. ja 2. okt. 1928. a. Roulers'ist lääne poole. — 2. Lend.-kol. R. Desmet. Lennuväe taktika. Rünna-k madalalt lennuga. Käsitlenud niisuguse lennu häid ja halbu külgi autor leiab, et tema tagajärjeka läbiviimise peatingimuseks on ootamatuse saavutamine lennu sooritamisel. Lennu kõrgus sealjuures peab olema võimalikult väike. Nagu näitavad Maailmasõja ja Jaapani-Hiina 1932. a. sõja kogemused, lendamine 100—700 m vahel on siiski hädaohtlik lennukile automaatrelvade tule pärast. Näiteks jaapanlased, kes enamasti hoidusid 200—500 m kõrgusel, kaotasid hiinlastest mahalastuna keskmiselt igast 3 lennukist ühe. Rünna-lennuvägi (aviation d'assaut) oma niitva lennuga on kõigepealt kiire teotsemise relv; saavutades tihti paremaid materjalseid tagajärgi kui kõrgelt lendavad pommitajad lennukid, nad avaldavad sealjuures veel tõsisem moraalsel mõju nii võitlejatele kui ka tsiviilelanikkonnale. Üks kolmest lennukist koosnev rühm rünnates vastast niitvate lendudega, võib 50 km diam. maa-alal külvata suurt segadust tema tagalas. Kasutades lennukite liikumiskiirust, on võimalik üksikute rünnakrühmadega teotseda simultaanselt mitmesugustes suundades, killustades vastase tähelepanu ning vastutegevust ja atakeerides niitva lennuga tema maapealseid õhukaitse organeid. Niitva lennuga seotud hädaohtude ning riskusi on võimalik tunduvalt vähendada vastava lennukitüübi ja lendava personali ettevalmistamisega. Niisugusel juhul on võimalik vastase tähtsamaid elu- ja tööstuskeskusi atakeerida heade tagajärgedega, ilma, et see sünnitaks ründajail suuremaid kaotusi. Üks niitval lennul teotsev lennuk võib siin rohkem korda saata, kui terve

eskadril, mis on sunnitud lendama kõrgelt. „Meie ei ole rikkad,“ ütleb autor, „ning omame ainult nõrgajõulise pommitamislennuväe. Nii-sugustes tingimustes püüame saavutada temalt maksimaalseid tulemusi, valmistades ette eliit personali, milline oleks täiesti võimeline lendama ning teotsema ülaltoodud (niitva lennu) meetodide järgi ja varustades oma eskadrille lennukitega, mil on suur liikumise kiirus, on vastavalt hästi relvastatud, omavad laia vaatlusvälja ja on hõlpsasti käsitletavad.“ — 3. Kol.-ltn. Vermaelen. Teoreetilised frontaalsed julgeoleku ribad suurtükiväe tulistamisel. Belgia suurtükiväe lahingeeskirja („Réglement sur l'Emploi tactique de l'Artillerie“) vastavate paragrahvide selgitamine. — 4. Kapt.-major E. Leveeg. Kreeka-Türgi sõda Väike-Aasias 1922. a. Afioun Kara-Hissari manööver. Kokkuvõtlik ülevaade sõjategevusest, mis kujunes kreeklastele saatuslikuks, kuna pärast lüüasaamist türklastelt nad suutsid Väike-Aasiast Kreekasse tagasi viia kõigest ühe kolmandiku oma väest, jättes türklaste kätte sõjasaagina 40.000 vangit, 284 suurtükki, 1200 kuulipildujat, 15 lennukit. Türklaste kaotused sealjuures kõigest kuni 8000 meest. „Rahukonverentsil“ — lausub selle kohta väga tabavalt Winston Churchill oma mälestustes (IV köide) — „liitlaste armeed viskasid Nõukogu lauale absoluutse võidu türklaste üle, neli aastat hiljem lobisejad muutisid selle ümber lüüasaamiseks.“ — 5. R. Hennem. Suurtükiväe tulede tõhususe probleemid. Belgia suurtükiväe laskeeeskirja vastavate paragrahvide selgitamine. — 6. A. Gennotte. Ühe ballistilise tuule määramise meetodi uurimine. Esitatud meetod — autori arvamuse järele olevat lihtis, säästvat aega, ei nõudvat spetsialiseeritud personali ega erilisi abinõusid materjalosa näol ja võimaldavat hästi määrata tuult ka öösi. Ta olevat kasutatav ka siis, kui madalad pilved takistavad toimetada vaatlusi palli järgi. — 7. Motoriseerimine sõjaväes. Autokolonnide liikumise kiirus. Alaliselt motoriseerimise komisjonilt (Commission Permanente de Motorisation) toimetatud sellekohaste katsete tulemusi. Senimaksimates eeskirjades oli autokolonnide liikumise kiirus ette nähtud 10–12 km tunnis, kusjuures üksikud autod liikusid üksteisest teatavatel kindlatel kaugustel. Viimasel ajal, kus autoasjandus on tunduvalt arenenud ja liikumiskiirused tublisti tõusnud, on kerkinud päevakorrade nende normide suurendamise küsimus. Ühes sellega on tulnud esile veel küsimus, kas ei oleks otstarbekohane edaspidi korraldada autode liikumist individuaalse rännaksüsteemi alusel, kus iga auto liiguks iseseisvalt temale omase kiirusega, niiviisi tõstes üldist liikumise kiirust. Komisjonilt toimepandud teoreetilised uurimused ja praktilised katsed näitasid, et: 1) kergetest autodest moodustatud kolonni liikumise kiirust võib tõsta 25 km-ni tunnis; 2) liikumiskiiruse seega ka aja sääst individuaalse rännaksüsteemi juures ei ole kuigi suur ja võrdub umbes 30 min. 6-tunnilise rännaku juures. Üldiselt autokolonnide liikumise kiirus päeval, korraldajatel teedel ja normaalsetes ilmastiku tingimustes võrdub poolele kõige nõrgema kolonni koosseisu kuuluva masina maksimaalsest liikumiskiirusest liikumisel individuaalselt. Autor leiab, et Belgia sõjaväes ei võiks kasutamist leida individuaalse rännaku süsteem, kuna ta

annab üsna vähe paremusi liikumise kiiruse mõttes, sellevastu aga võib kutsuda esile anarhia kogu autode liikumises. — 8. Bibliograafia.

AUSTRIA.

„MILITÄRWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN“.

Märts 1933. Lk. 175—197.

Oberstleutnant Dr. Oskar Regele. Motoriseerimine ja mehhaniseerimine (Motorisierung und Mechanisierung). Autor annab ülevaate motomehhaniseerimise tänapäeva saavutistest.

Sõjaväe mehhaniseerimise eesotsas sammub kaasajal Inglismaa, kus selle idee levitaja on ooberst J. F. Fuller kui mehhaniseerimise esivõitleja. Mehhaniseerimise aluseks Fuller seadis üles järgmised põhimõtted:

- anda võitlusjõududele suurem liikumisvõimalus ühenduses soomuskaitsega;
- sõjaväel, mis kiiremini mehhaniseeritud, on lahingus suuremad väljavaated edukaks lõpptulemuseks;
- võitlusjõudude suurem liikuvus vähendab kaotusi;
- operatsiooni eesmärk ei pea olema mitte ainult vastase võitlusjõudude, vaid vastase vägede juhtimiskeskuste ja seljataguste varustusasutuste hävitamine ja desorganiseerimine, sellepärast tuleb eelista kallaletunge vastase tiibadele ja kaugele seljatagusesse;
- mehhaniseeritud armeed olgu varustatud vastavate varustusbaasidega.

Ooberst Fulleri arvestusel peaks Inglismaa kuni 1946. a. organiseerima mehhaniseeritud armeed järgmisel kujul ja koosseisus: 2 rasket diviisi, 2 kerget diviisi, 2 jälitamisdiviisi. Kogusummas: 500 suurtükki, 6000 automaatrelva, 2000 lahinguvankrit, 4000 jõuvankrit, 60.000 sõdurit.

Raske diviisi 14.000 sõduriga koosseis: 2 rasket brigaadi, 2 srkv. brigaadi, 1 motoriseeritud ratsarügement, 2 lennueskaadrit ning pioneri- ja sideosad. Raske brigaadi koosseisus oleks: 3950 sõdurit, 160 lahinguvankrit ja 275 jõuvankrit. Kerget diviisi koosseisus: 2 kerget brigaadi, kogusummas 5600 sõdurit. Kerges brigaadis oleks 1800 sõdurit, 160 lahinguvankrit ja 127 jõuvankrit. Jälitamisdiviisi 5000 sõduriga koosseis kahest brigaadist à 264 jõuvankrit. Peale niinimetatud Fulleri armeed oleks Inglismaal organiseeritud vastavalt motoriseeritud miilitsavägi.

Jälgides Inglismaa mehhaniseerimise arengut, võime panna tähele järgmisi etappe: kuni 1927. a. eelistati puhtakujulist mehhaniseerimist, siis mindi üle sega- (motoriseeritud ja mehhaniseeritud) osade peale. 1930. a. ooberst Collins, mehhaniseeritud katseüksuse komandant, hoiatas mehhaniseerimise ülehindamise eest, tuues ette järgmised mehhaniseerimise olulisemad puudused:

- rännakud öösi on raskendatud;
- liikumise kiiruse suur langus tundmatul maastikul;
- rippuvus abivägedest (jalavägi, suurtükivägi, hobused);
- väike lasketabavus liikuvalt lahinguvankrilt;

- lahinguvankrite raskendatud enesekaitse;
- suur müra liikumisel;
- tunduvad kaotused lahinguvankrite vastu võitlevate abinõude suure arengu tõttu.

Et kõik katsed moto-mehhaniseeritud üksustega teostati õppeväljadel, tuleb võtta Inglismaal saadud õpiseid ja kogemusi ainult tingimusi. Viimasel ajal katsetatud puht motomehhaniseeritud katseüksus koosnes: staabist, 1 väikelahinguvankrite pataljonist, 1 lahinguvankrite pataljonist, 1 kuulipildujate pataljonist, 1 suurtükiväe grupist 16 toruga, 1 motoriseeritud miinipildujate patareist ja 1 motoriseeritud pioneri- ja telegraafikompanist.

1929. a. motoriseeritud jalaväepataljon koosnes: staabist, pioneri- ja telegraafirühmast, miinipildujate kompanist, 3 laskurikompanist jõuvankritel. Kui 1931. a. jalaväediviis 60 suurtüki ja 96 kuulipildujaga võis päeva jooksul rännakul minna 25 km, siis loodeti Inglismaal 1931. a., et mehhaniseeritud katseüksus 65 suurtükiga ja 404 kuulipildujaga võib päeva jooksul rännakut teha kuni 100 km.

Prantsusmaal algasid suuremad katsed motomehhaniseerimisega 1923. a. niinimetatud ühe kerge diviisiga ning 1926. a. tehti katsed ühe jalaväediviisiga, millele oli antud juurde 1000 jõuvankrit, kusjuures luure-ülesanded pandi selleks määratud jala- ja ratsaväeosade peale. Suuremad katsetamised moto-mehhaniseerimise alal algasid 1930. a. Aastal 1931 võeti katsetamisele üks ümberormeeritud ratsadiviis (enne kerge diviis) järgmisel kujul:

2 ratsabrigaadi à 2 ratsarügementi; 1 rügement „dragons portés“ à 3 pataljoni; 1 ratsasuurtükiväe rügement ja 1 motoriseeritud patareid; 1 soomuskuulipildujate osa 36 kuulipildujaga; 1 jalgrattur-pionerikompani ühes silla-, kolonni- ja telegraafiosaga. „Dragons portés“ rügement koosneb: 1 juhtimisrühm, 1 miini- ja kuulipildujateeskadron; 1 mehhaniseeritud ja 2 motoriseeritud pataljoni. Mehhaniseeritud pataljonis on 1 mootorrattur-eskadron (80 mootorrattast küljekorviga), 1 klp. eskadron ratasülivankritel, 1 miinipildujate patareid, 1 patareid ja 2 eskadroni ratasülivankritel (Räderraupenwagen). Motoriseeritud pataljon koosneb: juhtimisrühmast, 3 laskurieskadronist à 16 kergest kuulipildujat; 1 kuulipildujate eskadronist ja 1 saaterelvade eskadronist 16 raske kuulipildujaga, kogusummas 64 jõuvankrit, 16 autobust ja 49 teist mehaanilist veovahendit.

Ülaltoodust selgub, et ratsadiviis koosneb $\frac{1}{3}$ hobuosadest ning $\frac{2}{3}$ mootorosadest ning et prantslased eelistavad segaüksusi (mootor ja hobune).

1931. a. korraldatud katsemarsid motoriseeritud üksustega andsid võrdlemisi halbu tulemusi, näiteks ühest jalaväe-rügemendist 114 jõuvankriga pärast 150 km rännakut olid liikumisvõimelised ainult 34 jõuvankrit. Kuid asi paranes juba tunduvalt 1932. a. korraldatud katsetel, kus 5000 jõuvankrist manöövri ajal tuli anda parandusele ainult 50, ja sellest ajast peale loetakse Prantsusmaal mootori üleoleku hobu-est tõestatuks ning asutakse kõikide jalaväediviiside laiaulatuslikule motoriseerimisele ja mehhaniseerimisele niivõrt, et nad nii kaitsel kui pealetungil oleksid ühtviisi kasutatavad ja täielikult varustatavad mototranspordi abil.

Itaalia, kui Prantsusmaa lähem naaber, teostab motomehhaniseerimist samal põhimõttel kui viimane. Kiiretest osadest on Itaalias praeg-

gu alaliselt motomehhaniseeritud 12 rügementi, 12 ratturrügementi, 1 ratsasuurtükiväe rügement, soomusvankrite eskadron j.n.e. Tarbekorral võivad nimetatud osad kui „Corpo Celere“ kokku liidetud saada, mille tuuma peajasjalukit moodustaks ratsavägi.

1932. a. manöövritel katsetati peamiselt mootorite tehnilisi omadusi mägismaastikul ja varustamist motoriseeritud transpordi abil. Manöövri otstarbeks moodustatud kiire diviis koosnes: 3 ratsarügemendist, 2 ratturpataljonist, 2 kergest lahinguvankrite kompanist, 2 ratsapatareist, 2 autosuurtüki grupist ja 2 kiirjõuvankrite kompanist. Uudisena võiks nimetada katsetamisele võetud neljarattaga mägiäärud (Gebirgskarren) ja kõrgerattaga traktorid suurtükide veoks. Üldiselt on Itaalias pool diviisi suurtükiväest, raske suurtükivägi tervelt, keskmine suurtükivägi, pioneri-, sillakolonniid ja telegraafiosad osaliselt motoriseeritud.

Ameerika Ühendriikides moodustati 1928. a. esimene suurem motomehhaniseeritud katseüksus 2500 sõduriga (jalavägi, suurtükivägi, kuulipildujad, lahinguvankrid, lennukid, pionerid ja sideosad). 1931. a. vähendati katseüksuse koosseisu ühe rügemendi suuruseni, kuna sõjasajanduse autoriteetide arvamisel loeti mehhaniseeritud osi ainult abivägedeks jalaväele. Samal aastal motoriseeriti soomusvanker-eskadronidega varustatud ratsaväe varustustransport.

1932. a. otsustas Ameerika kindralstaap kõik väeligid isearalise tarviduse korral teatud määralt motomehhaniseerida, võttes aluseks kindral Le Roy Eltinge ülesseatud kolm peaprobleemi, mis motomehhaniseerimisel tuleksid lahendada:

- juhtimine;
- varustamine;
- takistamatu edasilikumine (freies Fortkommen).

Viimase nõudmise all tuleb mõista kõiki abinõusid, mis võimaldavad mootorosadel ületada ruttu veetakistusi, et võiks täiel määral kasutada motoriseeritud osade kiirust suurtel kaugustel. Ei suudeta neid takistusi kõrvaldada, kaotaksid motoriseeritud osad oma terve väärtuse.

Vaadeldes läbilõikes kaasaja maavägesid motomehhaniseerimise alal, saame enam-vähem ühtlase pildi. Juhtimiseks peaaegu kõikjal on ühtlane komando-keskus motomehhaniseeritud osadele. Luureosadele antakse juurde soomus-eskadronid, väikesed kiiresti liikuvad lahinguvankrid ja teised kiired osad. Jalaväes on osad motoriseeritud ühtlasi juurde antud mehhaniseeritud võitlusvahenditega. Rasked automaatrelvad ja laskemoonakolonniid motoriseeritakse. Ratsavägi ja jalgratturid peale transportosade motoriseerimist täiendatakse veel motomehhaniseeritud üksustega (soomusautod, väikesed lahinguvankrid, rasked kuulipildujad mootorrattastel, motoriseeritud jalaväeosad, mootorsuurtükivägi ning mootorpioneri- ja sideosad). Suurtükiväes on peaaegu kõikjal motoriseeritud: armees suurtükivägi, keskmise võimsusega suurtükivägi, kindluse-, ranna-, õhu- ja lahinguvankrite vastu võitlemise ning osa diviisisuurtükiväest, samuti transportosad. Sideüksustes kõige esmalt raadioosad, pioneriüksustes sillakolonniid, helgiheitjad ja suuremalt osalt ka meeskond. Transport on kõikjal peaaegu täielikult motoriseeritud, ainult mägismaastikute on vastavad erandid tehtud. Kõikjal moodustatakse suured reservid jõuvankrite osade alal.

Kahtlemata on mootoril tuleviku sõjaväes veel suurem kasutamise väli, kui praegu, sest tehnika areneb ja ajajooksul kõrvaldatakse puudused, mis praegu raskendavad mootori igakülgset kasutamist vastavalt lahingu nõuetele.

K. Kr.

MILITÄRWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN.

September 1933.

1. Major Dr. E. Czegna. 1683. aasta maailmaajalooline tähtsus. (Die weltgeschichtliche Bedeutung des Jahres 1683.) 12. septembril käesoleval aastal möödub 250 aastat Austria-Ungari pealinna Viini vabastamisest türklaste ümberpiiramisest; millega ühtlasi pandi seisma pea-aegu kaks sajandit kestnud türgi ekspansioon läände. Alates 1453. a., mil vallutati Konstantinopol türklaste poolt, olid lääne riigid ja terve lääne kristlik kultuur alalises hävitamise hädahoos islami usuliste poolt, kes oma usku tule ja möögaga kuulutasid.

Pärast Konstantinopoli vallutamist, juba 1456. a., seisid türklaste väed Belgradi ees ning tungisid edasi Ungarisse, ähvardades oma pealetungi arenedes ka Kesk-Euroopat. Soliman Suur, võimsaimad türgi riigi valitsejaid, võttis omale eesmärgiks vallutada ka Rooma poolkuule. Ungari vallutamine, tänu selle sisemistele poliitilistele tülidele ja intriigidele, oli kerge ja see liideti Türgiga. Kuid Viini linna türklased 1529. a., tänu selle sangarikkudele kaitsjatele, ei suutnud mitte võita, ja siin pandigi esmakordselt, ehkki ajutiselt, seisma türklaste suur ekspansioon Kesk-Euroopasse. Oleks Kesk-Euroopa riikides valitsenud üksmeel ja hädahoost õige arusaamine, siis oleks türklasi ühisel jõul olnud kerge tagasi paisata Väike-Aasiasse, kuid selleaegsed poliitilised intriigid ja tülid keskeuroopa riikide valitsejate vahel võimu pärast takistasid seda teostamast. Käesolev artikkel annab kujuka pildi tolleaegse poliitilise olukorra üle.

2. Kindralstaabi major Necati Salim. — Viini teine piiramine 1683. a. (Die zweite Belagerung Wiens im Jahre 1683.) Viini teine piiramine on pöördepunktiks osmanite riigi ajaloos. Viini juures Kahlenbergi lahingus varises kokku türklaste sõjaline jõud, mis Suleiman I ajast pani Euroopa oma olemise eest värisema. Kahlenbergi lahingus nägi Euroopa, et see, keda ta nii väga kartis ja kes näiliselt oli võitmatu, — ühisel jõul ja koostööl oli siiski võidetav. Kahlenbergi lahingus 12. sept. 1683. a. purustati türgi sõjavägi ning sellest ajast peale algab Euroopa omalt poolt pealetungi türklastele, eesmärgiga puhastada Euroopa türklastest. Selle eesmärgi saavutamiseks liitusid Austria, Poola, Venedig ja Venemaa, kelle vägede võidurikkal pealetungil Türgi oli sunnitud sõlmima õige raske tingimustel rahulepingu Karlovitzi 1699. a. Kahlenbergi lahingu kaotusega algas Türgi riigi langusaeg.

3. Major Dr. Fritz Franek. — Üksikküsimusi lahinguväljaõppeks. (Einzelfragen zur Gefechtsausbildung. Fortsetzung.) Järg. (Vt. „Södur“ nr. 33/34 s. a.)

Autor käesolevas artiklis võtab vaatlusele järgmised elemendid: leppemärgid lahingus, aja-jaotus väljaõppel ja jalaväe ning suurtükiväe koostöö.

4. Kindralmajor Emil Paschek. — Teine desarmeerimise konverents 2. veebruarist 1933. kuni 29. juunini 1933. a. (Die zweite Abrüstungskonferenz vom 2. Februar 1933 bis 29. Juni 1933.)

Autor annab artiklis lühida kokkuvõtte 2. desarmeerimise konverentsi tööde ja tulemuste üle.

5. Tehnilisi artikleid ja bibliograafia.
K. Kr.

Bibliograafia.

1. Dr. Walter Utermark. — Keemilised võitlusained ja tööstusmürkained. Nende mõjude ja vastuabinõude kirjeldus (Die chemischen Kampfstoffe und die Industriegiftstoffe. Eine Darstellung ihrer Wirkungen und Ihrer Bekämpfung). Otto Meissners Verlag, Hamburg, 1933. 104 lk. Hind Kr. 2.65. (Kv. st. raamatukogu nr. 21296.) Autor annab esmalt lühida ajaloolise ülevaate mürkainete kasutamisest võitlusvahendina ning pikemas kirjelduses väljaväe ja abinõusid mürkainete ja gaaside vastu võitlemiseks sõja korral. Teose koostamisel autoril on olnud eesmärgiks anda raamat, mis oleks kergesti arusaadav ja kasutatav, peale eriteadlaste, ka laiematele ringkondadele.

2. Evald Banse. — Kaitseteadus. Sissejuhatus uude rahvuslikku teadusesse (Wehrwissenschaft. Einführung in eine neue nationale Wissenschaft). Armanen Verlag, Leipzig 1933. 60 lk. Hind Kr. 2.35. (Kv. staabi raamatukogu nr. 21295.)

Autor, äsja ilmunud teoses teeb esimest katset, et tutvustada saksa rahvast uue teadusega, niinimetatud kaitseteadusega, mille all autor mõistab kõigi teaduste kogusumma koostööd, eesmärgiga kaitsta oma riigi ja rahva vabadust ning kultuurilisi saavutusi. Autor omas teoses ütleb järgmist: „Vingumine (Gewinsel) Versailes'i lepingust vabastumisest ei anna meile midagi, vaid ainult teeb meie rahva naeruväärseks. Meie peame ise oma saatuse enda kätte võtma ja töötama eelkõige oma moraalse valmisoleku ja teaduse ärakasutamiseks sõjas. Kellegi ei või olla kahtlust, et meie praeguse häda ja tuleviku õnne vahel seisab sõda. Kuid tänapäeva sõda ei ole enam karastav ega rõõmus sõjakäik muusikaga, lehvivate lippudega ja ordenite küllussarvega, vaid verine võitlus ja iseäranis materjalne lahing kõigi oma koledustega. Ta on gaas ja katk, ta on koletis tankide ja lennukite näol, ta on alatus ja vale, ta on enesepiiramine ja ohverdamine. Nüsususes sõjas pidada vastu võib ainult rahvas, kelle iga üksik lüge aastate kestusel on teadlik ja moraalselt veendunud, et ta elu ainult riigile kuulub ja et ainult riik on oma rahvuse, keele ja kultuuri kaitsja ja hoidja. Sellepärast ei pea meie mitte kujutlema sõda roosilistes värvides, ka ei soovi meie sõda, kuid meie oleme kindlad, et sõda tuleb ja meie maailmaparandajate ja unistajate rahva. Sellepärast peab iga mees, iga naine ja laps teadma, mis sõda tegelikult on ja mida tänapäev selle all tuleb mõista. Ning edasi: Meie rahva ja eeskätt noorsoo poliitiliselt mõtlejaks kasvatamine ja meie maailmaparandajate ja unistajate rahvaliikmete asendamine poliitiliselt mõtlejate rahvaliikmetega, kes on teadlikud oma kujunenud rah-

vuslikes ülesandeks maailma rahvaste peres, — see on kaitseteaduse peaesmärk.“

Sisult teos jaguneb järgmiselt:

I. Kaitseteadus: mõiste, probleem, ülesanne, õppeala, rahvusfilosoofia ja rahvuseetika.

II. Üldistatud kaitseteadus: Ruum, inimene, majandus, ühendused, tehnika, sõdur ja väeosa, kaartide tundmine, sõjaajalugu.

3. Politseimajor Botho Elster. — Politseiküsimusi Genfi desarmeerimiskonverentsil (Die Polizeifrage auf der Genfer Abrüstungskonferenz). Berlin, Zentralverlag 1933. 48 lk. 29 pildiga (Kv. st. raamatukogu nr. 21305).

Saksa saatkonnast „Söduri“ toimetusele saadetud üldtähendatud teos käsitleb saksa kaitsepolitsei küsimust Genfi desarmeerimise konverentsil 1932. a. Nimetatud konverentsil kaaluti küsimust, kas ei tuleks väevähendamisel võtta arvesse ka riikide politseiväed, millel on sõjaväeline iseloom. Autor omas teoses näitab sta-

tistilistel andmetel, et Saksa kaitsepolitsei, võrreldes üldrahvaarvuga, on palju väiksem kui teistes riikides, ka puudub saksa kaitsepolitseil sõjaväeline iseloom ja sellepärast ei võiks üldise sõjaväe vähendamisel Saksa politseiväe vähendamine enam kõne alla tulla.

4. Rusen, Esref, — Mustafa Kemal. — Dardanellide võitlustest Maailmasõjas (Mustafa Kemal. Über die Dardanellenkämpfe im Weltkrieg). Graz, Leykam-Verlag 1933. 63 lk. Hind Kr. 3.85 (Kv. st. raamatukogu nr. 21284).

5. Major Bodo Zimmermann. — Moondamis käsiraamat (Die Tarnfibel). Berlin, Verlag „Offene Worte“ 1933. 60 lk. Hind Kr. 1.75 (Kv. st. raamatukogu nr. 21283).

6. Hauptmann v. Tippelskirch. — Mootor-ratturi käsiraamat (Kraftfahrt-fibel) Berlin, Verlag „Offene Worte“ 1933. 160 lk. 87 pildi ja joonisega tekstis. Hind Kr. 2.— (Kv. st. raamatukogu nr. 21282). K. Kr.

Sport kaitseväes.

Üleriikliku kaitseväe suviste spordivõistluste tulemused üksikutel aladel olid järgmised:

100 m jooksus.

1. v.a.o. Rattus, Valter — 7. jal.-rüg. — 11,2
2. n.a.o. Susi, Edgar — 4. üks jal.-pat. — 11,4
3. n.a.o. Kadak, Hilmar — Auto-tankirüg. — 11,7
4. v.a.o. Takk, Hans — Kv. üh. õppeasut.
5. n.a.o. Poobul, Valter — 1. jal.-rüg.
6. v.a.o. Ferchen, Otto — 1. jal.-rüg.

400 m jooksus.

1. v.a.o. Rattus, Valter — 7. jal.-rüg. — 52,0
2. n.a.o. Pärn, Oskar — Kv. üh. õppeasut. — 53,1
3. „ Kadak, Hilmar — Auto-tankirüg. — 53,6
4. „ Poobul, Valter — 1. jal.-rüg. — 55,3
5. v.a.o. Ferchen, Otto — 1. jal.-rüg. — 55,8
6. n.-ltn. Herm, Adolf — Kv.üh. õppeasut.

1500 m jooksus.

1. n.a.o. Pärn, Oskar — Kv. üh. õppeas. — 4:12,2
uus rek., end. 4:15,3
2. v.a.o. Koidu, August — 4. srtkv. gr. — 4:19,7
3. „ Jakobson, Elmar — 7. jal.-rüg.
4. n.a.o. Tuuder, Aleks. — 1. jal.-rüg.
5. rms. Prööm, Valter — 1. jal.-rüg.
6. „ Laas, Herbert — Sidepataljon.

5000 m jooksus.

1. n.a.o. Treinberg, Vold. — 1. jal.-rüg. — 16:12,2
2. v.a.o. Jakobson, Elmar — 7. jal.-rüg. — 16:16,7
3. „ Koidu, August — 4. srtkv. gr. — 16:44,3
4. rms. Prööm, Valter — 1. jal.-rüg. — 17:02,9
5. n.a.o. Kaskemaa, Osvald — 4. üks. jal.-pat.
6. „ Tamm, Edgar — 2. üks. jal.-pat.

110 m tõkkejooksus.

1. n.-ltn. Herm, Adolf — Kv. üh. õppeasut. — 17,0
2. ltn. Kivi, Karl — 9. jal.-pat. — 17,4
3. n.-ltn. Lossmann, Mihkel — Skouts üksk. jal.-pat. — 18,5
4. n.a.o. Illi, Aleksander — Sidepataljon
5. ltn. Miil, Elmar — Lennukool

5×1000 m teatejooksus.

- I — 1. diviis koosseisus:
1. ltn. Mõttus, Oskar — 1. jal.-rüg. — 13:58,2
[uus rek. end. 13:59,0]
 2. v.a.o. Kask, Aleksander — 1. jal.-rüg.
 3. n.a.o. Treinberg, Vold. — 1. jal.-rüg.
 4. rms. Kasikov, Eduard — 1. jal.-rüg.
 5. n.a.o. Keskiila, Friedrich — 1. jal.-rüg.
- II — Kv. õppeasut. — 14:09,6
- III — 2. diviis — 14:17,3
- IV — 3. diviis
- V — Õhukaitse

Kaugusehüppes.

1. ltn. Kurvits, Otto — Sk. üks. jal.-pat. — 6,77
[uus rek., end. 6,75]
2. v.a.o. Rattus, Valter — 7. jal.-rüg. — 6,69
3. n.a.o. Susi, Edgar — 4. üks. jal.-rüg. — 6,55
4. n.-ltn. Herm, Adolf — Kv. üh. õppeas. — 6,37
5. v.a.o. Soovik, Andrei — 7. jal.-rüg. — 6,34
6. n.a.o. Kadak, Hilmar — Auto-tanki rüg. — 6,24

Kõrgusehüppes.

1. ltn. Mägi, Rudolf — 8. üks. jal.-pat. — 1,65
2. n.a.o. Aid, Karl — Kv. üh. õppeasut. — 1,65
3. v.a.o. Tõnts, Eduard — 10. üks. j.-pat. — 1,65
4. I j.m. Veber, Harry — Mer. õppek. — 1,60
5. noor Luchsinger, Ernst — 1. srtkv. gr. — 1,60
6. veltv. Illak, Johannes — 4. srtkv. gr. — 1,55

Teivashüppes.

1. noor Lepp, Hans — 10. üks. jal.-pat. — 3,20
2. asp. Lilienthal — Kv. üh. õppeasut. — 3,10
3. n.a.o. Eichenbaum, Artur — K.Ü.Ö. — 3,10
4. n.a.o. Illi, Aleksander — Sidepataljon — 3,10
5. noor Sossi, Jaan — 1. srtkv. gr. — 3,10
6. ltn. Kurvits, Otto — Sk. üks. j.-pat. — 2,90

Kuulitõukes.

1. n.a.o. Puna, Peeter — 3. srtkv. gr. — 13,42
2. ltn. Kurvits, Otto — Sk. üks. j.-pat. — 13,01
3. n.a.o. Illi, Aleksander — Sidepataljon — 12,51
4. II j.m. Michelson, Aug. — Peipsi laev. d. — 12,48
5. rms. Tambik, Julius — 2. srtkv. gr. — 12,42
6. II j.m. Raudsepp, Friedr. — Peipsi laev. d. — 12,22

Kettaheites.

1. veltv. Miller, Vold. — Kv. üh. õppeas. — 38.76
2. ltn. Kurvits, Otto — Sk. üks. j.-pat. — 38.67
3. n.a.o. Aid, Karl — Kv. üh. õppeasut. — 37.54
4. v.a.o. Kuusenthal, Heinr. — 1. j.-rüg. — 36.84
5. n.a.o. Karu, Karl — 2. soomusr. rüg. — 36.30
6. n.a.o. Oole, Karl — Mp. „Suurop“ — 35.99

Odaviskes.

1. n.a.o. Anupõld, Robert — K.Ü.Ö. — 53.16
2. v.a.o. Vilberg, Hans — 4. üks. j.-pat. — 52.35
3. ltn. Liiber, Evald — Ratsarüg. — 50.23
4. n.a.o. Lessel, Johannes — K.Ü.Ö. — 48.64
5. n.ltn. Raudson, Jaan — 7. jal.-rüg. — 48.15
6. n.a.o. Soovik, Andrei — 7. jal.-rüg. — 48.02

Granaadiviskes.

1. n.a.o. Aid, Karl — K.Ü.Ö. — 77.21
2. ltn. Tammemägi, Rich. — Auto-tanki r. — 76.97
3. n.a.o. Anupõld, Robert — K.Ü.Ö. — 76.02
4. rms. Teng, Bernh. — Sk. üks. j.-pat. — 75.30
5. ltn. Leeber, Evald — Ratsarügem. — 73.55
6. v.a.o. Grepp, Oskar — Sidepataljon — 70.58

100 m vabaujumises.

1. n.a.o. Trahov, Artur — Sidepat. — 1:20,0
2. n.a.o. Volke, Ernst — Sidepataljon — 1:20,2
3. asp. Bachtjev, Edgar — K.Ü.Ö. — 1:20,2
4. rms. Kroll, Endel — Ratsarügem. — 1:27,1
5. noor Veisserik, Art. — 1. soom. rüg. — 1:30,4
6. rms. Bogrovsky, Vold. — 1. j.-rüg. — 1:36,0

400 m vabaujumises.

1. n.a.o. Volke, Ernst — Sidepataljon — 7:02,4
2. rms. Elend, Elmar — 1. jal.-rüg. — 7:21,8
3. noor Veisserik, Art. — 1. soom. rüg. — 7:38,4
4. n.a.o. Trahov, Artur — Sidepatalj. — 7:39,1
5. asp. Bachtjev, Edgar — K.Ü.Ö. — 7:46,7
6. spets. Madi, Karl — Peipsi laev. div. — 7:53,2

20 km rakmetes jalgrattasõidus.

1. rms. Tamm, Rudolf — Ratsarüg. — 36:59,0
2. n.a.o. Tuisk, Gust. — Sk. üks. j.-pat. — 38:29,0
3. noor Riismann, Raim. — Kal. üks. j.-p. — 38:33,0
4. noor Parbo, Osk. — Sk. üks. j.-pat. — 39:36,0
5. rms. Pääro, Aleks. — 1. jal.-rüg. — 40:16,0
6. rms. Vöhma, Heinr. — 1. jal.-rüg. — 40:26,0

Soomlaste tagajärjed.

1500 m jooksus.

1. v.a.o. Salminen — Kesksome rüg. — 4:04,7
2. n.a.o. Tiainen — Valgekaardi rüg. umb. 4:10
3. veltv. Toivonen — Häme ratsarüg. — 4:14

5000 m jooksus.

1. v.a.o. Salminen — Kesksome rüg. — 15:06,8
2. n.a.o. Tiainen — Valgekaardi rüg. — 15:49,8

Iidividaualaladel kohtadele tulijad said auhindadeks hõbesaja.

Inseneriväe inspektori rändauhind üleriiklikkudel kergejõustiku võistlustel teatejooksus 5×1000 m võitis I diviis — ajaga 13:58,2.

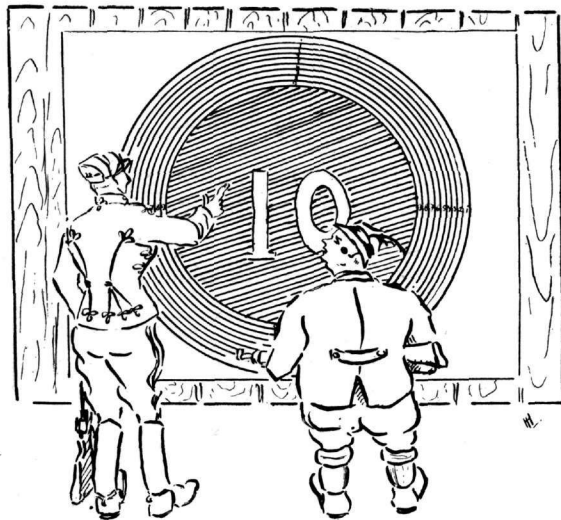
Kindralmajor J. Unt'i rändauhind parimale III diviisi väeosale üleriiklikkudel kergejõustiku võistlustel omandas Sidepataljon.

Tšehho-Slovakkia saadiku rändauhinna parimale ohvitserile üleriiklikkudel kergejõustiku võistlustel omandas leitnant O. Kurvits — Skouts üks. jal.-pataljon — 17 punktiga.

Rahvusvaheliste võistluste edu retsept.

„Pole mõtet mõne kümmekond sentimeetri tagaajamisega saavutada oma võistlejate suhtes lausa negatiivseid tulemusi. Küll oleksime madalamate takistuste juures märksa konkurentsivõimelisemad. Ei pruugi tunda piinlikkust.“

(Möödunud ratsavõistluste kriitika ratsaväelaselt —nn—.)

Ratsaväelane: Härra maailmameister, ei pruugi hõbeneda, et kümmeline ring on suur — meie tahame olla konkurentsivõimelised.

Maailmameister: Kas arvate, et olen selles eas, mil usutakse, et kitsetallekesed tikkerperi põosa okkaist sünnivad? F. S.

Pärnu garnisoni üleajateenijate kogu laskevõistlused.

Pärnu garnisoni üleajateenijate kogu poolt korraldati 8. septembril s. a. võistlused vintpüssidest, kaitseväe väikekaliibrilistest püssidest ja 9 mm brovningutest laskmises. Võistlused peeti garnisoni laskerajal ja neist võtsid osa üle 30 üleajateenija. Laskmise tingimusteks olid: a) vintpüssidest — distantis 300 m, laskuriliidu 300 m märkleht, igast põhiasendist 5 lasku; b) väikekaliibrilistest püssidest — distantis 50 m, väikekaliibrilise püssi 50 m märkleht, igast põhiasendist 5 lasku ja c) 9 mm brovningust — distantis 25 m, kümneringiline 25 m märkleht, püsti käelt 7 lasku. Hea ja ladusa korralduse juures möödusid võistlused hästi, kiirelt ja ladusalt. Ülekaalukalt tulid võitjaks 9. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijad, evides 12 väärtuslikust auhinnast tervelt 9 ja jättes oma naabritele — 6. pataljoni üleajateenijatele ainult 3. Iseäranis tublilt esinesid 9. pataljoni veltveebid, kes ka kõik esikohtadele tulid. Võistluste tulemused kujunesid järgmisteks:

Vintpüss: 1. veltv. A. Miller — 9. pat. — 105 s., 2. v.a.o. A. Rohula — 6. pat. — 104. s., 3. n.a.o. A. Reinvald — 9. pat. — 103. s., 4. v.a.o. J. Pöder — 6. pat. — 101 s.

Väikekaliibriline püss: 1. veltv. A. Mänd — 9. pat. — 129 s., 2. veltv. O. Sulp — 6. pat. — 126 s., 3. n.a.o. A. Reinvald — 9. pat. — 125 s., 4. v.a.o. J. Koger — 9. pat. — 124 s.

Brovningutest: 1. veltv. G. Laur — 9. pat. — 56 s., 2. v.a.o. R. Parmann — 9. pat. — 53 s., 3. veltv. A. Miller — 9. pat. — 51 s., 4. v.a.o. J. Koger — 9. pat. — 51 s. E—dt.

Õiendus

möödunud ratsavõistluste puhul.

Takistuse sõidus nr. E. 8 (rahvusvaheline) tulid teisele kohale n. leitn. Puurland, hob. „Bachus“ 5. srtkv. gr. ja ikapten Pukits, hob. „Burgraf“, Läti. Nad jagasid oma vahel pooleks II ja III rahalise auhinna, loobudes uuesti hüppamistest lisaraskustega.

15. sept. 1933.

G. Sibul, kpt.
Võistl. tehnik. kom. sekr.

Bridsh.

Bridshiülesanne nr. 11.

Alljärgneva bridshiülesande on kokku seadnud inglane N. W. Hudson. Kui lahendaja on tulnud õigele ideele, on lahenduse käik iseenesest lihtne, kuigi näeb ette mitu igasugust võimalust kaitseks. Leping on siiski täiesti täidetav.

Kaardid on jaotatud järgmiselt:

♠ 7, 6, 5, 2							
♥ —							
♦ A, 9, 8							
♣ K							
9, 10, E ♠	B	♠ K, 4					
— ♥	Y	♥ K, E, S	Z				
2, 4, K ♦	A	♦ S 10, 6					
9, Ä ♣		♣ —					
♠ Ä							
♥ Ä, 5							
♦ E, 7							
♣ E, 10, 8							

Mäng on trumbita. A—B on mängul, A käib välja ja teeb veel kuus ülejäänud võtetest, vaatamata ükskõik missugusele kaitsele. Kuidas?

Lahendus bridshiülesandele nr. 10.

(Kaardid olid jaotatud järgmiselt: A: pada E, 9, 4; ärtu S; ruutu 2; risti

S, 6. B: pada S; ärtu K, 8, 6; ruutu K, 6, 5. Y: pada 10, 3, 2; ärtu 10; risti K, 4, 2. Z: pada 8, 7, 6; ruutu E, S; risti 9, 7. Ärtu trump. A käib ja A—B võtavad kõik tihid.)

1. A risti S, kuningas, ärtu-6, risti-7,

2. B pada S, 6, emand, 2,

3. A pada-9, 10, ärtu-K, pada-7,

4. B ärtu-8, ning visaku Z mis tahes, ta ikkagi ei saa enam ühtki tihi!

Male.

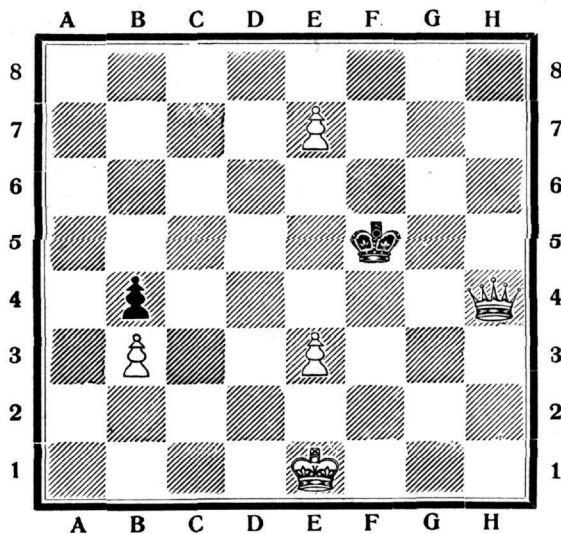
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Nõmme, Nurmte t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud J. Buchvald.

Mustad.

Valged.

Valged: Ke1, Lh4, Eb3, e3 ja e7.

Mustad: Kf5, Eb4.

Valged algavad ja annavad matt kolme käiguga.

F. Palatzi ülesande (vt. „Sõdur“ nr. 29/30) lahendus:

1. Vh8—a8!, Kh3—g3 ehk : h4,

2. h7—h8 L ja

3. Lh8—f8 või h2 annab matt.

„Sõduri“ toimetus müüb kuni tagavara jätkub

Jalaväe määrustik I osa

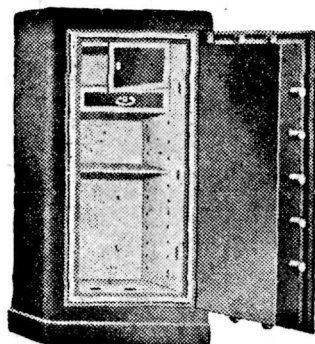
1926. aasta väljaanne

hinnaga 10 senti.

Masinaehitus- ja kassakapitehas „LAVERNA”

Tallinnas, Pääsukese tän. 4, kõnetr. 308-12.

*
Tööstusmasinad,
masinate osad, vesi-
varustuse artiklid.

*
Alati laos moodsad
tulekindlad terasest
raha- ja arhiivkapid.

*
Iga eestlase kohus on osta kodumaa saadusi hoides kokku valuutat ja vähendades tööpuudust.

Uuesti avatud
kodumaa riidevabrikute **suuräri**
KAUBAMAJA

„TALLINNA TEKSTIIL“

Müügil järgmiste kodumaa
tekstiilvabrikute saadused:

KREENHOLMI MANUFAKTUUR,
BALTI PUUVILLAVABRIK,
NARVA KALEVIVABRIK,
SINDI KALEVIVABRIK,
HIJU-KÄRDLA KALEVIVABRIK,
OMA VABRIKU PLÜÜS-
JA SIIDITÖÖSTUS „KUDUR“.

Peale selle kõikisugu välismaa riidekaupu.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Avamise tõttu **enneolemata odavad**
hinnad, milles veendute ise, kui külastate

suuräri

R-m. „TALLINNA TEKSTIIL“

V. Karja 1.

Telef. 446-34.

Lg. härrad

KAITSEVÄELASED !

Hästi passivaid **vormirii-**
deid tellite ainult tuntud
vormiriiete meistri

JOH. POMMI

RÄTSEPATÖÖSTUSEST

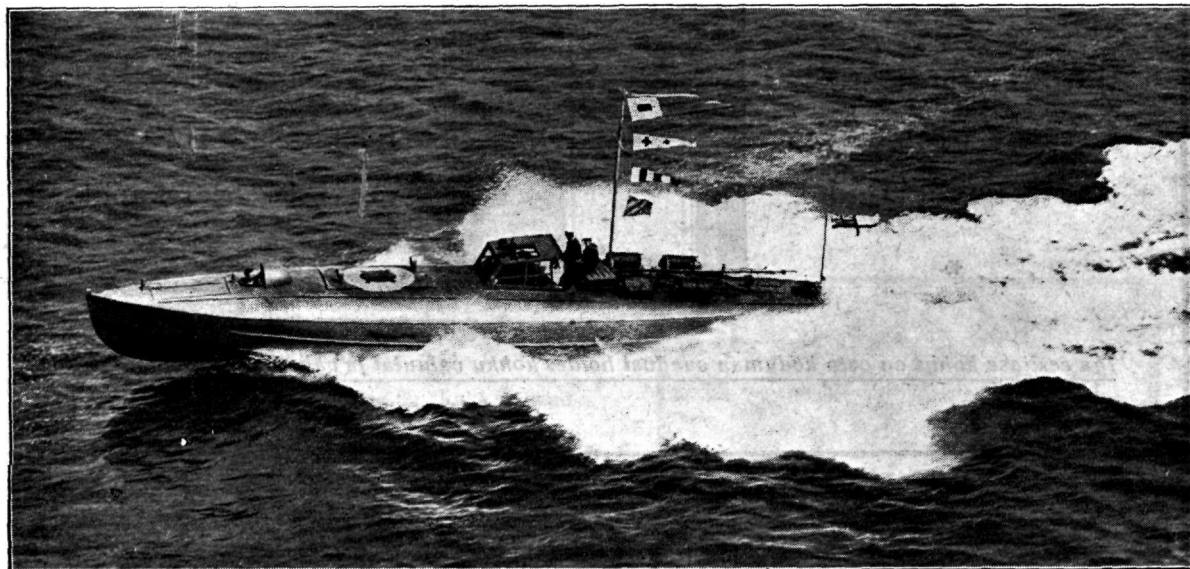
Töö headuse eest täielik vas-
tutus. Esimese klassi tööjõud.

Mõõdukad hinnad. Grupi-
viisi soodsamad tingimused.
Töökojas olemas kõikisugu
kaitsevärvi riidet.

KAASANI 4.

TEL. 457-47.

Inglise kiirsõidu mootortorpeedopaadid CMB.

Inglise THORNYCROFT'i tehaste poolt valmistatavad kiirsõidu mootortorpeedopaadid CMB ehitatakse Suurbriti admiraliteedi järelvalvel.

Nimetatud CMB-paadid on suurt kasu toonud Maailmasõja ajal Inglise laevastikule Põhjameres, Valgemes, Soomelahe jne.

CMB-paatidega on varustatud Inglise, Põhja-Ameerika Ühendriikide, Prantsuse, Jaapani, Hiina, Rootsi, Soome, Jugoslaavia, Kreeka, Hollandi ja Siiami sõjalaevastikud.

JOHN I. THORNYCROFT & Co. Ltd. LONDON.